

DOKUMA ARAşTIRMALARI II

EDİTÖRLER

Prof. Dr. Mustafa GENÇ

Prof. Ayşegöl KOYUNCU OKCA

Doç. Gülşen ÖZTÜRK

DOKUMA ARAşTIRMALARI II

E D İ T Ö R L E R

Prof. Dr. Mustafa GENÇ
Prof. Ayşegöl KOYUNCU OKCA
Doç. Gülşen ÖZTÜRK

ISBN: 978-625-5850-72-0

PA Paradigma Akademi Yayınları

Sertifika No: 69606

PA Paradigma Akademi Basın Yayın Dağıtım
Fetvane Sokak No: 29/A
ÇANAKKALE
e-mail: fahrigoker@gmail.com

Tasarım&Kapak: Arş. Gör. Dr. Sevtap SARICA

Matbaa: Meydan / 99 Baskı

Sertifika No: 76711

Kitaptaki bilgilerin her türlü sorumluluğu yazarlarına aittir.
Bu Kitap T.C. Kültür Bakanlığından alınan bandrol ve
ISBN ile satılmaktadır. Bandrolsüz kitap almayınız.

Haziran 2025

ÖNSÖZ

Geleneksel sanatlar, bir toplumun kültürel kimliğini ve estetik anlayışını yansıtan en temel değerlerden biridir. Bu sanatlar, yalnızca geçmişin birer ürünü olmakla kalmayıp, aynı zamanda kültürel sürekliliği sağlayan, toplumsal belleği canlı tutan ve farklı kuşaklar arasında köprü kuran önemli araçlardır. Anadolu'nun zengin kültürel coğrafyası, tarih boyunca birçok sanat dalının gelişmesine olanak tanımış; özellikle el dokumacılığı, bu sanat dalları arasında ayrıcalıklı bir yere sahip olmuştur. Türk el dokumaları, sadece birer zanaat ürünü değil, aynı zamanda tarihsel, sosyolojik ve sembolik anlamlar taşıyan kültürel belgeler niteliğindedir.

Bu kitap, geleneksel Türk dokuma sanatlarının farklı yönlerini ele alan disiplinlerarası akademik çalışmaları bir araya getirerek, konunun hem tarihsel arka planını hem de çağdaş yansımalarını kapsamlı bir şekilde değerlendirmeyi amaçlamaktadır. Dokuma geleneği göç yolları boyunca şekillenmiş; yaşam biçimi, toplumsal yapılar, dini inançlar ve ekonomik ilişkiler gibi birçok unsura bağlı olarak geleneğin biçimlenmesinde etkili olmuştur. Halı, kilim, kumaş gibi dokuma ürünlerinde yer alan motifler, yalnızca süsleme unsuru değil; aynı zamanda dokuyan kişinin yaşamına, inanç dünyasına, doğayla kurduğu ilişkiye dair ipuçları barındıran kültürel anlatılar olmuştur.

Kitap; Kocaaliler Beldesi (Bucak-Burdur)'nde Dokunan Döşemealtı Halılarının Tespiti ve Tasarım Özellikleri Açısından İncelenmesi, Mut ve Silifke İlçelerinde Bulunan Yaygılardaki Yüzey Şemaları, Fethiye Yeşil Üzümlü Beldesinin Kültürel Mirası Dastar Dokumacılığı, Çanakkale İli Ayvacık İlçesi Güzelköy'de Çarpana ve Kolan Dokuma Geleneği, Karaman Sarı Evlerde Yaşayan Sarıkeçili Yörüklerinde Tespit Edilen Çuval Dokumalar, Yahyalı (Kayseri)'da Nazar (Göz) İle İlgili Ritüeller ve Yahyalı (Kayseri) Halılarında Muska ve Göz Motifleri başlığındaki altı bölümden oluşmaktadır.

Bugüne dek yapılan çalışmaların büyük bölümünde dokuma ürünlerinin sadece biçimsel yönleriyle ele alınmış olmasıdır. Dokumaların taşıdığı anlam dünyası, onları üreten bireylerin sosyal rolleri ve kültürel bağlamları çoğu zaman göz ardı edilmiştir. Bu eser hem teknik hem de sembolik düzeyde dokuma sanatlarını daha derinlikli bir biçimde ele alma yönünde bir çaba ortaya koymaktadır.

Yazarlar, kendi uzmanlık alanları doğrultusunda herhangi bir yönlendirme olmaksızın özgün katkılarda bulunmuş; bu bağlamda tüm akademik ve etik sorumluluğu üstlenmişlerdir.

Bu kitabın amacı, geleneksel Türk dokuma sanatlarını tarihsel bağlamı içinde anlamak, bu sanatların günümüz dünyasındaki yansımalarını irdelemek ve alana dair bilimsel literatüre nitelikli katkılar sunmaktır. Akademik disiplinler arası bir bakış açısıyla hazırlanan bu eser hem araştırmacılara hem de kültürel miras ile ilgilenen okuyuculara farklı bir perspektif sunmayı hedeflemektedir. Geleneksel sanatların yalnızca geçmişin bir yansıması değil, aynı zamanda geleceğin kültürel zeminini şekillendiren dinamik bir alan olduğunu hatırlatarak, kitabın bu alandaki çalışmalara ilham vermesini ve katkı sağlamasını temenni ederiz.

E D İ T Ö R L E R

Prof. Dr. Mustafa GENÇ
Prof. Ayşegül KOYUNCU OKCA
Doç. Gülşen ÖZTÜRK

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ..... iii

**KOCAALİLER BELDESİ (BUCAK-BURDUR)’NDE DOKUNAN
DÖŞEMEALTI HALILARININ TESPİTİ VE TASARIM
ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ 1**

Öğr. Gör. Dr. Ayşe YILDIRIM

**MUT VE SİLİFKE İLÇELERİNDE BULUNAN YAYGILARDAKİ
YÜZEY ŞEMALARI..... 35**

Dr. Öğr. Üyesi Derya KONUK - Doç. Dr. Necla DURSUN

**FETHİYE YEŞİL ÜZÜMLÜ BELDESİNİN KÜLTÜREL MİRASI
DASTAR DOKUMACILIĞI..... 49**

Doç. Dr. Dilek TÜM CEBECİ

**ÇANAKKALE İLİ AYVACIK İLÇESİ GÜZELKÖY’DE ÇARPANA
VE KOLAN DOKUMA GELENEĞİ..... 73**

Öğr. Gör. Dr. Meral ORHAN - Öğr. Gör. Alim GADANAZ

**KARAMAN SARI EVLERDE YAŞAYAN SARIKEÇİLİ
YÖRÜKLERİNDE TESPİT EDİLEN ÇUVAL DOKUMALAR..... 141**

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KONUK

**YAHYALI (KAYSERİ)’DA NAZAR (GÖZ) İLE İLGİLİ
RİTÜELLER VE YAHYALI (KAYSERİ) HALILARINDA MUSKA
VE GÖZ MOTİFLERİ..... 173**

Öğr. Gör. Dr. Zahide ŞAHİN

KOCAALİLER BELDESİ (BUCAK-BURDUR)’NDE DOKUNAN DÖŞEMEALTI HALILARININ TESPİTİ VE TASARIM ÖZELLİKLERİ AÇISINDAN İNCELENMESİ¹

DETECTION OF DÖŞEMEALTI CARPETS WOVEN IN KOCAALİLER VILLAGE (BUCAK-BURDUR) AND INVESTIGATION IN TERMS OF DESIGN FEATURES

Öğr. Gör. Dr. Ayşe YILDIRIM

ORCID Numarası | ORCID Numbers: 0000-0002-7722-6193
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, EGMYO Tasarım Bölümü,
Burdur/TÜRKİYE

ÖZET

Türk kültürünün önemli bileşenlerinden biri olan dokumacılığın en güzel örneklerinden biri Döşemealtı halı dokumalarıdır. Uzun bir süre geniş bir coğrafyada tanınmış, kullanılmış ve üretilmiştir. Günümüzde eski canlılığını kaybetmiş olmasına karşın hâlâ kullanılmakta ve ticareti yapılmaktadır. Bu tür dokumaların üretim merkezlerinden biri olan Kocaaliler Beldesi'nde dokunan Döşemealtı halılarını konu edinen araştırmamızda, karma bir yöntem kullanılmış; alan araştırması, gözlem, yerinde inceleme, sözlü görüşmeler ve kaynak tarama yöntemleriyle bölgedeki dokuma ürünleri detaylıca incelenmiştir.

2020-2024 yılları arasında gerçekleştirilen alan araştırmalarında 37 çeyrek halı, 7 yolluk, 4 namazlağı ve 15 paspas tespit edilmiştir. İncelememizde, her bir örnek için bir bilgi formu oluşturularak, dokumanın fiziksel özellikleri, dokuma tekniği, motif, renk, desen vb. unsurları kayıt altına alınmış; örneklerin kompozisyon ve tasarım kurguları analiz edilmiştir. Özgün Döşemealtı halılarının genellikle seccade boyutlarında üretilmesine karşın, yörede yolluk, kelle, çeyrek

¹ Bu kitap bölümü; Prof. Dr. Mustafa Genç danışmanlığında Ayşe Yıldırım tarafından hazırlanan “Burdur’da dokunan Döşemealtı halılarının tespiti ve tasarım özellikleri açısından incelenmesi” (2023) isimli Sanatta Yeterlik Tezinden üretilmiştir. Kitap bölümünün yayına hazır şekli 08.05.2025 tarihinde “iThenticate” intihal programında taranmıştır. Benzerlik oranı %15 dir.

halı ve paspas gibi çeşitler de dokunmaktadır. Dokumalarda en çok tercih edilen renkler kırmızı, bordo, mavi, beyaz, siyah ve kahverengidir. Halılar, üzerlerindeki desenlere göre adlandırılmış olup, en yaygın türler arasında Akrepli Halı, Toplu Halı ve Halelli Halı bulunmaktadır. Araştırmada, halı tasarımlarının bilinçli bir estetik anlayışla oluşturulduğu ve Döşemealtı halılarında olduğu gibi yörede dokunan halılarda da ortak bir tasarım dili sunulduğu tespit edilmiştir. Bu çalışma, Döşemealtı halılarının tasarım özelliklerini belirlemek, korumak ve kayıt altına almak açısından önemli bir kaynak oluşturmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Burdur, Döşemealtı Halısı, Motif, Tasarım.

ABSTRACT

Döşemealtı carpet weaving is one of the finest examples of Turkish textile culture. It has been recognized, used, and produced across a wide geographical area for a long time. Although it has lost its former vibrancy today, it is still in use and traded. Our research focuses on Döşemealtı carpets woven in Kocaaliler Town, one of the production centers of this type of weaving. A mixed-method approach was employed in this study, including field research, observation, on-site examination, oral interviews, and literature review to analyze the woven textile products in the region in detail.

During field research conducted between 2020 and 2024, 37 quarter carpets, 7 runners, 4 prayer rugs, and 15 mats were identified. For each sample, a data form was created to document the physical characteristics, weaving techniques, motifs, colors, patterns, etc. The composition and design structures of the samples were also analyzed. Although original Döşemealtı carpets are generally produced in prayer rug sizes, other varieties such as runners, kelle (large rugs), quarter carpets, and mats are also woven in the region. The most commonly preferred colors in these weavings are red, burgundy, blue, white, black, and brown. The carpets are named according to their patterns, with the most common types being Scorpion Carpet (Akrepli Halı), Cluster Carpet (Toplu Halı), and Patterned Carpet (Halelli Halı). The research findings indicate that the carpet designs are created with a conscious aesthetic approach, and like Döşemealtı carpets, the carpets woven in the region also exhibit a shared design language. This

study aims to serve as an important resource for identifying, preserving, and documenting the design characteristics of Döşemealtı carpets.

Key words: Burdur, Döşemealtı Carpet, Motif, Design.

1. GİRİŞ

Anadolu, binlerce yıllık tarihi boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış ve kültürel mirasını günümüze kadar taşımıştır. Bu zengin mirasın önemli unsurlarından biri de el dokumalarıdır. Dokumalar, Türk kültüründe önemli bir yere sahiptir. Anadolu'nun her yöresinde ihtiyaçlar doğrultusunda dokunmuşlardır. Geçmişte ve günümüzde yaşayan toplumların; geleneksel yaşam biçimleri, inançları, coğrafi yerleşim yerleri, iklimi, ekonomik durumları, gelenek ve göreneklerine bağlı olarak şekillenmektedir (Özkan Tağı ve Öztürk, 2020:224; Öztürk ve Öztürk, 2021:262; Aydın & Genç, 2024:154; Genç & Öztürk, 2023:227).

Konargöçer toplulukların yaşam biçimiyle şekillenen dokuma sanatı, sadece işlevsel bir kullanım nesnesi olmanın ötesinde, aynı zamanda estetik ve kültürel bir anlatım biçimi olarak varlığını sürdürmüştür. Türkiye'nin farklı bölgelerinde dokunan halılar, motif, desen, renk ve kompozisyon bakımından ortak unsurlar taşısa da coğrafi, ekonomik ve kültürel farklılıklara bağlı olarak çeşitlenmiştir.

Araştırma konusu olan Döşemealtı halılarının yayılış merkezi olan yöre Antalya'nın kuzeyinde Toros Dağları'nın eteklerinde 23 köyden meydana gelen geniş bir alandır. Döşemealtı halıları Kovanlık, Aşağıoba, Killik, Ekşili, Karataş, Karaveliler'dir. Bu köylerde son 30 yıldır halı dokunmamasına rağmen günümüze kadar ulaşan koleksiyonerlerde en güzel örneklerini görebildiğimiz dokuma merkezleridir (Deniz ve Aydın 2020:44). Toros Dağları eteklerinde Karakoyunlu Yörükleri tarafından üretilen Döşemealtı halıları, geleneksel teknikler ve özgün motifleriyle Türk el sanatları içinde ayrıcalıklı bir yere sahiptir. Özellikle Burdur ve çevresinde dokunan Döşemealtı halıları da, bölgenin kültürel yapısıyla bütünleşerek estetik ve işlevselliği bir arada sunan bir sanat formu olarak günümüze ulaşmıştır.

Bu alışmada, Döşemealtı halılarının kantitatif olarak en çok dokunduğu merkezlerden biri olan Kocaaliler beldesi ve yakın çevresinde dokunan dokuma ürünleri motif, desen ve kompozisyon özellikleri bakımından incelenerek, geleneksel Döşemealtı halılarıyla olan benzerlik ve farklılıkları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ayrıca, halıların dokuma tekniği, kullanılan malzemeler, düğüm yapıları ve renk değişimleri gibi unsurlar analiz edilerek, Döşemealtı halılarının kültürel miras içindeki yeri değerlendirilmiştir.

Çalışmanın temel amacı, Türk kültür ve geleneklerinin önemli bir bileşeni olan Döşemealtı halılarının kaynak ve üretim sahası dışında dokunan yörelerdeki değişim ve farklılaşmasını irdeleyerek, dokuma sanatına katkılarını ortaya çıkararak, geleneksel sanatın korunmasına ve geleceğe aktarılmasına katkı sağlamaktır.

1.1. Kocaaliler Beldesi Tarihî ve Kültürel Geçmişi

Kocaaliler, Burdur ilinin Bucak ilçesine bağlı bir beldedir. Eski adı Oğuzhan olan Bucak ilçesi 16. yüzyıldan itibaren Teke Sancağına bağlı Milli (günümüzde Melli – Kocaaliler) ve Kızılkaya kazaları ile anılmaya başlanmıştır. Bir nahiye olarak Antalya'ya bağlı olan Bucak, 1912'de Burdur'a bağlanmış ve 1926'da kaza statüsü kazanmıştır. Bucak ilçesi tarih boyunca yoğun bir Yörük yerleşimi olmuş ve ılıman iklimi nedeniyle Yörükler için cazip bir bölgedir. Halk arasında Melli adıyla bilinen Beldesi, Meyilli Aşireti tarafından kurulmuş olup, 7-8 mahalleden oluşan büyük bir belediye beldedir. Melli (Milli) evresinde yaşayan önemli Yörük bölükleri arasında Adil, Umur, Bayat, Karaözlü akırlar, Kayı, Kayı Ece ve Milli (Melliler) bulunmaktadır. Melliler, geçmişte Teke Sancağının önemli Yörük gruplarından biri olarak bilinmektedir. Ayrıca, bazı kaynaklar Mellilerin Avşarlar ve hatta Peeneklerden geldiğini iddia etmektedir. 15. yüzyıldan itibaren bölgenin Milli Nahiyesi veya Milli Kazası olarak anıldığı ve yakın zamana kadar Yörük yaşam tarzının burada sürdüğü belirtilmektedir (burdurtarihi.com/tekeli [18.03.2023]).

Bu konuda Atlıhan (2011:8) Bucak ve Kocaaliler yerleşimcileri hakkında “Yaklaşık 150 yıl önce doğudan gelen bir beyliğin, asi bir topluluk olarak Bucak'a yerleşmiş” olduğunu belirtmektedir. O dönemde Antalya'da bulunan Tekelioğlu İbrahim Bey'in askerleri, bu

yabancı aşiretin sert ve acımasız olduğunu düşünse de zamanla onların Müslümanlığa bağlı olduklarını fark etmişlerdir. Bu nedenle, onların iyiliğe meyilli olduklarını söylemiş ve bu gruba 'Meyilli' adını vermişlerdir. Burdur'a bağlı Kocaaliler adı da buradan gelmektedir. Meyilli Aşiretinden bir grup Ahırtaşı'na yerleşmiş ve 150 yıl önceki kayıtlarda burası, Konya vilayetine bağlı, Antalya'ya bağlı bir kaza ve Meyilli nahiyesi olarak geçmektedir. Ahırtaşlılar ise bölgeye yerleşmelerinin 200 yıl önce gerçekleştiğini ifade edilmektedir.

Kocaaliler, 1980-1990 yıllarında Döşemealtı halıları için çok önemli dokuma merkezlerinden biri olmuştur. Bunun nedeni Döşemealtı halıları dokuma ve yayılma merkezlerinin (Döşemealtı, Kovanlık, Killik) yöre ile coğrafik ve ekonomik bağlantıları olmasıdır. Ticari amaçlı kurulmuş onlarca atölyelerde, evlerde birçok dokuma yapılmış ve ciddi kazançlar elde edilmiştir. Günümüzde ise benzer amaçlarla az sayıda dokuma yapıldığı gözlemlenmiştir.

1.2. Döşemealtı Halıları

Döşemealtı halıları, Türk el sanatlarının önemli bir parçası olup, Antalya'nın kuzeyinden Başlayarak Burdur ve Isparta'ya kadar yayılan geniş bir coğrafyada dokunmaktadır. Yaklaşık 500 yıllık bir geçmişe sahip olan bu halılar, yörede yaşayan Yörük toplulukları tarafından dokunmaya başlanmıştır. Geleneksel halıcılığın en önemli merkezlerinden biri olan Döşemealtı'nda üretilen halılar hem yerel hem de uluslararası pazarlar için büyük bir öneme sahiptir. Atılhan (1987), Döşemealtı halılarının Karakoyunlu Yörükleri tarafından dokunmaya başlandığını ve Yörüklerin yaşam şekillerine ve göçebe hayatın getirdiği ihtiyaçlardan dolayı hafif, taşınabilir ve kullanışlı eşyalara yöneldiğini ifade etmektedir.

Döşemealtı halıları, yün iplikler kullanılarak dokunur. Halılarda atkı, çözgü ve ilme ipleri olmak üzere üç temel iplik kullanılmaktadır. Genellikle koyun yünü tercih edilir ve bu yünler geleneksel yöntemlerle işlenerek iplik haline getirilir. Kocaaliler beldesi ve civarı halı dokuyucuları, koyun yünlerini tokmaklarla döverek, suyla yıkayıp kuruttuktan sonra iplikleri hazırlamaktadırlar. Döşemealtı halıları, dikey sarmalı ıstar tezgahlarında dokunur. Bu tezgahlar, alt ve üst leventler, varangelen, mengene ve çözgü aparatları gibi bölümlerden

oluşur. Dokuma işlemi sırasında kirkit, halı bıçağı ve makas gibi araçlar kullanılır.

Döşemealtı halılarının özelliğı, doğal boyalarla renklendirilmesidir. Sütleğen, hayıt yaprağı, baş otu, nar kabuğu ve sumak gibi bitkilerle farklı renk tonları elde edilir. Renk kullanımı, mevsimsel olarak değişiklik gösterir; yaz aylarında yeşil ve sarı tonları tercih edilirken, kiş aylarında kırmızı ve mavi tonları daha yaygındır. Döşemealtı halılarında yer alan desenler, genellikle geometrik ve stilize edilmiş motiflerden oluşmaktadır. Halılarda en yaygın olarak kullanılan motifler;

Arap Motifi: Köşeli ve simetrik yapıya sahiptir.

Akrepli Motif: Akrebin stilize edilmiş formunu temsil eder.

Bıçak Ucu Motifi: Keskin hatlarıyla dikkat çeker.

Deve Motifi: Yörüklerin hayvancılıkla bağlantılı geçmişini simgeler.

Ayrıca, motifler halılarda belirli anlamlar taşır. Örneğin, bir halıda 3, 5 ya da 7 motif kullanılması, tek tanrı inancını simgeler.

Döşemealtı halıları çeşitli türlerde dokunmaktadır. Bunlar;

Halelli Halı: Simetrik ve geometrik desenlere sahiptir.

Toplu Halı: Orta zeminde iri haçvari motifler bulunur.

Kocasulu Halı: Geniş kocasu motifleriyle tanınır.

Dalı Halı: Dal motifi ile süslü olup genellikle akrep ve pıtrak ek motifleriyle tamamlanır.

Camili Halı: Mihraplı tasarımıyla bilinir ve dini motifler taşır.

Akrepli Halı: Akrep motifleriyle bezeli olup, koruyucu anlam taşır.

Terazi Toplu Halı: Zeminde üç ana motif bulunur ve kenarlarda heybeli su motifleri yer alır.

Döşemealtı halıları hakkında birçok çalışma yapılmış olsa da Burdur ve çevresinde dokunan Döşemealtı halılarıyla ilgili

araştırmalar sınırlıdır. Bu alanda yapılan çalışmalar: Atlıhan (1987), Antalya Döşemealtı'nda Kirkitli Dokumalar adlı araştırmasında, Döşemealtı halılarının göçebe yaşam tarzına uygun olarak biçimlendirildiğini ve dokunan köylerin yakın zamana kadar göçebe hayatı sürdürdüğünü belirtmiştir.

Şirin (1994), Antalya-Döşemealtı Halılarında Renk ve Biçim Özellikleri çalışmasında, Döşemealtı halılarını tek ve çift mihraplı olarak sınıflandırmış, her iki türün kullanım alanlarına göre farklılıklar gösterdiğini ifade etmiştir. Deniz (2005), Türk Halı Sanatının Kaynakları adlı eserinde, Türk halıcılığının Orta Asya'dan Anadolu'ya geçişi ve bu halıların motifleriyle Orta Asya halılarındaki benzerlikleri ele almıştır. Teker ve Zaimoğlu (2010), Kovanlık Köyü-Ova Köy Camii (Döşemealtı/Antalya) Halıları başlıklı çalışmada, Kovanlık Köyü'nde dokunan halıların yöresel motif, renk ve kalite özelliklerini incelemişlerdir. Öztürk (2011), Türk Halı ve Düz Dokumaları Üzerine Tartışılması Önerilen Konular adlı çalışmasında, Türk halıcılığının doğru bir şekilde gelecek nesillere aktarılmasının önemine dikkat çekmiştir. Soysaldı (2013), Türklerde Yıldız Motifi ve Teke Yöresi Yıldızlı-Zili Örnekleri araştırmasında, Burdur ilindeki yıldızlı Zili örneklerinin teknik ve desen özelliklerini incelemiştir. Soysaldı ve Aral (2013), Burdur Kapaklı Köyü Halılarının Teknik ve Desen Özellikleri başlıklı eserlerinde, Döşemealtı halılarıyla benzerlik gösteren Kapaklı köyü halılarını ele almışlardır. Çelik (2014), Eski Çağda Anadolu'da Dokuma adlı çalışmasında, dokumacılığın tarihsel gelişimini anlatmıştır. Akan (2016), Anadolu Yörük Yaşamında Dokuma Geleneği çalışmasında, Yörüklerin dokuma geleneği ve bu geleneğin yaşadıkları koşullarla olan ilişkisini ele almıştır. Akpınarlı ve Arslan (2016), El Halıcılığının Bölgelere Göre Coğrafi Dağılımı adlı çalışmalarında, Türk el dokuması halılarının bölgesel dağılımını inceleyerek, halıların kalite, motif ve renk özelliklerini gruplandırmışlardır. Demirci ve Çelik (2020), Burdur Müzesinde Yer Alan Düz Dokuma Yaygılar adlı çalışmasında, Burdur Müzesindeki halıların hangi Yörük boyları tarafından dokunduğunu ve bu halıların karakteristik özelliklerini incelemişlerdir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Kocaaliler beldesinde dokunan Döşemealtı halılarını konu edinmiş araştırmamızda, karma bir yöntem kullanılmış ve alan araştırması, gözlem, yerinde inceleme, sözlü görüşmeler ile kaynak tarama yöntemleriyle bölgedeki dokunmuş olan dokuma ürünleri detaylıca incelenmiştir. 2020-2024 yıllarında gerçekleştiren alan araştırmalarında 37 çeyrek halı (5 halelli, 15 toplu, 12 akrepli, 3 akrepli dallı, 1 kocasulu, 1 yastık yanışlı); 7 yolluk (2 toplu, 1 terazi toplu, 1 akrepli, 2 akrepli dallı, 1 elmalı); 4 namazlağı (3 toplu, 1 akrepli, 1 camili, 1 yastık yanışlı); 15 paspas (7 toplu, 3 akrepli, 3 yeni tasarım, 2 kuşlu) tespit edilmiştir. İncelemede her bir örneğe ait bir bilgi formu oluşturularak, dokumanın fiziksel özellikleri, dokuma tekniği, motif, renk, desen vb. özellikleri kayıt altına alınmış, örneklerin kompozisyon ve tasarım kurguları analiz edilmiştir.

3. KOCAALİLER BELDESİNDE TESPİT EDİLEN DÖŞEMEALTI HALILARI

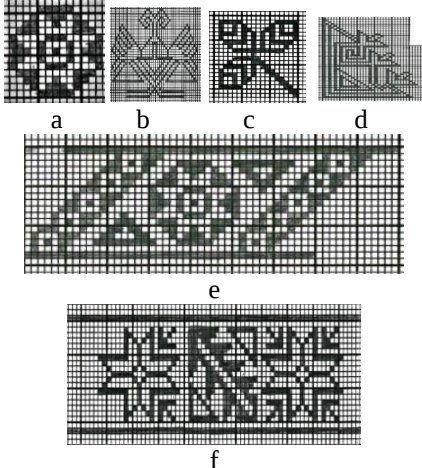
Kocaaliler, 1980-1990 yıllarında Döşemealtı halıları için çok önemli dokuma merkezlerinden biri olmuştur. Bunun nedeni Döşemealtı halıları dokuma ve yayılma merkezlerinin (Döşemealtı, Kovanlık, Killik) yöre ile coğrafik ve ekonomik bağlantıları olmasıdır. Ticari amaçlı kurulmuş onlarca atölyelerde, evlerde birçok dokuma yapılmış ve ciddi kazançlar elde edilmiştir. Günümüzde ise benzer amaçlarla az sayıda dokuma yapıldığı gözlemlenmiştir.

3.1. Hallelli Halı Dokumalar: Genel olarak en yaygın dokunan halılardandır. Taban ve seccade boyutlarında dokunmaktadır. Zeminin simetrik bir desene göre yerleştirilmiş yöreye has şıngır, yanır, arap gibi geometrik ve sembolik motiflerle dolgulandığı halılara Hallelli denilmektedir. Yöreyi temsilen seçilen ve yörede Hallelli Seccade olarak tanımlanan dokuma örnekleri Tablo 1-2, Fotoğraf 1- 4 ve halelli halılara ait tipik motifler çizim 1a-f' de verilmiştir.

3.1.1. Hallelli Halı

Yörede tespit edilmiş olan örnek halelli halıya ait fotoğraf, yüzey şeması ve belirgin motifleri tablo 1'de verilmiştir.

Tablo 1. Halleli Halı

		
Fotoğraf 1. Halleli Halı ve Yüzey Şeması (Fotoğraf ve Çizim: Ayşe Yıldırım).	Çizim 1. Halleli Halı Motifleri: a) Yıldız, b) Kocasu c) Mehmetçik Çiçeği, d) Heybelisu e) Tutmaç Topu, f) Mersin Yapağı.	
Yöresel Adı: Halleli Seccade	Kullanım Alanı: Yer yaygısı	Boyutları: 155 cm x 221 cm
Yörük ve Türkmen Grubu: Sarıkeçili	Kalite: 24 x 26	Kilim ve Şaçak: 3 cm – kapalı
Dokunduğu Yer: Kocaaliler Beldesi	Dokunduğu Tarih: 1969	Dokuyucu: Havana Aldemir
Kullanılan Renkler: Kırmızı, beyaz, siyah, kahverengi, mavi.		
Kullanılan Motifler: Tutmaç topu, kocasu, göynek yanışı, kıvrım, dolaşık top, arap, ambarlı su, el, saç bağı, pıtrak, Mehmetcik çiçeği, çiçek.		

Kompozisyon Özellikleri ve Tasarım Kurgusu: Atkısı, çözgüsü ve ilmelik ipi yünden yapılmış olan halı, dikdörtgen şeklindeki kırmızı zemin üzerinde dolaşık top, pıtrak, el, Arap ambarlı su mersin yapağı topu, Mehmetçik çiçeği, saç bağı ve çiçek motifleriyle oluşturulan halelli deseni içermektedir. Beldesi ve çevresinde bu desen “ayelli” olarak da adlandırılmaktadır. Kıvrım motifleriyle çevrelenen desen, kenar sularından ayrılmaktadır. İçten dışa doğru sıralandığında, ilk kenar suyunda göynek yanışı deseni, geniş bordürde kocası deseni, en dış kenar suyunda ise tutmaç topu deseni kullanılmıştır (fotoğraf 1, çizim 1 a-f). Dokumanın tasarımında,

kırmızı zemin üzerinde yer alan halelli desenini çevreleyen göynek yanışı motifinin bulunduğu beyaz zeminli iç kenar suyu, açık-koyu kontrastıyla kompozisyonun en baskın noktasını oluşturmaktadır. Sıcak-soğuk etkisi oluşturan el ve Arap motifleriyle uyum içinde hareket eden diğerk motifler, gözün merkezden kenarlara doğru yönlennesini sağlamaktadır. Gözün en son algıladığı üçüncü planda ise koyu kenar kontürleriyle vurgulanan kocasu ve tutmaç suyu motifli alanlar yer almakta ve kompozisyonun fonunu oluşturmaktadır. Açık renkli motiflerin koyu zemin üzerine yerleştirilmesi, açık-koyu kontrastına uygun bir tasarım planının benimsendiğini göstermektedir (Fotoğraf 1-4).

Tablo 2. Halelli Halı Örnekleri

		
Fotoğraf 2. Halelli Halı (Fotoğraf: Ayşe Yıldırım)	Fotoğraf 3. Halelli Halı (Fotoğraf: Ayşe Yıldırım)	Fotoğraf 4. Halelli Halı (Fotoğraf: Ayşe Yıldırım)
Boyutları: 76 cm x 109 cm Kalite: 24 x 30 Renkler: Kırmızı, yeşil, kahverengi, beyaz, siyah Motifler: Tutmaç topu, bulanık su, develi su, motor izi, arap, el, dolaşık top, ambarlı su, kaz ayağı, rozet, çiçek.	Boyutları: 157 cm x 240 cm Kalite: 24 x 30 Renkler: Kırmızı, mavi, siyah, beyaz, kahverengi. Motifler: El, arap, ambarlı su, pıtrak, dolaşık top, mersin yaprağı, kocasu, tutmaç suyu.	Boyutları: 110 cm x 180 cm Kalite: 24 x 30 Renkler: Kırmızı, yeşil, beyaz, koyu mavi, siyah. Motifler: El, arap, ambarlı su, pıtrak, çavuş, dolaşık top, mersin yaprağı topu, kocasu, tutmaç topu.

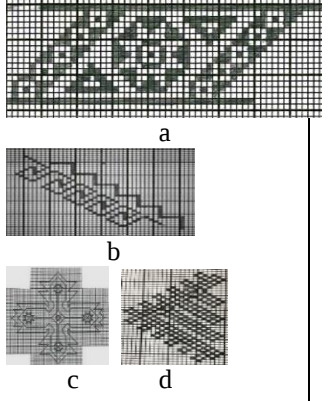
3.2. Toplu Halı Dokumalar

Toplu Halı (Seccade): Zeminde iri haçvari iki veya üç motif boyuna sıralanmışsa böyle halılara Toplu Halı denmektedir. Toplu halılar mihraplı halı grubu içerisinde yer almaktadır. Orta zeminde artı şeklinde sıralanan motiflere top adı verilmektedir (Şirin, 1994:35). Genellikle zeminde üç adet top motifi sıralanmaktadır. Bu motiflerin alt ve üst uçlarında pıtrak, Mehmetçik Çiçeği ve mersin yaprağı topu bulunmaktadır. Motif aralarında çoğunlukla halının uzun kenarında bulunan kıvrımlarla oluşmuş nişler karşılıklı olarak şingir motifi ile doldurulmaktadır. Nişlerin bulunmadığı halılarda yan boşluklar dal motifi, yıldız motifi, mersin yaprağı motifi ile doldurulmaktadır. Mihrap köşelerinde heybe suyu motifi bulunmaktadır (Şirin, 1994:36). Eren (1977b:43) çalışmasında halı zemininde iri haçvari üç motifin boyuna sıralandığı halılara Toplu Halılar denildiğini toplu motiflerinin yanlarındaki boşlukların Tırnaklı çiçek ya da dallı motifleriyle doldurulduğunu ve zeminin kenarlarındaki ve merdivenli eğik kenarların iç ve dışındaki boşluklarda kıvrım motiflerinin sıralandığını aralara da mersin yaprağı toplarının serpiştirildiğini söylemektedir. Fotoğraf 5'te ve çizim 2'de Kocaaliler'de dokunmuş toplu (3 göbekli) halı, yüzey Çizimi ve motifleri (zeminde top, kıvrım Mehmetcik çiçeği, şingir, yantır ve köşelerde heybelisu, kenar sularında tutmaç topu ve kocasu) verilmektedir. Yörede dokunmuş 15 halı, 2 yolluk, 3 namazlağı, 7 paspas olmak üzere toplam 27 toplu dokuma ürünü tespit edilmiştir. Bunlardan tipik olan birer örnek detaylı olarak incelenmiştir.

3.2.1. Toplu Halı

Yörede tespit edilmiş olan örnek toplu halıya ait fotoğraf, yüzey şeması ve belirgin motifleri tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Toplu Halı

		
Fotoğraf 5. Toplu Halı ve Yüzey Şeması (Fotoğraf ve Çizim: Ayşe Yıldırım).		Çizim 2. Toplu Halı Motifleri: a) Tutmaç Topu, b) Kıvrım, c) Toplu, d) Şıngır.
Yöresel Adı: Toplu, Göbekli	Kullanım Alanı: Halı, seccade	Boyutları: 126 cm x 221 cm
Yörük ve Türkmen Grubu: Karakoyunlu	Kalite: 20 x 28	Kilim ve Saçak: 4 cm – 9 cm
Dokunduğu Yer: Kocaaliler Beldesi	Dokunduğu Tarih: 1985	Dokuyucu: Fatma Ünal
Kullanılan Renkler: Kırmızı, yeşil, mavi, kahverengi, beyaz, siyah, lacivert.		
Kullanılan Motifler: Tutmaç topu, kocasu, mersin yaprağı, topu, kıvrım, şıngır, heybe suyu, Mehmetçik çiçeği.		

Kompozisyon Özellikleri ve Tasarım Kurgusu: Halının desen kompozisyonu kıvrım motiflerinin oluşturduğu kırmızı zeminli eşkenar dörtgenler içinde yer alan toplu motiflerinden oluşmaktadır (Fotoğraf 5). Mihrap kemeri ile zeminden ayrılan köşelerde koyu mavi zemin üzerinde heybe suyu, kenar boşluklarında da şıngır motifleri kullanılmıştır. Halıda içten dışa iki adet dar bir adet geniş kenar suyu mevcuttur. Dar kenar sularında mersin yaprağı topu ve tutmaç topu, geniş kenar suyunda ise kocasu motifi kullanılmıştır.

Dokumanın genel kurgusu üç planda gerçekleşmektedir. Koyu değerlerin oluşturduğu fonlar üzerine açık değerli toplu, şıngır ve heybe suyu motiflerinin öne çıkarıldığı ilk planda kırmızı zemindeki beyaz renkli toplu motifleri dikkat çekmektedir (çizim 2 a-d).

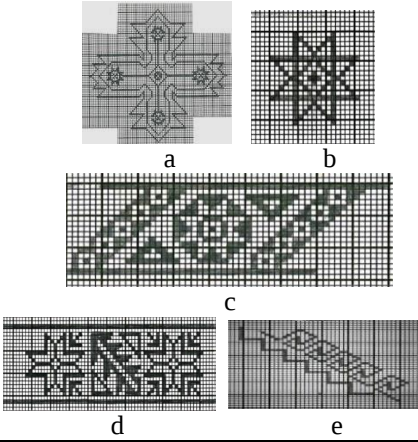
Açık-koyu kontrastı ile sağlanan bu plan farkı halının genelinde de gözlemlenmektedir. Açık mavi renkli kıvrım motifleri kompozisyonu tamamlarken aynı zamanda gözü merkezden kenarlara doğru yönlendirmektedir. Koyu değerli mersin yaprağı topu motiflerinin kullanıldığı beyaz kenar suyu kapladığı küçük alana rağmen frekansının yüksek olması nedeniyle büyük koyu değerler olan kırmızı alanlardan daha çok öne çıkarak egemen noktayı oluşturmaktadır.

Gözün en son algıladığı son kenar bandında koyu değerler üzerine açık değerli tutmaç topu motiflerinin varlığı açık-koyu kontrastını işaret etmektedir. Dolayısıyla dokumanın kurgusu açık-koyu kontrastı ile yapılandırılmıştır.

3.2.2. Toplu Yolluk

Yörede tespit edilmiş olan örnek toplu yolluğa ait Fotoğraf, yüzey şeması, belirgin motifleri ve kimlik kartı bilgileri tablo 4'te verilmiştir.

Tablo 4. Toplu Yolluk

		
Fotoğraf 6. Toplu Halı ve Yüzey Şeması (Fotoğraf ve Çizim: Ayşe Yıldırım).	Çizim 3. Toplu Yolluk Motifleri: a) toplu, b) Yıldız, c) Tutmaç Topu, d) Mersin Yaprağı, e) Kıvrım.	
Yöresel Adı: Toplu, Göbekli	Kullanım Alanı: Yolluk	Boyutları: 62 cm x 50 cm
Yörük ve Türkmen Grubu: Sarıkeçili	Kalite: 20 x 28	Kilim ve Saçak: 4 cm – 14 cm
Dokunduğu Yer: Kocaaliler Beldesi	Dokunduğu Tarih: 1981	Dokuyucu: Fatma Ünal
Kullanılan Renkler: Kırmızı, yeşil, mavi, kahverengi, beyaz, siyah, lacivert.		
Kullanılan Motifler: Tutmaç topu, kocasu, mersin yaprağı, topu, kıvrım, şingır, heybe suyu, Mehmetçik çiçeği.		

Kompozisyon Özellikleri ve Tasarım Kurgusu: Yollukta kırmızı zeminde toplu motifi, yıldız motifi ve rozet motifleriyle birlikte toplu desenini oluşturmakta; kıvrım motifleriyle çevrelenen zemin deseni köşe kısımlarından ayrılmaktadır. Köşe kısımlarında dokuyan kişinin lokum ya da beştaş adını verdiği üçgen formlu motif kullanılmaktadır. Yolluk halının bir kenar suyu vardır ve tutmaç topu deseni ile süslenmiştir (fotoğraf 6; çizim 3a-e).

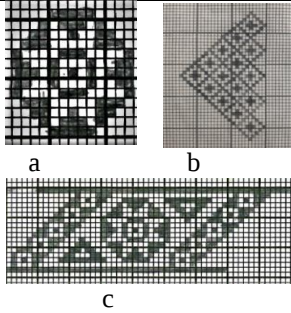
Dokumanın genel kurgusuna baktığımızda dokumanın merkezinde bulunan toplu motifindeki beyaz renk açık-koyu kontrastlığı ilişkisinde egemen noktayı oluştururken mavi rengin hâkim olduğu kıvrım motifi deseni çevreleyerek hem beyaz renk ile yarışmakta hem de tamamlayıcı rol oynamaktadır. Kenar sularında

etüt edilmiş kırmızı alanlar zeminle sıcak–soğuk etkisi yaratmakta ve plan farklılığı meydana getirmektedir.

3.2.3. Toplu Namazlağı

Kocaaliler beldesinde tespit olmuş olan Toplu Namazlağına ait fotoğraf, yüzey şeması, baskın motifler ve dokumaya ait kimlik kartı tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5. Toplu Namazlağı

			
Fotoğraf 7. Toplu Namazlağı ve Yüzey Şeması (Fotoğraf ve Çizim: Ayşe Yıldırım).		Çizim 4. Toplu Namazlağı Motifleri: a) Yıldız, b) Lokum, c) Tutmaç Topu Suyu.	
Yöresel Adı: Toplu çeyrek	Kullanım Alanı: Namazlağı	Boyutları: 72 cm x 118 cm	
Yörük ve Türkmen Grubu: Sarıkeçili	Kalite: 20 x 25	Kilim ve Saçak: 6 cm - 13 cm	
Dokunduğu Yer: Kocaaliler Beldesi	Dokunduğu Tarih: 1990	Dokuyucu: Gülizar Arısoy	
Kullanılan Renkler: Mavi, lacivert, turuncu, sarı, yeşil, kırmızı, siyah, beyaz, kahverengi.			
Kullanılan Motifler: Toplu, mersin yaprağı topu, pıtrak, kıvrım, lokum, tutmaç topu, koyun hapa, yıldız, bıçak ucu.			

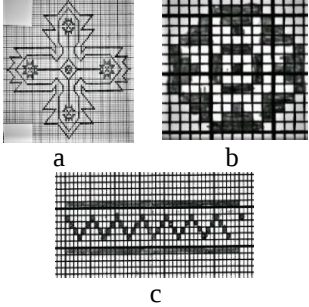
Kompozisyon Özellikleri ve Tasarım Kurgusu: Kırmızı zeminli çokgenler içinde mersin yaprağı topu ve pıtrak motifleriyle birlikte toplu motifi haliya adını veren deseni oluşturmuştur. Beyaz ve mavi renkli hem içe hem dışa bakan kıvrım motifleri deseni çevrelerken aynı zamanda köşe kısımlarını ve kenar boşluklarını zeminden ayırmıştır. Yeşil zeminli köşelerde ve kenar boşluklarında lokum motifi kullanılmıştır.

Tek kenar suyuna sahip halının kenar suyu tutmaç topu deseni ile süslenmiştir (fotoğraf 7). Halının genel kurgusu üç plandan oluşmaktadır. İlk planda açık-koyu kontrastı ilişkisi içinde beyaz fondaki iki adet toplu” motifi egemen noktayı oluşturmaktadır. Mihrap kemerlerini ve kenar boşluklarını oluturan kıvrım” motifleri deseni çevrelerken gözü merkezden dışarı doğru yönlendirmektedir (çizim 4a-c). Koyu değerler üzerine açık renklimotiflerin görüldüğü köşeler ve kenar boşlukları ikinci planda dikkatimizi çekmektedir. Gözün en son algıladığı koyu zeminli alanda açık değerli tutmaç topu” deseninin tekrar edildiği kenar suyunun halının kurgusunu açık-koyu kontrastı üzerinden yapılandırıldığını göstermektedir.

3.2.4. Toplu Paspas

Yörede tespit edilmiş olan örnek toplu yolluğa ait fotoğraf, yüzey şeması, belirgin motifleri ve kimlik kartı bilgileri tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 6. Toplu Paspas

		
Fotoğraf 8. Toplu Paspas ve Yüzey Şeması (Fotoğraf ve Çizim: Ayşe Yıldırım).		Çizim 5. Toplu Paspas Motifleri: a) Yıldız, b) Lokum, c) Tutmaç Topu Suyu.
Yöresel Adı: Toplu, Göbekli	Kullanım Alanı: Paspas	Boyutları: 41 cm x 46 cm
Yörük ve Türkmen Grubu: Sarıkeçili	Kalite: 22 x 24	Kilim ve saçak: 3 cm- 12 cm
Dokunduğu Yer: Kocaaliler Beldesi	Dokunduğu Tarih: 2020	Dokuyucu: Ayşe Polat
Kullanılan Renkler: Koyu mavi, mavi, yeşil, kahverengi, beyaz, açık kırmızı.		
Kullanılan Motifler: Bulanık su, mersin yaprağı, topu, toplu.		

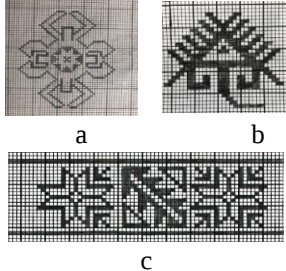
Kompozisyon Özellikleri ve Tasarım Kurgusu: Desen toplu motifinden oluşmakta ve bulanık su motifli kenar suyuna sahiptir. Dokumanın genel kurgusunda açık-koyu kontrastlığı kullanılarak merkezde yer alan koyu mavi toplu motifi etrafındaki açık renkli değerler sayesinde egemen nokta olarak belirlenmiştir. Sıcak renkli zeminde kullanılan soğuk renkli motifte kırmızı rengi dengeleyen yeşilin kullanılması tamamlayıcı kontrastlığı ilişkisini göstermektedir (fotoğraf 8, çizim 5a-c).

3.3. Akrepli Halı Dokumalar: Döşemealtı halı dokumalarında hem bir motif hem de halı tipi olarak kullanılmaktadır. Yaygın olarak kullanılan motif düşmanlarından kurtulmak, kötülüğe karşı gelmek için bir kahramanlık sembolü olarak dokunmaktadırlar (Deniz, 2000:188).

3.3.1. Akrepli Halı

Yörede tespit edilmiş olan örnek akrepli halıya ait Fotoğraf, yüzey şeması, belirgin motifleri ve kimlik kartı bilgileri tablo 7’de verilmiştir.

Tablo 7. Akrepli Halı

		
Fotoğraf 9. Akrepli Halı ve Yüzey Şeması (Fotoğraf ve Çizim: Ayşe Yıldırım).	Çizim 6. Akrepli Halı Motifleri: a) Akrep b) Dal, c) Mersin Yaprağı Topu.	
Yöresel Adı: Akrepli	Kullanım Alanı: Yer yaygısı	Boyutları: 120 cm x 211 cm
Yörük ve Türkmen Grubu: Karakoyunlu	Kalite: 24 x 26	Kilim ve Saçak: 4 cm - 8 cm
Dokunduğu Yer: Kocaaliler Beldesi	Dokunduğu Tarih: 2015	Dokuyucu: Ayhan Özata
Kullanılan Renkler: Kırmızı, koyu mavi, açık mavi, kahverengi, siyah, beyaz.		
Kullanılan Motifler: Akrep, koyun hapı, dal, pıtrak, kıvrım, lokum, mersin yaprağı topu, kocasu, tutmaç topu.		

Kompozisyon Özellikleri ve Tasarım Kurgusu: Kırmızı zeminde kıvrım motiflerinin oluşturduğu eşkenar dörtgen içinde yer alan akrep motifinden dolayı akrepli halı olarak bilinmektedir. Desen kompozisyonu alt alta üç adet akrep motifinin simetrik bir düzende aralıklı tekrara prensibiyle koyun hapı, dal vepıtrak motifleriyle birlikte yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Kıvrım motifleriyle oluşturulan mihraplar köşe kısımlarını zeminden ayırmaktadır. Köşelerde yeşil renkteki zeminde lokum motifi kullanılmıştır. İçten dışa doğru üç dar bir adet geniş kenar suyu bulunmaktadır. Dar kenar sularında mersin yaprağı topu ve tutmaç topu desenleri, geniş kenar suyunda kocasu deseni kullanılmıştır (fotoğraf 9).

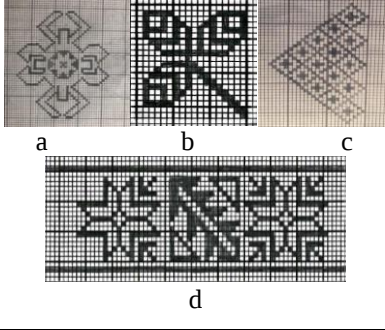
Dokumanın genel kurgusunda üç plan yer almaktadır. İlk olarak merkezdeki beyaz akrep motifleri dikkatimizi çekmektedir. Deseni tamamlayan koyun hapı, kıvrım ve pıtrak motifleriyle birlikte gözü merkezden kenarlara doğru yönlendirmektedir. Kırmızı zeminde yer alan bu motifler eşgüdümlü hareket ederek birinci planı oluşturmaktadır. İkinci planda algılanan koyu değerli mersin yaprağı topu desenli beyaz kenar suyu frekansının yüksekliği ile öne çıkma çabası kırmızı alanların büyüklüğu ile yarışmaktadır ve egemen noktayı oluşturmaktadır. Açık zeminde koyu motiflerin, koyu zeminde açık değere sahip motiflerin oluşturduğu kontrastlık yapısı kompozisyonunkurgusunun belirlenmesini sağlamaktadır.

Egemenlik ilişkisi açık-koyu kontrastlığı üzerinden oluşmaktadır. Yani bu dokumada egemen noktayı belirleyen ve kompozisyonda ki planları oluşturan ilke açık- koyu değerleri üzerinden belirlenmiştir (çizim 6 a-c).

3.3.2. Akrepli Yolluk

Yörede tespit edilmiş olan örnek akrepli halıya ait Fotoğraf, yüzey şeması, belirgin motifleri ve kimlik kartı bilgileri tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8. Akrepli Yolluk

		
Fotoğraf 10. Akrepli Yolluk ve Yüzey Şeması (Fotoğraf ve Çizim: Ayşe Yıldırım).		Çizim 7. Akrepli Yolluk Motifleri: a) Akrep, b) Dal, c) Mersin Yaprağı Topu.
Yöresel Adı: Akrepli yolluk	Kullanım Alanı: Yolluk	Boyutları: 80 cm x 327 cm
Yörük ve Türkmen Grubu: Sarıkeçili	Kalite: 24 x 30	Kilim ve Saçak: 4 cm – 7 cm
Dokunduğu Yer: Kocaaliler Beldesi	Dokunduğu Tarih: 1980	Dokuyucu: Teslime Kaplan
Kullanılan Renkler: Koyu mavi, açık mavi, kırmızı, kahverengi, devetüyü, siyah, beyaz		
Kullanılan Motifler: Akrep, koyun hapa, dal, pıtrak, kıvrım, lokum, mersin yaprağı topu, kocasu, tutmaç topu.		

Kompozisyon Özellikleri ve Tasarım Kurgusu: Kırmızı renkli zeminde akrep koyun hapa Mehmetcik çiçeği ve pıtrak motifleriyle akrepli deseni oluşturulmuştur. Desen kıvrım motifleriyle çevrelenmiş ve bulanık motiflerle birlikte mihrap oluşturularak köşe kısımları ayrılmıştır. Köşelerde sonradan dokunmaya başlayan lokum isimli bir motif kullanılmıştır. Halının iki kenar suyu vardır. Birinci ince kenar suyunda bulanık motifi ikinci en dış kenar suyunda ise tutmaç topu deseni kullanılmıştır. Yörede akrepli halı göbekli ve şekerli olarak bilinmektedir (fotoğraf 10).

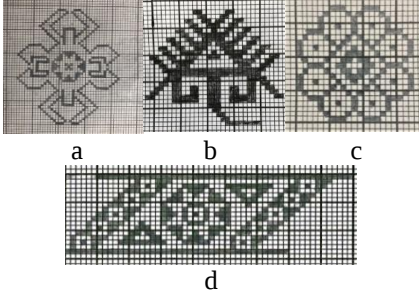
Dokumanın genel kurgusunda üç plan yer almaktadır. İlk olarak merkezdeki bir açık bir koyu değerli fonlar üzerinde sıralanan akrep motifleri dikkatimizi çekmektedir. Deseni tamamlayan koyun hapa, saksıda çiçek ve Mehmetcik çiçeği ve kıvrım motifleriyle birlikte gözü merkezden kenarlara doğru yönlendirmektedir (çizim 7). Kırmızı zeminde yer alan bu motifler eşgüdümlü hareket ederek birinci planı

oluşturmaktadır. Dolayısıyla kompozisyonun egemen noktası kırmızı zemindeki akrep motifleridir. İkinci planda algılanan sıcak renk kırmızının yanında soğuk renk olan mavinin Sıcak-Soğuk Kontrastı ilişkisinde hissedilen uyumdur. Bu renk uyumu desen kurgusunun tamamındakenar sularında da devam etmektedir. Aynı zamanda, açık zeminde koyu motiflerin, koyu zeminde açık değere sahip motiflerin kullanıldığı kenar sularında açık- koyu kontrastı da kurgunun belirlenmesini sağlamaktadır. Egemenlik ilişkisi sıcak-soğuk kontrastlığı üzerinden oluşmaktadır. Yani bu dokumada egemen noktayı belirleyen ve kompozisyondaki planları oluşturan ilke sıcak-soğuk değerleri üzerinden belirlenmiştir (çizim 7 a-c).

3.3.3. Akrepli Dalı Yolluk

Yörede tespit edilmiş olan örnek akrepli halıya ait Fotoğraf, yüzey şeması, belirgin motifleri ve kimlik kartı bilgileri tablo 9’da verilmiştir.

Tablo 9. Akrepli Dalı Yolluk

			
Fotoğraf 11. Akrepli Dalı Yolluk ve Yüzey Şeması (Fotoğraf ve Çizim: Ayşe Yıldırım).		Çizim 8. Akrepli Dalı Yolluk Motifleri: a) Akrep, b) dal, c) Mersin Yaprığı Topu.	
Yöresel Akrepli Yolluk	Adı: Dalı	Kullanım Alanı: Yolluk	Boyutları: 78 cm x 270 cm
Yörük ve Türkmen Grubu: Karakoyunlu		Kalite: 24 x 26	Kilim ve Saçak: 3 cm – 12 cm
Dokunduğu Yer: Kocaaliler Beldesi		Dokunduğu Tarih: 1980	Dokuyucu: Nurten Yıldırım
Kullanılan Renkler: Kırmızı, lacivert, yeşil, kahverengi, beyaz, siyah			
Kullanılan Motifler: Akrep, dal, pıtrak, çiçek, kıvrım, lokum, çingilli su, tutnaç topu.			

Kompozisyon Özellikleri ve Tasarım Kurgusu: Kırmızı zeminde kıvrım motiflerinin oluşturduğu eşkenar dörtgen içinde yer alan akrep ve dal motiflerinden dolayı akrepli dallı halı olarak bilinmektedir. Desen kompozisyonu alt alta üç adet akrep motifinin simetrik bir düzende aralıklı tekrar prensibiyle dal ve pıtrak motifleriyle birlikte yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Kıvrım motifleriyle oluşturulan mihraplar köşe kısımlarını zeminden ayırmaktadır. Köşelerde farklı renkteki zeminde lokum motifi kullanılmıştır. İçten dışa doğru iki adet dar kenar suyu bulunmaktadır. Dar kenar sularında çingilli su ve tutmaç topu desenleri kullanılmıştır (fotoğraf 11).

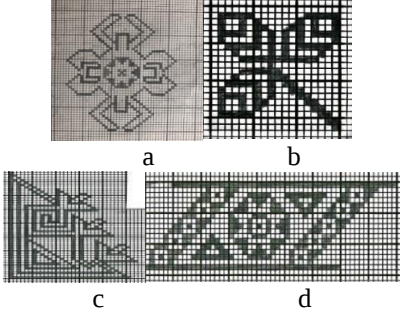
Dokumanın genel kurgusunda üç plan yer almaktadır. İlk olarak merkezdeki beyaz akrep ve dal motifleri dikkatimizi çekmektedir. Deseni tamamlayan dal, kıvrım ve pıtrak motifleriyle birlikte gözü merkezden kenarlara doğru yönlendirmektedir. Kırmızı zeminde yer alan bu motifler eşgüdümlü hareket ederek birinci planı oluşturmaktadır. Dolayısıyla kompozisyonun egemen noktası kırmızı zemindeki beyaz akrep ve dal motifleridir.

İkinci planda algılanan, açık değerli alanda koyu değerli motiflerin kullanıldığı çingilli su motifli kenar suyudur. Buradaki beyaz renk frekansının yüksekliği ile öne çıkma çabası kırmızı alanların büyüklüğü ile yarışmaktadır. Açık zeminde koyu motiflerin, koyu zeminde açık değere sahip motiflerin oluşturduğu kontrastlık yapısı kompozisyonun kurgusunun belirlenmesini sağlamaktadır. Egemenlik ilişkisi açık- koyu kontrastlığı üzerinden oluşmaktadır. Yani bu dokumada egemen noktayı belirleyen ve kompozisyondaki planları oluşturan ilke açık- koyu değerleri üzerinden belirlenmiştir (çizim 8 a-c).

3.3.4. Akrepli Namazlağı

Yörede tespit edilmiş olan örnek akrepli namazlağıya ait Fotoğraf, yüzey şeması, belirgin motifleri ve kimlik kartı bilgileri tablo 10'da verilmiştir.

Tablo 10. Akrepli Namazlağı

			
Fotoğraf 12. Akrepli Namazlağı ve Yüzey Şeması (Fotoğraf ve Çizim: Ayşe Yıldırım).		Çizim 9. Akrepli Namazlağı Motifleri: a) Akrep, b) Mehmetcik Çiçeği, c) Heybeli Su, d) Tutmaç Topu Suyu.	
Yöresel Adı: Akrepli namazlağı	Kullanım Alanı: Namazlağı	Boyutları: 77 cm x 131 cm	
Yörük ve Türkmen Grubu: Karakoyunlu	Kalite: 24 x 30	Kilim ve Saçak: 6 cm - 14 cm	
Dokunduğu Yer: Kocaaliler Beldesi	Dokunduğu Tarih: 2015	Dokuyucu: Gülizar Arısoy	
Kullanılan Renkler: Koyu sarı, kırmızı, mavi, yeşil, beyaz, siyah.			
Kullanılan Motifler: Akrep, pıtrak, Mehmetcik çiçeği, kıvrım, heybe suyu, tutmaç topu.			

Kompozisyon Özellikleri ve Tasarım Kurgusu. Yörede çağla kabuğu sarısı adıyla bilinen koyu sarı zeminde kıvrım motiflerinin oluşturduğu eşkenar dörtgen içinde yer alan akrep motifinden dolayı akrepli halı olarak bilinmektedir (fotoğraf 12). Akrep motifleriyle birlikte Mehmetcik çiçeği ve pıtrak motifleri kompozisyonu tamamlamaktadır. Kıvrım motiflerinin oluşturduğu mihrap kemerleri ile köşe kısımlar zeminden ayrılmaktadır. Köşelerde heybe suyu motifleri yer almaktadır. Namazlağı halının tutmaç topu deseninin kullanıldığı bir adet dar kenar suyu vardır (çizim 9 a-d).

Dokumanın genel kurgusunda üç plan yer almaktadır. İlk olarak merkezdeki sıcak-soğuk renk ilişkisi içinde koyu sarı zeminde yer alan mavi fonda beyaz akrep motifleri dikkatimizi çekmektedir. Deseni tamamlayan koyu değerli Mehmetcik çiçeği ve pıtrak motifleri gözü merkezden kenarlara doğru yönlendirmektedir. Koyu sarı zeminde yer

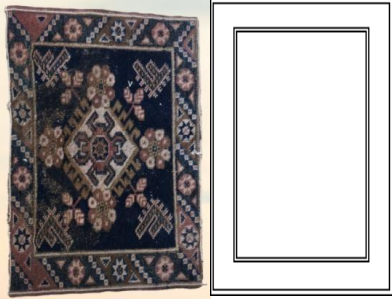
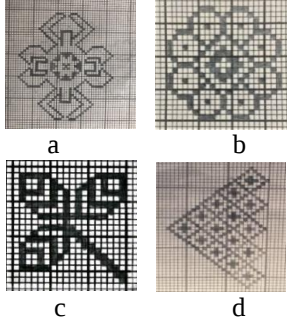
alan bu motifler eşgüdümlü hareket ederek birinci planı oluşturmaktadır. Dolayısıyla kompozisyonun egemen noktasını mavi zemindeki beyaz akrep motifi oluşturmaktadır.

İkinci planda algılanan beyaz zeminli köşelerde koyu değere sahip heybe suyu motifinin kullanılmasıdır. Gözümüzün en son algıladığı halının kompozisyonunu sonlandıran açık zeminli koyu renk motifli dar kenar suyudur. Açık zeminde koyu motiflerin, koyu zeminde açık değere sahip motiflerin oluşturduğu kontrastlık yapısı kompozisyonun kurgusunun belirlenmesini sağlamaktadır. Egemenlik ilişkisi açık-koyu kontrastlığı üzerinden oluşmaktadır. Yani bu dokumada egemen noktayı belirleyen ve kompozisyondaki planları oluşturan ilke açık-koyu değerleri üzerinden belirlenmiştir.

3.3.5. Akrepli Paspas

Yörede tespit edilmiş olan örnek akrepli namazlağıya ait fotoğraf, yüzey şeması, belirgin motifleri ve kimlik kartı bilgileri tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Akrepli Paspas

			
Fotoğraf 13. Akrepli Paspas ve Yüzey Şeması (Fotoğraf ve Çizim: Ayşe Yıldırım).		Çizim 10. Akrepli Paspas Motifleri a) akrep, b) koyun hapı, c) Mehmetçik çiçeği, d) lokum	
Yöresel Adı: Akrepli Yolluk	Kullanım alanı: paspas	Boyutları: 46 cm x 65 cm	
Yörük ve Türkmen grubu: Sarıkeçili	Kalite: 24 x 30	Kilim ve saçak: 3 cm - kapalı	
Dokunduğu Yer: Kocaaliler Beldesi	Dokunduğu Tarih: 1990	Dokuyucu: Fatma Ayaz	
Kullanılan Renkler: Deve tüyü, lacivert, siyah, beyaz.			
Kullanılan Motifler: Akrep, şingir, Mehmetcik çiçeği, koyun hapı, tutmaç topu.			

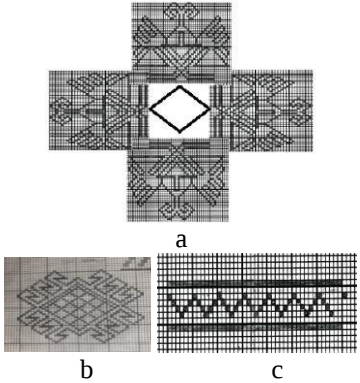
Kompozisyon Özellikleri ve Tasarım Kurgusu: Lacivert zeminde ortada akrep motifi koyun hapa Mehmetcik çiçeği ve şingir motifleriyle akrepli desenini oluşturmuştur tutmaç topu deseninin yer aldığı bir adet dar kenar suyu bulunmaktadır. Dokumanın kurgusunda denge aynı rengin hem motif rengi hem de fon rengi olarak kullanılmasıyla sağlanmıştır. Koyu değerli alanda açık değerli motiflerin kullanılması açık- koyu kontrastına işaretir (fotoğraf 13, çizim 10 a-c).

3.4. Kocasulu Halı Dokumalar: dört adetkoç boynuzu motifinin, köç boynuzları dışa gelecek Çizimde yerleştirilmesiyle oluşturulan kocasu deseni kullanıldığı halıya da adını verir. Kocasu deseni dolaşık top, yantır, şingir ve koç boynuzu motifleri birlikte kullanılarak oluşturulmuştur.

3.4.1. Kocasulu Halı

Yörede tespit edilmiş olan akrepli namazlağı örneğine ait fotoğraf, yüzey şeması, belirgin motifleri ve kimlik kartı bilgileri tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12. Kocasulu Halı

			
Fotoğraf 14. Kocasulu Halı ve Yüzey Şeması (Fotoğraf ve Çizim: Ayşe Yıldırım).		Çizim 11. Kocasulu Halı Motifleri: a) Kocasulu, b) Pıtrak, c) Bulanık Su.	
Yöresel Adı:	Kullanım Alanı: Yer Yaygısı	Boyutları: 126 cm x 106 cm	
Kocasulu Halı	Kalite: 24 x 28	Kilim ve Saçak: 4 cm – 7 cm	
Yörük ve Türkmen Grubu: Sarıkeçili			

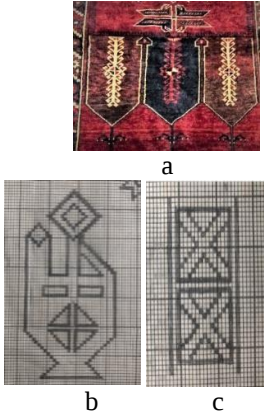
Dokunduğu Yer: Kocaaliler Beldesi	Dokunduğu Tarih: 1981	Dokuyucu: Fatma Yiğit
Kullanılan Renkler: Kırmızı, mavi, siyah, kahverengi, beyaz, yeşil.		
Kullanılan Motifler: Tutmaç suyu, kocasu, heybe suyu, kıvrım, bulanıksu, pıtrak; zeminde kullanılan kocasu deseni.		

Kompozisyon Özellikleri ve Tasarım Kurgusu: Kırmızı zeminde çokgen şekiller içinde koçboynuzları dışa bakacak şekilde yerleştirilmiş dört adet kocasumotifinden meydana gelen bu desen haliya adını vermiştir. Çokgen şekillerin kenar sularına yakın yerlerde meydana getirdikleri boşluklarda şingir motifi kullanılmıştır. Kıvrım motifiyle çevrelenen desenin köşe kısımları bulanık su ve kıvrım motifinin oluşturduğu mihrapla birbirinden ayrılmıştır. Köşe kısımlarında heybe suyu motifi kullanılmıştır. Halının iki dar birde geniş bordürü vardır İç ve dış kısımdaki dar kenar suyunda tutmaç topu deseni orta kısımdaki geniş bordürde kocasu deseni kullanılmıştır (fotoğraf 14, çizim 11 a-c). Dokumanın kurgusu üç plandan oluşmaktadır. Göze ilk çarpan koyu kenar kontürü ile etüt edilmiş ve halının boyunda sıralanan kocasu motifleridir. Kıvrım motifleriyle çevrelenmiş kırmızı fondaki kıvrım ve zeminin kenar boşluklarında yer alan şingir motifleri gözü kenarlara doğru yönlendirmektedir. Kocasu motiflerindeki sarı alanlar sıcak-soğuk ilişkisi içinde öne çıkmaktadır. Koyu değerli alanda açık değerli kocasu motifleri dikkat çekmektedir. İkinci planda zemin rengi olan kırmızının frekansı ile yarışan köşe zemini olan beyaz alanlar egemen noktayı oluşturmaktadır. Koyu değerler üzerine etüt edilen açık renkli tutmaç motifleri siyah kontürleri ile açık-koyu kontrastlığını işaret etmektedir. Dolayısıyla dokumanın tasarım kurgusu açık-koyu kontrastı bağlamında oluşturulmuştur.

3.5. Camili Namazlağı

Yörede tespit edilmiş olan akrepli namazlağı örneğine ait Fotoğraf, yüzey şeması, belirgin motifleri ve kimlik kartı bilgileri tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Camili Namazlağı

		
Fotoğraf 15. Camili Namazlağı (Fotoğraf ve Çizim: Ayşe Yıldırım).		Çizim 12. Camili Namazlağı Motifleri: a) Camili, b) İbrik, c) Rozet.
Yöresel Adı: Camili Namazlağı	Kullanım Alanı: Namazlağı	Boyutları: 137 cm x 192 cm
Yörük ve Türkmen Grubu: Sarıkeçili	Kalite: 24x28	Kilim ve Saçak: 6 cm- 20 cm
Dokunduğu Yer: Kocaaliler Beldesi	Dokunduğu Tarih: 1990	Dokuyucu: Fatma Yiğit
Kullanılan Renkler: Kırmızı, lacivert, siyah, beyaz, kahverengi, devetüyü.		
Motifler: Camili, ambarlı su, hayat ağacı, rozet, ibrik, mersin yaprağı topu, saksıda çiçek.		

Kompozisyon Özellikleri ve Tasarım Kurgusu: Camili halı Sarıkeçili Yörüklerine aittir. Çok nadiren rastladığımız bu halı tipinde kıvrım motifleri arasındaki bulanık motifiyle oluşan halının üst kısmında yer alan tek mihrapla köşe kısmının ayrıldığını görmekteyiz. Koyu mavi desenli köşe kısmında Saksıda çiçek motifi kullanılmıştır. Kırmızı zeminin ortasında camili motifi yer almaktadır (fotoğraf 15).

Camili motifini altında hayat ağacı motifi bulunmaktadır. Üstünde ise ambarlısu Saksıda çiçek ibrik ve mihrap köşesinde bitiş motifi yer almaktadır. Halının iki dar bir geniş kenar suyu vardır. İçten dışa doğru birinci kenar suyu tutmaç topu deseni geniş suda nacaklı su deseni ikinci dar suda tutmaç topu deseni bulunmaktadır (çizim 12).

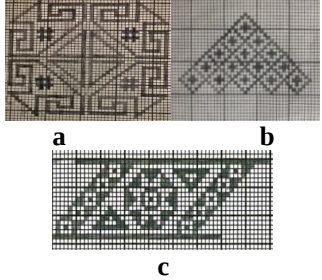
Dokumanın genel kurgusunda göze ilk çarpan koyu kenar kontürleri ile etüt edilmiş beyaz camili motifidir. Hem egemen noktayı oluşturmaktadır hem de yön belirleyici rol oynamaktadır. Koyu değerler ile oluşturulmuş fonlar üzerine yerleştirilmiş açık değerli motiflerin varlığı bizi açık-koyu kontrastlığı ilişkisine götürmektedir. Koyu değerlerin yoğunluğuna rağmen açık değer olan beyaz alanlar öne çıkmaya çalışmaktadır. Bu namazlağı halının kurgusu açık-koyu kontrastlığı ilişkisi üzerinden yapılandırılmıştır (çizim 12 a-c).

3.6. Yastık Yanışlı Dokumalar: Geleneksel Döşemealtı halılarının literatürde yapılan gruplandırmalarına girmeyen ancak yörede nadir dokunan ve bilinen bir dokumadır. Yastıklarda kullanılan motiflerin halıya uyarlanması ile oluşturulmuştur.

3.6.1. Yastık Yanışlı Halı

Yörede tespit edilmiş olan yastık yanışlı halı örneğine ait Fotoğraf, yüzey şeması, belirgin motifleri ve kimlik kartı bilgileri tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14. Yastık Yanışlı Halı

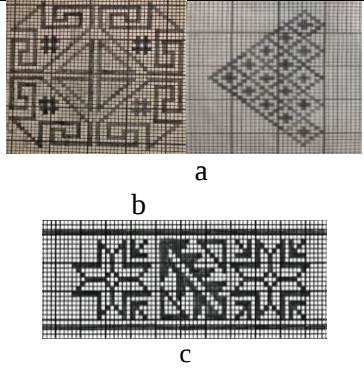
		
Fotoğraf 16. Yastık Yanışlı Halı ve Yüzey Çizimi (Fotoğraf ve Çizim: Ayşe Yıldırım).	Çizim 13. Yastık Yanışlı Halı Motifleri: a) Yastık Yanışı, b) Lokum, c) Tutmaç Topu Suyu	
Yöresel Adı: Yastık Yanışlı Halı	Kullanım Alanı: Yer yaygısı	Boyutları: 95 cm x 210 cm
Yörük ve Türkmen Grubu: Sarıkeçili	Kalite: 24x30	Kilim ve Saçak: 5 cm – 11 cm
Dokunduğu Yer: Kocaaliler	Dokunduğu Tarih: 1988	Dokuyucu: Rabia Şahin
Kullanılan Renkler: Kırmızı, kahverengi, beyaz, lacivert, siyah, devetüyü		
Motifler: Yastık yanışı, mersin yaprağı topu, kıvrım, lokum (beştaş), tutmaç topu.		

Kompozisyon Özellikleri ve Tasarım Kurgusu. KIRMIZI zemin üzerine halının boyunda altı adet yastık yanışı motifinin Mersin yaprağı motifinin birlikte kullanılmasıyla oluşturulmuş ve halıya adını vermiştir. Dört adet elibeline motifinin karşılıklı çapraz olarak yerleştirilmesiyle elde edilen desen kıvrım motifleriyle kenar boşlukları oluşturularak çevrelenmiştir. Çift taraflı mihrap kemeriyle köşelerden ayrılmıştır. Lacivert zeminli köşelerde yörede lokum ya da beş taş adıyla bilinen motif, mersin yaprağı motifiyle birlikte kullanılmıştır. Halının iki adet kenar suyu vardır. İç kısımda yer olan kenar suyunda mersin yaprağı topu deseni, dış kenar suyunda tutmaç suyu topu deseni kullanılmıştır (fotoğraf 16, çizim 13 a - c). Dokumanın genel kurgusu üç plandan oluşmaktadır. Gözümüz ilk olarak kırmızızemindeki eli belinde motiflerini algılamaktadır. Koyu değerler üzerindeki açık değerli motifler gözü merkezden kenarlara doğru yönlendirmektedir. Deseni çevreleyen kıvrım motifleri dikkati kenarlara çekerken tamamlayıcı bir rol oynamaktadır. Mersin yaprağı topu desenli kenar suyu beyaz zemini ile açık-koyu kontrastlığı ilişkisinde egemen noktayı oluşturmaktadır. Gözümüzün en son algıladığı dış kenar suyunda koyu değerler üzerindeki açık değerli motifler kurguyu tamamlayarak devam etmektedir.

3.6.2. Yastık Yanışlı Namazlağı

Yörede tespit edilmiş olan yastık yanışlı halı örneğine ait Fotoğraf, yüzey şeması, belirgin motifleri ve kimlik kartı bilgileri tablo 15'te verilmiştir.

Tablo 15. Yastık Yanışlı Namazlağı

		
Fotoğraf 17. Yastık Yanışlı Namazlağı ve Yüzey Çizimi (Fotoğraf ve Çizim: Ayşe Yıldırım).		Çizim 14. Yastık Yanışlı Halı Motifleri: a) Yastık Yanışı, b) Lokum, c) Mersin Yaprığı Topu Suyu
Yöresel Adı: Yastık Yanışlı Çeyrek	Kullanım Alanı: Namazlağı	Boyutları: 70 cm x 125 cm
Yörük ve Türkmen Grubu: Sarıkeçili	Kalite: 24 x 308	Kilim ve Saçak: 4 cm – 12 cm
Dokunduğu Yer: Kocaaliler	Dokunduğu Tarih: 1990	Dokuyucu: Rabia Şahin
Kullanılan Renkler: Kırmızı, mavi, kahverengi, beyaz, lacivert, siyah, devetüyü		
Kullanılan Motifler: Yastık yanışı (eli belinde), mersin yaprağı topu, kıvrım, lokum (beştaş), tutmaç topu, bulanık su.		

Kompozisyon Özellikleri ve Tasarım Kurgusu: Kırmızı zemin üzerine halının boyunda üç adet yastık yanışı motifinin Mersin yaprağı ve lokum motiflerinin birlikte kullanılmasıyla oluşturulmuş ve halıya adını vermiştir. Dört adet elibeline motifinin karşılıklı çapraz olarak yerleştirilmesiyle elde edilen desen kıvrım motifleriyle kenar boşlukları oluşturularak çevrelenmiştir. Çift taraflı mihrap kemeriyle köşelerden ayrılmıştır. Lacivert zeminli köşelerde ve kenar boşluklarında lokum (beştaş) motifi kullanılmıştır. Halının bulanık su desenli bir adet ince kenar suyu ve tutmaç topu desenli bir adet dar kenar suyu bulunmaktadır (fotoğraf 17). Dokumanın kurgusu üç plandan oluşmaktadır. Gözümüz ilk olarak kırmızı zemindeki elibeline motiflerini algılamaktadır. Koyu değerler üzerindeki açık

değerli motifler gözü merkezden kenarlara doğru yönlendirmektedir. Deseni çevreleyen kıvrım motifleri dikkati kenarlara çekerken tamamlayıcı bir rol oynamaktadır. Merkezde yer alan beyaz renkli yastık yanışı motifi açık-koyu kontrastlığı ilişkisinde egemen noktayı oluşturmaktadır (çizim 14). İkinci planda beyaz renkli bulanık motifi bulunan kenar suyu kırmızı renkli zemin ile öne çıkma yarışındadır. Gözümüzün en son algıladığı dış kenar suyunda koyu değerler üzerindeki açık değerli motiflerin yer aldığı tutmaç topu deseni kurguyu tamamlayarak devam etmektedir (çizim 14 a-c).

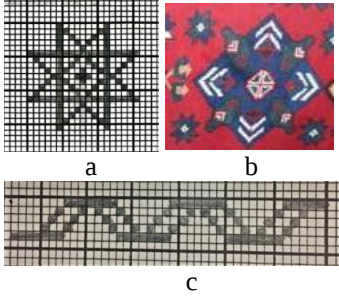
3.7. Terazi Toplu Dokumalar

Nadir rastlanan bir motiftir. Yörede sadece bir yollukta tespit edilmiştir.

3.7.1. Terazi Toplu Yolluk

Yörede tespit edilmiş olan yastık yanışlı halı örneğine ait Fotoğraf, yüzey şeması, belirgin motifleri ve kimlik kartı bilgileri tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Terazi Toplu Yolluk

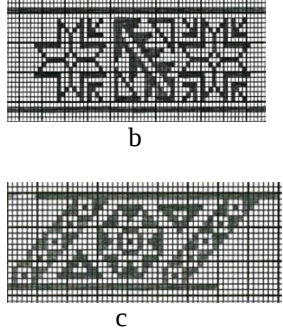
		
Fotoğraf 18. Terazi Toplu Yolluk ve Yüzey Çizimi (Fotoğraf ve Çizim: Ayşe Yıldırım).		Çizim 15. Yastık Yanışlı Halı Motifleri: a) Yıldız, b) Terazi Toplu, c) Sığır Sidiği
Yöresel Adı: Terazi Toplu Yolluk	Kullanım Alanı: Yolluk	Boyutları: 86 cm x 220 cm
Yörük ve Türkmen Grubu: Sarıkeçili	Kalite: 24 x 28	Kilim ve Saçak: 5 cm – 12 cm
Dokunduğu Yer: Kocaaliler Beldesi	Dokunduğu Tarih: 1980	Dokuyucu: Rabia Şahin
Kullanılan Renkler: Kırmızı, mavi, yeşil, beyaz, siyah, kahverengi, koyu sarı.		
Kullanılan Motifler: Elmalı, yıldız, kıvrım, bulanık su, tutmaç topu.		

Kompozisyon Özellikleri ve Tasarım Kurgusu: Kırmızı zeminde yörede elmalı adı verilen motiflerin yıldız motifleriyle elmalı deseni oluşturulmuştur. Kıvrım motifleriyle çevrelenmiştir. Kırmızı ve mavi zemini ikiye ayırarak oluşan bulanık su deseni ince kenar suyunu, tutmaç suyu deseni de dar kenar suyunu oluşturmaktadır. Dokumanın genel kurgusunda ilk olarak kırmızı zeminde sıcak-soğuk ilişkisinde mavi tonların kullanıldığını görmekteyiz. Açık değer beyaz fonlar kullanılarak ortadaki elmalı motifi egemen noktayı oluşturmaktadır. Kıvrım motifleri dikkati kenarlara çekmektedir. Bulanıksu kenar suyu açık-koyu kontrastı bağlamında tutmaç suyu deseniyle kurgunun bitirildiği görülmektedir (çizim 15 a-c).

3.8. Kuşlu Paspas

Keklik motifine yörede dokunan paspas ve torba dokumalarında rastlanılmaktadır (tablo 17).

Tablo 17. Kuşlu Paspas

		
Fotoğraf 19. Kuşlu Paspas ve Yüzey Çizimi (Fotoğraf ve Çizim: Ayşe Yıldırım).	Çizim 16. Kuşlu Paspas Motifleri: a) Kuş, b) Mersin Yapağı, c) Tutmaç Topu Suyu	
Yöresel Adı: Kuşlu, birbir	Kullanım Alanı: Paspas	Boyutları: 40 cm x 96 cm
Yörük ve Türkmen Grubu: Sarıkeçili	Kalite: 24 x 30	Kilim ve Saçak: 3 cm – 7 cm
Dokunduğu Yer: Kocaaliler	Dokunduğu Tarih: 1980	Dokuyucu: Meryem Çınar
Kullanılan Renkler: Kırmızı, mavi, beyaz, yeşil, siyah, kahverengi.		
Kullanılan Motifler: Kuş, mersin yapağı topu, tutmaç topu.		

Kompozisyon Özellikleri ve Tasarım Kurgusu: Kırmızı zeminde kuş ve mersin yaprağı topu motifleri kullanılmış kenar suyunda ise tutmaç topu deseni kullanılmıştır. Birebir ölçülerindeki paspas halının tasarım kurgusu açık-koyu kontrastı ilişkisinde yapılandırılmıştır. Koyu değerler üzerinde açık değerlerle oluşturulmuş zeminde mavi renkli kuş motifleri egemen noktayı oluşturmaktadır. Gözümüzün en son algıladığı dış kenar suyunda koyu zeminde açık renkli motiflerin kullanılmasıyla birebir halının kurgusu tamamlanmıştır (fotoğraf 19, çizim 16 a-c)

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Döşemealtı halıları, taşınabilir olmaları için genellikle küçük boyutlarda ve seccade türünde dokunmaktadır. İnceleme sahamız olan Kocaaliler beldesinde farklı boyutlarda halıların da üretilmekle birlikte yolluk, kelle, çeyrek halı ve paspas gibi çeşitlere de rastlanmıştır. 2020-2024 yılları arasında gerçekleştirilen alan araştırmalarında 37 çeyrek halı, 7 yolluk, 4 namazlağı ve 15 paspas tespit edilmiştir. İncelememizde, her bir örnek için bir bilgi formu oluşturularak, dokumanın fiziksel özellikleri, dokuma tekniğı, motif, renk, desen vb. unsurları kayıt altına alınmış; örneklerin kompozisyon ve tasarım kurguları analiz edilmiştir. Özgün Döşemealtı halılarının genellikle seccade boyutlarında üretilmesine karşın, yörede yolluk, kelle, çeyrek halı ve paspas gibi çeşitler de dokunmaktadır. Dokumalarda en çok tercih edilen renkler kırmızı, bordo, mavi, beyaz, siyah ve kahverengidir. Halılar, üzerlerindeki desenlere göre adlandırılmış olup, en yaygın türler arasında Akrepli Halı, Toplu Halı ve Halelli Halı bulunmaktadır

Halıların tamamı yünden üretilmiş olup, iplikler geleneksel olarak doğal kök boyalar ve yörede bulunan bitkilerle renklendirilmiştir. Ancak günümüzde sentetik boyaların da kullanıldığı belirlenmiştir. En çok tercih edilen renkler kırmızı, bordo, mavi, beyaz, fıstık yeşili, siyah ve kahverengi olmuştur. Geleneksel Döşemealtı halılarında olduğu gibi dokumalar, üzerlerinde bulunan desenlere göre adlandırılmıştır. Çalışmada en sık rastlanan halı türleri Akrepli Halı, Toplu Halı, Halelli Halı, Terazi Toplu Halı, Yastık Yanışlı Halılardır.

Bu halılar ıstar adı verilen dikey tezgâhlarda dokunmakta olup, yörede ip ağacı veya halı ağacı olarak da bilinmektedir. Halılar genellikle 24x30 (± 2) kalitede dokunmuş ve geleneksel olarak motiflerin siyah kontürle çerçevelenmesi kuralına uyulmuştur. Geleneksel halılarda saçak ve kilim bölgeleri yer alırken, bazı yeni halılarda saçak kısmının tamamen kesildiği veya kumaşlarla kapatıldığı görülmüştür. Saçak boyları ortalama 15 cm, kilim bölgesi ise ortalama 5 cm uzunluğundadır.

Zaman içinde geleneksel halılarda kullanılan renkler ve malzemelerde değişimler meydana gelmiştir. Önceden doğal boyalarla yapılan renklendirme işlemi, günümüzde zahmetli olması nedeniyle hazır boyalarla yapılmaktadır. Geleneksel halılarda sıkça kullanılan lacivert, bordo, koyu yeşil, devetüyü, turuncu, kavuniçi, gülkurusu ve siyah renkleri yerini daha çok kırmızı, mavi, lacivert, kahverengi, siyah ve beyaza bırakmıştır.

Çalışmada incelenen halıların tasarım kurguları incelendiğinde, renklerin ve motiflerin bilinçli bir estetik anlayışla seçildiği görülmüştür. Halıların estetik kaygılarla dokunduğunu ve ortak bir tasarım dili oluşturduğunu göstermektedir.

Bu çalışma, Döşemealtı halılarının tasarım özelliklerinin belirlenmesi, korunması ve kayıt altına alınması açısından önemli bir kaynak oluşturmayı amaçlamaktadır. Türk el sanatlarının en güzel örneklerinden biri olan Döşemealtı halılarının, sanatsal ve kültürel miras olarak yaşatılması için geleneksel dokuma teknikleri korunarak modern çağın gereksinimlerine adapte edilmesi gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Akan, M. (2016). “Anadolu Yörük Yaşamında Dokuma Geleneği”, Kalem İşi Dergisi, Cilt 4, Sayı 7: 39-58

Akpınarlı, H. F. ve Arslan, P. (2016). “El Halıcılığının Bölgelere Göre Coğrafi Dağılımı”. Akademik Sanat; Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi. 21-29.

Atlıhan, Ş. (1987) “Antalya Döşemealtı’nda Kirkitli Dokumalar”, Arış Dergisi, Cilt 1, Sayı 6, Sayfalar 4 – 19.

Aydın, B. & Genç, M. (2024). “Zili rugs identified in Burdur Yesilova”. Art Vision, 30 (53), 152-167.
<https://doi.org/10.32547/artvision.1496009>

Çelik, H. (2014). “Eski Çağda Anadolu da dokuma”. Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 190s.

Demirci, D., Çelik, M. (2020). Burdur Müzesinde Yer alan Düz Dokuma Yaygılar. Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, Cilt 13, Sayı:25.

Deniz, B. (2005). “Anadolu – Türk Halı Sanatının Serüveni-1”. Sanat Dergisi, Cilt 10, Sayı 7, 24 – 46.

Deniz, B.; Aydın, Ö. (2022). “Döşemealtı Halıları Hars Akademi”. 5, Aydın Uğurlu ve Geleneksel Sanatlar Özel Sayısı, 44-79.

Genç, M., Öztürk, G. (2023). Cennete Açılan Kapılar Denizli Çal’da Tespit Edilen Paşa Kapısı (Cennet Kapısı) Desenli Torbaların Teknik ve Desen Açısından İncelenmesi. SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 60, Ss. 222-242.

Özkan T. S. ve Öztürk, İ. (2020). “Kaynarca (Sakarya) Şeyhtimari Konak Köyü Kilimleri”, Arış, Aralık - Sayı:17, s. 120- 139.

Öztürk, İ. (2011). “Türk Halı ve Düz Dokumaları Üzerine Tartışılması Önerilen Konular”. Arış Dergisi, VI: 94-96

Öztürk, G., Öztürk, İ. (2021). Çözgü Yüzlü Dokumacılığı, Yayın Yeri: Ajans Düş Pınarı, Editör: Soysaldı Aysen, Çatalkaya Gök Ebru, Basım sayısı:1, Sayfa sayısı:676, ISBN:978-605-7612-05-2, Bölüm Sayfaları: 261-274.

Şirin, N. (19944). “Antalya-Döşemealtı Halılarında Renk ve Biçim Özellikleri”. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Konya.

Soysaldı ve Aral (2013) “Burdur Kapaklı Köyü Halılarının Teknik ve Desen özellikleri”, Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi. ART-E 2014 Teke Yöresi Kültürel Değerleri Özel Sayısı. 15-28.

Teker, M.S. ve Zaimoğlu, Ö. (2010). “Kovanlık Köyü-Ova köy Camii (Döşemealtı/Antalya) Halıları”. Dergi Park, Akdeniz Sanat, Cilt 3, Sayı 6. 169- 262.

Linkler:

burdur.ktb.gov.tr/TR-155073/cografi-durumu.html).
(<http://www.burdur.gov.tr/tarihce>).

MUT VE SİLİFKE İLÇELERİNDE BULUNAN YAYGILARDAKİ YÜZEY ŞEMALARI¹

SURFACE SCHEMES OF THE MATRELS FOUND IN MUT AND SILIFKE COUNTIES

Dr. Öğr. Üyesi Derya KONUK

ORCID Numarası | ORCID Number: <https://orcid.org/0000-0002-4566-2222>
Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi
Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Karaman/Türkiye.
dkonuk@kmü.edu.tr

Doç. Dr. Necla DURSUN

ORCID Numarası | ORCID Number: <https://orcid.org/0000-0002-4048-0569>
Erciyes Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü,
Kayseri/Türkiye. necladursun@erciyes.edu.tr

ÖZET

İnsanoğlunun var olduğu günden bugüne kadar içinde bulunan ince zevki, süsleme yeteneğini ürettiği her şeye uygulamanın bir yolunu bulmuştur. Dokuma sanatı da insanın var olduğu günden itibaren giyinme, barınma, soğuktan korunma gibi ihtiyaçlarından ötürü ortaya çıkmış ve insanoğlunun içinde barındırdığı süsleme isteğinin sergilendiği bir ürün haline dönüşmüştür. Genel ihtiyaçlardan dolayı ortaya çıkan dokuma, günümüzde artık modern hayatın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Kullanılan malzeme, teknik olarak aslını koruyan dokumalar, tasarım gücünün artması ve teknolojinin gelişmesi ile günümüzde zirveyi yaşamaktadır.

Bu araştırma Mersin iline bağlı Mut ve Silifke merkez ilçeler ile dokumasıyla tanınan mahallelerdeki yaygı-düz dokumalar ile sınırlandırılmıştır. Araştırmamızın amacı; alan araştırmasında tespit edilen ve yaygı olarak kullanılmakta olan düz dokumaların birbirinden farklı olan yüzey şemalarını tipolojik özelliklerinin belirlenmesi ile bu konu ile ilgili araştırma yapacak bilim insanlarına kaynak oluşturmaktır. Yapılan alan araştırmasında yörede birbirinden farklı altı adet yüzey şemasının uygulandığı tespit edilmiştir. Bunlar: Altıgenli yüzey şemalı yaygılar, Göbekli yüzey şemalı yaygılar,

¹ Bu kitap bölümü; Doç. Dr. Necla Dursun danışmanlığında Derya Konuk tarafından hazırlanan “Silifke ve Mut'ta Tespit Edilen Bazı Geleneksel Dokumaların Tasarım Özellikleri” (2020) isimli tezden üretilmiştir. Kitap bölümünün yayıma hazır şekli 24.02.2025 tarihinde “iThenticate” intihal programında taranmıştır. Benzerlik oranı %9 dur.

Baklava yüzey şemalı yaygılar, Enine bantlı yüzey şemalı yaygılar, Serbest kompozisyonlu yaygılar, Mihrap şemalı yaygılar olarak adlandırılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dokuma, Yaygı, Tasarım ilkeleri, Mut, Silifke.

ABSTRACT

It is known that human beings have always been able to offer the pleasures and opportunities they have, and have chosen a way to offer everything since the day they came into being. The art of weaving has emerged since the beginning of human existence due to needs such as clothing, shelter, and protection from the cold, and has become a product that displays the desire for decoration that human beings have within themselves. Weaving, which emerged due to general needs, has now become an indispensable element of modern life. The materials used, the weavings that technically preserve their originality, the increase in design power and the development of technology are at their peak today. This research is limited to the flat woven fabrics in the central districts of Mut and Silifke in Mersin province and in the neighborhoods known for their weaving. The purpose of our research is to collect the different surface patterns of the flat weavings commonly used in the field research we have conducted in a literature and to be able to transfer them to future generations. During the field research, it was observed that six different surface schemes were applied in the region. These are called: Hexagonal surface pattern rugs, Belly-shaped surface pattern rugs, Diamond-shaped surface pattern rugs, Transverse banded surface pattern rugs, Free composition rugs, Mihrab pattern rugs.

Keywords: Weaving, Mat, Design principles, Mut, Silifke.

1. GİRİş

Tasarım sürecinin, ne zaman ve hangi tarihlerde başladığı tam olarak bilinemese de insanoğlu var olduğu günden bugüne kadar içinde bulunan ince zevki, süsleme yeteneğini ürettiği her şeye uygulamanın bir yolunu bulmuştur. Dokuma sanatı da insanın var olduğu günden itibaren giyinme, barınma, soğuktan korunma gibi ihtiyaçlarından ötürü ortaya çıkmış ve insanoğlunun içinde barındırdığı süsleme isteğinin sergilendiği bir ürün haline dönüşmüştür. Genel ihtiyaçlardan dolayı ortaya çıkan dokuma, günümüzde artık modern hayatın vazgeçilmez bir unsuru haline gelmiştir. Kullanılan malzeme, teknik ve geleneksel kimliğini koruyan dokumalar, tasarım gücünün artması ve teknolojinin gelişmesi ile tasarım anlamında günümüzde zirveyi yaşamaktadır.

“Dokuma konar-göçer kültürün vazgeçilmez unsurlarından biridir. Genellikle ihtiyaçlar için ve yaşam tarzının yan ürünü olan malzemelerden, büyüklerden öğrenilen tekniklerle yapılırlar. Dokumacılık Türklerin bozkır tipi hayat tarzına sahip olmaları sebebiyle Orta Asya’dan bu yana geliştirdikleri bir sanattır” (Özkan Tağı ve Öztürk, 2020:121).

Dokuma; iki iplik sistemi ile tezgâh adı verilen aparatlarda kirkit, makas ve bıçak yardımı ile üretilen ürünlerdir (Acar, 1982:26). Dokumalar havlı ve havsız dokuma olarak ikiye ayrılmaktadır. Havlı dokumalarda çözgüler arasına düğüm tekniği uygulanırken havsız düz dokumalarda ise çözgüler arasına farklı renkte atkı iplikleri geçirilerek ve kirkit adı verilen aparatla sıkıştırılarak yüzey oluşturulmaktadır (Deniz, 2000:78). Hayvan postlarından esinlenilerek üretilmiş olan düz dokumaların tarihçesi insanlığın ilk var olduğu güne dayanmaktadır (Öz, 2019:928). Düz dokumalarda kendi içerisinde kullanılan farklı tekniklere göre isimlendirilmektedir. Kilim, Cicim, Zili ve Sumak isimleri ile anılan bu dokumalar; kullanım alanlarına, kullanılan malzemelere göre farklılık göstermektedir. Araştırmamızın amacı; yapmış olduğumuz alan araştırmasında yaygı olarak kullanılmakta olan düz dokumaların birbirinden farklı olan yüzey şemalarının özelliklerini literatüre kazandırmak ve yok olmaya yüz tutan bu geleneksel el sanatı ürünlerini gelecek nesillere aktarabilmektir.

Bu araştırma Mersin iline bağlı Mut ve Silifke merkez ilçeler ile dokuması ile tanınan mahallelerdeki yaygı-düz dokumalar ile sınırlandırılmıştır.

Mut’un geçmişi Roma İmparatorluğu Dönemine tarihlenmektedir. Mersin iline bağlı olan Mut ve civarı belirli bir dönemde Hitit egemenliğinin etkisi altında kaldığına dair önemli işaretler bulunmaktadır (Köse ve Atlay, 2005:43). Silifke yöresinde ise en eski bilinmekte olan yerleşik hayat MÖ 7. yy. a dayanmaktadır (Altay, 1965:116). Mersin iline bağlı bu merkez ilçeler ve mahallelerde yöre halkının çoğunluğu Yörüktür. Yürüyen Türk olarak bilinen Yörükler genellikle konargöçer bir hayat sürdürdükleri için genellikle yükte hafif ama bir o kadarda sağlam ve dayanıklı olan düz dokumalara hayatlarında oldukça fazla yer ayırmaktadırlar.

Yörüklerin kullandıkları eşyaların başında dokumalar gelmektedir (Koyuncu ve Genç, 2017:228). Bir sandık veya karton kutu yerine tercih edilmekte olan bu dokumalar yeri geldiğinde bir Yörüğün gardırobu yeri geldiğinde erzak dolabı yeri geldiğinde ise içine girip yuva diyebileceği bir kara çadırıdır. Geçimlerini hayvancılıkla sağlayan Yörükler hayvanlarında elde ettikleri yün ve kılları iplik haline getirerek dokumanın ham maddesini de kendileri sağlamaktadır (Konuk ve Genç, 2021:7). Yünleri eğirerek iplik haline dönüştürdükten sonra ipliğin mukavemetini arttırmak için de ipliğe büküm vermektedirler (Kayışoğlu, 2013:54). Elde ettikleri hammaddeler ile içlerinde var olan süsleme kabiliyetlerini bir araya getiren insanlar ortaya da farklı dokuma kurguları çıkarmışlardır. Geçmişin izlerini, günümüze kadar taşıyan sessiz ve yazısız belgelerimiz olan dokumalar, Yörük kültüründe de önemini korumuş ve genç kızların sandıklarında bile yerini almıştır (Konuk ve Dursun, 2020:338). Özgün ve farklı desen örnekleri ile dokunmuş olmalarından dolayı dünyanın farklı ülkelerinde birçok yaşam alanını ve koleksiyonları da süslemektedirler (Yıldırım, 2023:3497). Yapılan alan araştırmasında yörede; “altıgen yüzey şemalı yaygılar, göbekli yüzey şemalı yaygılar, baklava yüzey şemalı yaygılar, enine bantlı yüzey şemalı yaygılar, serbest kompozisyonlu yaygılar ve tek mihraplı şemalı yaygılar” olarak adlandırdığımız altı farklı yüzey şemasına sahip yaygı tespit edilmiştir. Bu kompozisyon şemalarının içlerindeki motifler birbirinden farklılık göstermektedir. Yapılan alan araştırmasında birçok dokumayı incelemiş olsak da bu araştırmaya altı yüzey şemasını kapsayacak altı adet dokuma örneği dahil edilmiştir.

2. MERSİN MUT VE SİLİFKE İLÇELERİNDEKİ YAYGILAR VE YÜZEY ŞEMALARI

2.1. Altıgen Yüzey Şemalı Yaygılar

Bu grup yaygılar, yüzeyin altıgenlerle eşit bir şekilde bölümlere ayrıldığı şemadır. Altıgenleri birbirine bağlayan şeritler bazı dokumalarda bir, bazılarında iki, bazılarında ise üç sıra halinde dokumaların ebatlarına göre değişerek dokunmaktadır. Altıgen yüzey şemalarının içine yörede sıklıkla kullanılan veya dokuyucunun hoşuna giden farklı renklerde ve boyutlarda motifler yerleştirilebilmektedir.

Altıgenlerin etrafı yine dokuyucuya veya tasarımcıya bağlı kalınarak ince veya kalın kenar şeritleri ile çerçevelenmektedir.

	
Fotoğraf 1. Altıgen yüzey şemalı zili dokumanın genel görünümü. Fotoğraf: Derya Konuk	Fotoğraf 2. Altıgen yüzey şemalı zili dokumanın detay görünümü. Fotoğraf: Derya Konuk
Katalog No: 1	Eserin Adı: Güllü
Fotoğraf No: 1-2	Bulunduğu Yer: Hanife Atalay/ Mersin/ Keben Mahallesi.
İnceleme Tarihi: 16.06.2019	Boyutları: 70 x 120 cm
Malzemesi: Çözülerde kıl, atkılarda yün iplik kullanılmıştır.	Teknik: Zili-cicim dokuma.
Renkler: Bordo, mavi, beyaz, yeşil, turuncu, kahverengi, sarı, siyah, pembe, gri.	Kullanılan Motifler: Altıgen, yar yare küştü, gül diyagonal çizgiler.
Tanım : Dikdörtgen formu zili dokuma üzerindeki motifler 45 derecelik bir açıyla yatay şeritler halinde yerleştirilerek tüm yüzey doldurulmuştur. Altıgen motifleri ile yüzey bölümlerine ayrılan iç zemindeki süsleme kompozisyonu sürekli tekrar edilmiş olmakla birlikte orta merkeze yerleştirilen dikdörtgen motiflerdeki farklı renk kullanımından dolayı desene hareket katılmıştır. Dokumanın dört bir etrafını ise bir bordür çerçevelemektedir. Bordür içerisine iki renkten oluşan diyagonal çizgiler yan yana sıralanmıştır. Başlangıç ve bitiş kısımlarında ise cicim tekniği ile yar yare küştü motif kullanılmıştır.	
Tasarım Analizi: Desende aynı büyüklükteki motifler farklı renklerde diyagonal olarak tekrar etmektedir. Bu da desende tam tekrar ilkesinin bulunduğunu göstermektedir. Desende simetrik dengenin uyumu da mevcuttur. Dokuma tekniğinden ötürü motifler kabartmalı bir şekilde olduğu için dokumanın yüzeyi pütürlü bir doku oluşturmaktadır. Dokumanın başlangıç ve bitiş kısımlarında ise yörede elti eltiye küştü olarak biline motif farklı renklerde ve cicim tekniği ile yerleştirilmiştir. Sıcak ve soğuk renkler de birbiri ile dengeli bir şekilde kullanılmıştır. Desende birlik ilkesinin uygulandığı da görülmektedir.	

2.2. Göbekli Yüzey Şemalı Yaygılar

Bu grup dokumalarda, zemin yörede top olarak anılan göbek şemalı örneklerde istenilen dokumanın boyutuna göre tek-iki-üç vs. daha fazla sayıda göbek (top) yerleştirilmektedir. Motiflerin sıralanması ve sayıları yöre özelliğine, dokumanın tekniğine göre değişmektedir. Bazı dokumalarda göbek motifleri tek ve büyük bir şekilde dokumanın orta merkezine yerleştirilebilirken bazen de daha küçük ebatlardaki göbek motifleri üst üste veya yan yana birbirinin ardı sıra sıralanabilmektedir.

Fotoğraf 3. Göbekli yüzey şemalı zili dokumanın genel görünümü Fotoğraf: Derya Konuk	Fotoğraf 4. Göbekli yüzey şemalı zili dokumanın detay görünümü Fotoğraf: Derya Konuk
Katalog No: 2	Eserin Adı: Tırnak göbekli
Fotoğraf No: 3-4	Bulunduğu Yer: Emine Kaya/ Mersin/ Silifke/Şıhlar Mahallesi
İnceleme Tarihi: 16.06.2019	Malzemesi: Çölgülerde kıl, atkılarda yün iplik kullanılmıştır.
Teknik: Zili dokuma	Boyutları: 35x50 cm
Kullanılan Motifler: Dörtgen, üçgen, dikey ve yatay çizgiler.	Renkler: Bordo, mavi, beyaz, yeşil, turuncu, sarı, kırmızı, gri.
Tanım: Kare formu zili dokumanın iç zeminini göbek adı verilen büyük bir motif yerleştirilmiştir. Dokumanın dört bir tarafını dolanan ince bir sedef bulunmaktadır.	
Tasarım Analizi: Desende büyük bir motif orta zemine yerleştirilmiştir. Vurgu ilkesinin uygulandığı görölmektedir. Ortada motiflerin büyüklüğü ile sedefte kullanılan motiflerin küçüklüğü desende zıtlık ilkesini oluşturmaktadır. Sedef kısımlarındaki motifler çıkarılırsa desende simetrik dengenin uyumu da mevcuttur. Dokuma tekniğinden ötürü motifler kabartmalı bir şekilde oluştukları için dokumanın yüzeyinde pütürlü bir etki kazandırmaktadırlar. Sıcak ve soğuk renkler de birbiri ile dengeli bir şekilde kullanılmıştır. Desende birlik ilkesinin uygulandığı da görölmektedir.	

2.3. Baklava Yüzey Şemalı Yaygılar

Bu grup, desenin yüzey şemasının baklava dilimi şekillerinin bir araya gelmesi ile oluşan dokumalardır. Baklava dilimlerinin büyüklüğü-küçüklüğü, kenarlarındaki çerçevenin kalın ya da ince dokunması tamamen dokumanın ebadına bağlı olmaktadır. Baklava dilimlerinin içerine istenilen motif yine istenilen ebat ve renklerde yerleştirilmektedir.

	
Fotoğraf 5. Baklava yüzey şemalı zili dokumanın genel görünümü Fotoğraf: Derya Konuk	Fotoğraf 6. Baklava yüzey şemalı zili dokumanın detay görünümü Fotoğraf: Derya Konuk
Katalog No: 3	Eserin Adı: Gözlü
Fotoğraf No: 5-6	Bulunduğu Yer: Hatice Çetin/ Mersin/ Mut/ Çömelek Mahallesi
İnceleme Tarihi: 16.06.2019	Boyutları: 120x220 cm
Malzemesi: Çözümlerde kıl, atkılarda yün iplik kullanılmıştır.	
Teknik: Zili dokuma	Renkler: Bordo, mavi, beyaz, yeşil, kırmızı, sarı, siyah, pembe
Kullanılan Motifler: Dörtgen, zikzak	
Tanım : Dikdörtgen formlu zili dokuma üzerindeki motifler 45 derecelik bir açıyla yatay şeritler halinde yerleştirilerek tüm yüzey doldurulmuştur. Altıgen motifleri ile yüzey bölümlerine ayrılan iç zemindeki süsleme kompozisyonu sürekli tekrar edilmiş olmakla birlikte orta merkeze yerleştirilen dikdörtgen motiflerdeki farklı renk kullanımından dolayı desene hareket katılmıştır. Dokumanın dört bir tarafını iç içe bir bordür çerçevelemektedir. Bordür içerisine dörtgen ve diyagonal çizgiler yan yana sıralanmıştır.	
Tasarım Analizi: Desende aynı büyüklükteki motifler farklı renklerde diyagonal olarak tekrar etmektedir. Bu da desende tam tekrar ilkesinin bulunduğunu göstermektedir. Desende simetrik dengenin uyumu da mevcuttur. Dokuma tekniğinden ötürü motifler kabartmalı bir şekilde olduğu için dokumanın yüzeyi pütürlü bir doku oluşturmaktadır. Sıcak ve soğuk renkler de birbiri ile dengeli bir şekilde kullanılarak renklerle zıtlık oluşturulmuştur. Desende birlik ilkesinin uygulandığı da görülmektedir.	

2.4. Enine Bantlı Yüzey Şemalı Yayılar

Bu grup, düz renkli bantlar halindeki dokumalardır. Bu dokumalar; taktalı/tahtalı/çubuklu/çubuklu gibi de ifade edilir (Şahin, 2023:956). Enine bantlı yüzey şemalı dokuma kompozisyonlarında genellikle zeminin tamamı ince veya kalın çizgilerle bantlara ayrılmaktadır. Bazı dokumalarda ise dokumanın dört bir kenarına kalın bir bordür veya ince bir sedef çizilerek çerçeveselendirildikten sonra dokumanın iç zemini yine aynı şekilde ince veya kalın çizgilerle istenilen ebatta bantlara ayrılabilir. Bu bantların içerileri istenilen motifler farklı farklı doldurulabilirken bazı tasarımlarda ise boş bırakılarak sadece renk farklılıkları ile ayrılabilir.

	
Fotoğraf 7. Enine bantlı yüzey şemalı kilim dokumanın genel görünümü Fotoğraf: Derya Konuk	Fotoğraf 8. Enine bantlı yüzey şemalı kilim dokumanın detay görünümü Fotoğraf: Derya Konuk
Katalog No: 4	Eserin Adı: Kanatlı
Fotoğraf No: 7-8	Bulunduğu Yer: Ayşe Perçemli/ Mersin/ Mut/Alaçam Mahallesi
İnceleme Tarihi: 21.05.2019	Boyutları: 73x220 cm
Malzemesi: Çözümlerde kıl, atkılarda yün iplik kullanılmıştır.	Teknik: Kilim dokuma
Renkler: Turuncu, beyaz kahverengi, bordo, siyah, pembe	Kullanılan Motifler: Tarak, ince-kalın şerit.
Tanım : Yörede tahtalı, enine bantlı olarak anılan bu dokumada zemin ince kalın şeritler ve farklı renkler ile birbirinden ayrılmaktadır. Belirli aralıklarla geniş bantlar içerisine tarak motifleri ikiyeşer tane tarak motifi yerleştirilmiştir.	

Tasarım Analizi: Kompozisyonun geneli enine bantlar sıralanarak oluşturulmuştur. Aynı çizgilerin aralarında başka kalınlıkta çizgilerin var olması desende aralıklı tekrarın olduğunu bizlere göstermektedir. Aynı isimle anılan tarak motifi farklı versiyonları ile çizilerek de şeritler üzerine yerleştirilmiştir. Bu da desene hareket kazandırmaktadır. Sıcak ve soğuk renkler oluşturulan şeritler siyah zemin üzerinde zıtlık ve ritim ilkesinin uygulandığını göstermektedir. Sadece şeritlerden ve tek motifin tekrarından oluşan dokumada birlik ilkesinin de uygulandığını söyleyebiliriz.

2.5. Serbest Kompozisyonlu Yaygılar

Serbest kompozisyonlu dokumalarda motifler bazen gelişigüzel serpiştirilmiş bazen belirli bir ölçü aralığı ile dokuma yüzeyine yerleştirilmiştir. Yaptığımız alan araştırmasında serbest kompozisyonlu yaygılarla çok fazla karşılaşmamıştır. Karşılaştığımız modellerde portakal çiçeği, goltuğu bohçalı, kıvrımlı (Fotoğraf 9), patates çiçeği, yapraklı gibi isimlerle anılmaktadır.

	
Fotoğraf 9. Serbest yüzey şemalı zili dokumanın genel görünümü Fotoğraf: Derya Konuk	Fotoğraf 10. Serbest yüzey şemalı zili dokumanın detay görünümü Fotoğraf: Derya Konuk
Katalog No: 5	Eserin Adı: Kıvrımlı
Fotoğraf No: 9-10	Bulunduğu Yer: Cennet Bilgen/ Mersin/ Silifke Merkez
İnceleme Tarihi: 22.07.2019	Boyutları: 101x173 cm
Malzemesi: Çözümlerde yün, atkılarda yün iplik kullanılmıştır.	Teknik: Zili dokuma
Renkler: Bordo, mavi, beyaz, yeşil, kırmızı, sarı, siyah, pembe	Kullanılan Motifler: Yaprak, penç
Tanım : Dikdörtgen formulu zili dokuma üzerindeki motifler 45 derecelik bir açıyla yatay şeritler halinde yerleştirilerek tüm yüzey doldurulmuştur. Altıgen motifleri ile yüzey bölümlerine ayrılan iç zemindeki süsleme kompozisyonu	

sürekli tekrar edilmiş olmakla birlikte orta merkeze yerleştirilen dikdörtgen motiflerdeki farklı renk kullanımından dolayı desene hareket katılmıştır. Dokumanın dört bir etrafını iç içe bir bordür çerçevelemektedir. Bordür içerisine dörtgen ve diyagonal çizgiler yan yana sıralanmıştır.

Tasarım Analizi: Desende aynı büyüklükteki motifler farklı renklerde diyagonal olarak tekrar etmektedir. Bu da desende tam tekrar ilkesinin bulunduğunu göstermektedir. Desende simetrik dengenin uyumu da mevcuttur. Dokuma tekniğinden ötürü motifler kabartmalı bir şekilde olduğu için dokumanın yüzeyi pütürlü bir doku oluşturmaktadır. Sıcak ve soğuk renkler de birbiri ile dengeli bir şekilde kullanılmıştır. Desende birlik ilkesinin uygulandığı da görülmektedir.

2.6. Mihrap Yüzey Şemalı Yaygılar

Bölgede, mihraplı dokumalarda farklı birkaç kompozisyon karşımıza çıkmaktadır. İstenilen ebada ve kullanım alanına göre değişiklik gösteren bu tasarımlarda tek mihraplı (Fotoğraf 11), çift mihraplı ve Ladik tipi (mihrabın üst üste sıralanması) gibi uygulamalar tespit edilmiştir.

	
Fotoğraf 11. Mihrap yüzey şemalı sık motifli cicim dokumanın genel görünümü Fotoğraf: Derya Konuk	Fotoğraf 12. Mihrap yüzey şemalı sık motifli cicim dokumanın detay görünümü Fotoğraf: Derya Konuk
Katalog No: 6	Eserin Adı: Seccade
Fotoğraf No: 11-12	Bulunduğu Yer: Ayşe Perçemli/ Alaçam/ Mut
İnceleme Tarihi: 22.09.2018	Boyutları: 75x106 cm
Malzemesi: Çözümlerde kıl, atkılarda yün iplik kullanılmıştır.	Teknik: Sık motifli cicim dokuma
Renkler: Kırmızı, mavi, fuşya turuncu, yeşil, bordo, beyaz, siyah	Kullanılan Motifler: Üçgen (muska), zig zag, çengel, ala boncuk, yar yâre küstü, kaz ayağı.

Tanım : Dokumanın başlangıç ve bitiş kısımlarındaki sedeflere farklı renklerde kaz ayağı motifleri yerleştirilmiştir. Yine başlangıç ve bitiş kısımlarındaki bordürlerin içerisine ise farklı renklerde yar yâre küstü motifleri sıralanmıştır. Sağ ve sol kenarlarında yörede ala boncuk adı verilen motiflerin sıralanması ile bordür çizgileri oluşturulmuş bordürlerin içerisine zig zağlar içerisinde üçgen (muska) motifleri yerleştirilmiştir. İç zemine ise farklı renklerde çengel motifleri yan yana ve alt alta sıralanarak tek mihraplı yüzey şeması oluşturulmuştur.

Tasarım Analizi: Desende aynı büyüklükteki motifler farklı renklerde yukarıya doğru diyagonal olarak tekrar etmektedir. Yan yana ise tam simetrik olarak yerleştirilmiştir. Motifler birleştirildikten sonra ortaya sivri uçlar çıkmaktadır. Kullanılan malzemenin kıl olmasından ve dokuma tekniğinden ötürü dokuma sert bir dokuya sahiptir. Tasarımda çok iyi çözümlenmiş kontrast bir denge bulunmaktadır. Tasarımda göze çarpan en önemli özellikler; renk, yön ve açık koyu zıtlıklarıdır. Desende birlik ilkesinin uygulandığı da görülmektedir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Yerleşik halkın büyük bir çoğunluğunun Yörük olduğu Mersin Mut ve Silifke ilçelerinde bulunan dokuma yaygılar genellikle Yörük yaşam tarzına uygun şekilde tasarlanmıştır. Ebatları genellikle küçüktür. Çünkü çadır hayatında kullanılmasına göre tasarlanmıştır.

Çalışmamıza yüzey yapısı birbirinden farklı altı adet yaygı dokuma dahil edilmiştir. Bu dokumalar Hanife Atalay, Emine Kaya, Hatice Çetin, Ayşe Perçemli, Cennet Bilgen'e aittir. Çalışmamıza dahil ettiğimiz dokumalar içerisinde altı adet dokumadan dört tanesi zili tekniği, bir tanesi cicim (Fotoğraf 11), diğer bir tanesi de kilim tekniği (Fotoğraf 7) ile dokunmuştur. İncelenen dokumaların beş tanesinde çözümlü iplikleri olarak kıl atkı ipliklerinde yün iplik kullanılırken sadece bir tanesinde ise çözümlü ve atkı iplikleri yün olarak kullanılmıştır (Fotoğraf 9).

Yöredeki dokumalar teknik olarak kilim, cicim, zili ve sumak teknikleri kullanılarak oluşturulmuştur. Bazen tek başına bir teknikle dokunan dokumalar yörede bulunurken bazı dokumalarda ise iki veyahut üç tekniğin bir arada kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu tekniklerin daha çok tercih edilmesinin sebebi havlı dokumalara göre daha kolay katlanabilmesi ve taşınabilmesidir.

Yapılan alan araştırmasında Mersin Silifke ve Mut yöresi ilçelerinde karşımıza çıkan yaygı dokumalar incelendiğinde birbirinden farklı 6 adet yüzey şemasının uygulandığı görülmüştür.

Bunlar: Altıgenli yüzey şemalı yaygılar (Fotoğraf 1), Göbekli yüzey şemalı yaygılar (Fotoğraf 2), Baklava yüzey şemalı yaygılar (Fotoğraf 3), Enine bantlı yüzey şemalı yaygılar (Fotoğraf 4), Serbest kompozisyonlu yaygılar (Fotoğraf 5), Mıhrap şemalı yaygılar (Fotoğraf 6) olarak karşımıza çıkmaktadır. Tabii ki bu kompozisyon şemaları da yöre ağızına göre kendi içlerinde farklı isimlerle anılabilmektedir.

Genel olarak incelenen dokumalarda kullanılan malzeme çözgülerde çoğunlukla kıl olmakla birlikte yün atkılarda ise tamamen yün iplik olarak belirlenmiştir.

Dokumaların genelinde sıcak ve soğuk renklerin bir arada kullanıldığı görülmektedir. Kırmızı, siyah, beyaz, mavinin tonları, yeşil, sarı, kahverengi, turuncu çoğunlukla kullanılan renklerdir. Bazı renkleri yine yöre ağızına göre isimlendirilmektedir. Örneğin turuncu-boz sarı, açık yeşil- cevizi yeşil, koyu yeşil- kara yeşil açık mavi- gök olarak yörede isimlendirilmektedir.

Yöre dokumalarında kullanılan motifler genellikle geometrik motiflidir. Dokumalarda çengel, kurtağızı, eli belinde, çarkıfelek (Fotoğraf 12), bereket, sıçan dişi, su, yolu, saç bağı, yar yare küstü, altıgen, dörtgen, zikzak, üçgen, sandık çok fazla kullanılan geometrik motiflerdir. Bitkisel motifli dokumalarda yörede yok denecek kadar azdır. Az bulunan bu bitkisel motifli dokumalar yörede portakal çiçeğı, goltuğı, bohçalı, kıvrımlı (Fotoğraf 9), patates çiçeğı, yapraklı gibi isimlerle anılmaktadır.

Sonuç olarak incelenen dokumalarda görülmüştür ki çok eskilere dayanan dokumalar tamamen kök boyalar ile renklendirilirken günümüz tarihine yakın dokumalar ise kimyasal boyalar ile renklendirilmiştir. Gerek kompozisyon şeması gerek kullanılan motifler ve renkler incelendiğinde tasarım kabiliyeti yüksek bir dokuma kültürüne sahiptirler. Tabi ki de diğeri yöre araştırmalarında karşımıza çıktığı gibi Mersin Mut ve Silifke merkez ve civar mahallerinde de artık dokuma kültürü unutulmaya yüz tutmuştur. Aileler çocuklarının ayaklarına battığı ve sertliklerinden şikâyet ettiği için kendi dokudukları o güzelim yaygıları hazır makine savanlarının ya da makine halılarının altına sermiş durumda idiler. Bu

da bizim gibi bu sanatı unutturmamak için yeniden geçmişteki yerini bulabilmesi için uğraşan kişilerin büyük üzüntü yaşamasına sebep olmaktadır.

KAYNAKÇA

- Acar, B. B. (1982). *Kilim, Cicim, Zili, Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları*. İstanbul: Eren.
- Altay, M. H. (1965). *Adım Adım Çukurova*, Adana: Çukurova Turizm Derneği Yayınevi. S.116.
- Deniz, B. (2000). *Türk Dünyasında Halı ve Düz Dokuma Yaygıları*. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayını 215.
- Kayışoğlu Şahin, Z. (2013). Sarız (Kayseri) Yöresi Düz Dokumaları ve Günümüzdeki Durumu. *Arış Dergisi* (9), 52-59. <https://doi.org/10.34242/akmbaris.2019.50>.
- Koyuncu Okca, A. & Genç M. Yörük Göçlerinde Deve, Akademik Sosyal Bilimler Dergisi, 58 (2017), s.228. DOI: <http://dx.doi.org/10.9761/JASSS7141>.
- Konuk, D. & Dursun, N. Silifke ve Mut'ta Tespit Edilen Bazı Geleneksel Dokumaların Tasarım Özellikleri. *Kalemname* 5/10 (Aralık 2020), 333-362. e-ISSN: 2651-3595.
- Konuk, M. & Genç, M. (2021). Karaman İl Merkezinde Yaşayan Sarıkeçili Yörüklerinde Torba Dokumaları. *Arış Dergisi* (18), 4-27. <https://doi.org/10.34242/akmbaris.2021.152>
- Köse, E. & Atlay, D. (2005). *Mut Claudopolis*. Mersin:Mut Belediyesi Kültür Yayınları. 27-117.
- Öz, N. D. (2019), Tülü Dokumaların Genel Özellikleri ve Bir Koleksiyon Örneği. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi* 7, s. 925-945. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.543671>.
- Özkan Tağı, S. & Öztürk, İ. (2020). Kaynarca (Sakarya) Şeyhtımarı Konak Köyü Kilimleri. *Arış Dergisi*, (17), 120-139. <https://doi.org/10.34242/akmbaris.2020.143>
- Şahin, Z. (2023). Kayseri Kilim, Cicim, (Çalma), Zili (Zülü), Sumak ve Çözümlü Yüzlü Dokumalar. *Türk Kilimleri kilim, Cicim, Zili, Palas, Cilt II*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara.

Yıldırım, A. (2023). Gökçeyaka (Yeşilova-Burdur) Düz Dokumaları.
Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences (Joshas).
DOI : [10.29228/JOSHAS.72307](https://doi.org/10.29228/JOSHAS.72307).

KAYNAK KİŞİLER

Ayşe Perçemli, Mersin, Mut, Alaçam Mahallesi.
Cennet Bilgen/ Mersin/ Silifke Merkez
Emine Kaya/ Mersin/ Silifke/Şıhlr Mahallesi
Hanife Atalay/ Mersin/ Keben Mahallesi
Hatice Çetin/ Mersin/ Mut/ Çömelek Mahallesi

FETHİYE YEŞİL ÜZÜMLÜ BELDESİNİN KÜLTÜREL MİRASI DASTAR DOKUMACILIĞI¹

DASTAR WEAVING THE CULTURAL HERITAGE OF FETHİYE YEŞİL ÜZÜMLÜ TOWN

Doç. Dr. Dilek TÜM CEBECİ

ORCID Numarası | ORCID Number: <https://orcid.org/0000-0002-4702-0725>.
Marmara Üniversitesi, Teknik Bilimler MYO, Giyim Üretim Teknolojisi Programı,
İstanbul Türkiye. dilektum@marmara.edu.tr

ÖZET

Köklü bir geçmişi olan dokuma sanatı el sanatları içerisinde Anadolu'nun birçok beldesinde zengin kültürel çeşitliliği ile karşımıza çıkmaktadır. Özellikle el dokuma sanatı bulunduğu coğrafi bölge ve halkın yaşam biçimlerine göre şekillenmiştir. Dokumada kullanılan malzeme, üslup, teknik, renk ve desen anlayışı da bölgeler içerisinde farklılıklar göstermektedir. Nitekim bu sanata ait bazı çalışmalar çok fazla değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiştir. Orijinal kimliğini koruyan dokumalardan olan dastar dokumacılığı alan araştırması olarak seçilmiştir. Muğla iline bağlı Fethiye ilçesinin Yeşil Üzümlü beldesinde yapılan bu özgün dokuma günümüze kadar gelen önemli bir el sanatıdır. Fethiye'de yaşayan kadınların emeğinin değerlendirilmesi ve aynı zamanda sosyal ve ekonomik olarak güçlenmelerini desteklemek amacıyla da çeşitli kurumlar kurulmuştur. Dokumacılık sanatı bu kurum ve kuruluşlarla varlığını sürdürmeye devam etmektedir. Çalışmanın amacı geleneksel yöntemlerle yapılan dastar dokumacılığının günümüzdeki durumunu yansıtmaktır. Bu çerçevede dastar dokumacılığının teknik özellikleri, kullanılan malzemelerle birlikte geleneksel desenleri ve özellikleri incelenmiştir. Bu kapsamda alan araştırması yapılarak tarihi çok eski dönemlere dayanan dastar dokumacılığının kültürel miras unsurlar içerisindeki değeri ve gelecek nesillere aktarılması hedeflenerek sunulmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halk bilimi, Tekstil, Dastar, El Sanatı, Geleneksel Dokuma, Yeşil Üzümlü, Kültürel Miras.

¹ Kitap bölümünün yayına hazır şekli 10. 02. 2025 tarihinde “iThenticate” intihal programında taranmıştır. Benzerlik oranı %13 dür.

ABSTRACT

The art of weaving, which has a deep-rooted history, is encountered with its rich cultural diversity in many towns of Anatolia among handicrafts. Especially the art of hand weaving has been shaped according to the geographical region and the lifestyles of the people. The materials, styles, techniques, colors and patterns used in weaving also differ within the regions. Indeed, some studies of this art have survived to the present day without undergoing much change. Dastar weaving, which is one of the weavings that preserves its original identity, was selected as field research. This original weaving made in Yeşil Üzümlü town of Fethiye district of Muğla province is an important handicraft that has survived to the present day. Various institutions have been established in order to evaluate the labor of women living in Fethiye and to support their social and economic empowerment. The art of weaving continues to exist with these institutions and organizations. The aim of the study is to reflect the current situation of dastar weaving, which is done with traditional methods. In this context, the technical features of dastar weaving, the materials used, and its traditional patterns and features were examined. In this context, field research was conducted to present the value of dastar weaving, which dates back to ancient times, within the cultural heritage elements and to transfer it to future generations.

Keywords: Folklore, Textile, Dastar, Handicraft, Traditional Weaving, Yeşil Üzümlü, Cultural Heritage

1. GİRİş

Geleneksel sanatlar çerçevesinde kültürel mirasın taşıyıcısı olan dokuma sanatı kültürel kimliğin en önemli belgesini oluşturmaktadır. Kültür, bir toplumun geçmiş dönemlerinden aktarılan maddi ve manevi değerler bütünü ile kendilerine özgü biçiminde tanımlanabilir. Kültür varlıkları ise farklı coğrafi bölgelerde yaşayan insanların hayat tarzlarına göre biçimlenmektedir.

Kültürel mirasın en önemli özelliği ise coğrafi ortam ve zaman içerisinde bireyleri kaynaştıran ortak noktaları barındırmasıdır. Türk kültürünün gelişmesindeki en önemli olgular ise öncelikle Türk kültürünün geniş bir coğrafya 'ya yayılması farklı medeniyetlerin gelişmelerine katkıda bulunması ve aynı zamanda geçmiş medeniyetlerle kültürel alışverişin yapılması biçiminde ifade edilebilir (Ögel, 1978:153).

Geçmişten geleceğe aktarılan geleneksel el sanatları önemli kültürel değerlerdir. Bu değerler içerisinde mekikli dokuma sanatı Anadolu'nun hemen hemen her yöresinde uygulanmıştır (Şen & Kavcı, 2023:987).

Çoğunlukla araç ve gereç özellikleri benzer olmakla birlikte yöreye göre malzeme, desen, teknik, üslup bakımından değişiklikler gösterebilmektedirler (Başaran, 2018:14). Fethiye ilçesine bağlı Yeşil Üzümlü beldesinde yapılan dastar dokumacılığı alan araştırması olarak seçilmiştir. Dastar dokumacılığı aynı zamanda İncirköy, Ortaköy ve Paşalı'da yapılmaktadır (Önlü, 2010a:137).

Akdeniz Bölgesi'nde yer alan Yeşil Üzümlü Muğla ilinin Fethiye ilçesine bağlıdır. Fethiye'ye uzaklığı yaklaşık 18-20 km civarındadır. Denizden ise 18 km. yükseklikte bulunmaktadır. Bölgenin önemli dokuma merkezlerinden olan Yeşil Üzümlü beldesi yerli ve yabancı turistlerin tercih ettiği bir beldedir Antik Çağ'da Likya dönemine ait Kadyanda Antik kenti ile temsil edilmiştir. Likçe kitabelerinde ise “Kada Wanti” ismi ile adlandırılmıştır. Belde tarihsel süreçte Roma dönemi medeniyetine de ev sahipliği yapmıştır. Tarihi mimarisi ile dikkat çeken belde Osmanlı dönemine ait taş binaları ile yerli ve yabancı turistlerin dikkatini çekmektedir Yeşil Üzümlü beldesinin kültürel varlıklarının bir parçası olan ve beldeye 'de ismini veren üzüm yetiştiriciliği ve üzümlerden yapılan şaraplar 'da turizm açısından bir başka zenginliktir. Aynı zamanda yeşil doğası ile ön plana çıkmaktadır (URL:1), (Çürük, 2017:172).

Muğla ilinin merkezine ve çevresine farklı Türkmen boyları yerleşmiştir. Zira dokumacılık sanatının en özel örnekleri bu bölgede yapılmıştır. Nitekim kirikitli dokumalardan olan kilim, sumak, zili yaygıları, kaya halıları ve mekikli kumaş dokumaları (dastar, mendil, göynek, ipek kanat) ve özellikle dastar dokumacılığı geçmişten günümüze kadar devam ettirilmektedir (Önlü, 2010b:57). Tüm bu etkenler de bölgenin kültürel anlamda son derece zengin varlıklarının olduğunu göstermektedir.

Bu çalışmada Muğla iline bağlı Fethiye ilçesinin Yeşil Üzümlü beldesinde yapılan dastar dokumacılığı araştırılmıştır. Bu kapsamda dastar dokumacılığının çeşitler ve özelliklerinin incelenmesi,

belgelenmesi ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Yöreye özgü kültürel değerlerin yaşatılması ve geleneksel dokuma sanatının sürdürülebilirliği incelenmiştir. Bu çerçeve de araştırılan kumaşların teknik, desen, malzeme ve kompozisyon özellikleri ile kültürel miras unsurları içerisindeki değeri ve gelecek nesillere aktarılması hedeflenmiştir.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın materyalini dastar dokumaları içermektedir. Araştırmada Muğla iline bağlı Fethiye ilçesinin Yeşil Üzümlü beldesinde dokunan dastar dokumaları incelenmiştir. 2024-2025 yılları arasında alan araştırması yapılmıştır. Çalışmanın yönteminde literatür araştırması, alan araştırması, arşiv ve uygulamalar incelenerek belgelenmiştir.

3. BULGULAR

3.1. Dokuma Sanatının Yeşil Üzümlü Beldesindeki Gelişimi

Dokuma kavramı tarihsel süreç içerisinde insanoğlunun keşfettiği en eski sanat alanlarından biridir. Eski dönemlerde yaşamış olan topluluklar bitki ve hayvan postlarını örtünmek ve korunmak amacıyla kullanmışlardır. Daha sonraki süreçte ise farklı bitkilerden de faydalanmışlardır. Dokumacılığın altyapısının ise Anadolu'nun en uzun dönemi olan Paleolitik ağ'da ortaya çıktığı öngörülmektedir. Zira sepet örme işleminin keşfedilmesi ile oluştuğu ve özellikle bu noktadan türediği varsayılmaktadır (Dölen, 1992:2).

Dokuma işlemi Anadolu coğrafyasının birçok bölgesinde uygulanmaktadır. Bu dokumaları birbirinden ayıran en temel özellikleri, kullanılan teknikler, malzemeler, renkler, motifler veya kompozisyon özellikleri biçiminde sıralanabilir.

Yeşil Üzümlü beldesi dokumacılık konusunda ünlenmiş ve dastar dokumacılığı ile yerel bir kimlik kazanmıştır. Yeşil Üzümlü beldesindeki dokuma tezgâhları incelendiğinde ise geleneksel el dokuma tezgahlarındaki araçlarla aynı özellikleri taşıdığı görölmüştür. Levend yörede “top” olarak da tanımlanmaktadır. Tezgâhta ön ve arka alan olmak üzere iki adet bulunur. Bunlar özgünün sarıldığı ve dokunmuş yüzeyin sarıldığı bölümlerdir. “Salgın”, top'un üst

bölümünde ahşap alanda bulunur. Gücü (kücü) ahşap çerçevenin içerisinde yer alan pamuk ipliğinden örülmüş kısımdır. Tarak, çözgü ipliklerinin düzgünlüğünü ve çözgülerin sıklığını ayarlamak için kullanılan araçtır. Tefe, yörede “tafa-tava” olarak adlandırılmaktadır ahşap ve tarağın takıldığı yerdir, alt ve üst kısmına tarak geçirilir. Çımbar, dokumanın tezgâh üzerinde düzgün durmasını sağlayan, dokumayı iki yandan geren demir malzemedir. Ayaklık, gücülerin aşağı yukarı hareketlerini sağlayan yassı ahşap kısımdır. Mekik, ahşaptan yapılmış iç kısmında masuranın bulunduğu ve atkı ipliklerinin geçirilmesini sağlayan araçtır. Dokuma ağırlığı (ağırşak) yöredeki ismi ile “delikli taş” dokuma tezgahlarının üst bölümüne bağlanan iplerin aşağıya doğru sarkmasını sağlayan ağırlık biçiminde sıralanabilir (KK1, KK2).

Dokuma ağırlıkları kültür, coğrafya ve tarihsel kronolojik etmenlere dayalı farklı form ve ağırlıklarda oluşturulmuştur. Arkeolojik çalışmalarla çeşitli formlarda saptanmıştır; örneğin, piramidal, diskoid, konik, silindirik gibi yapılarla ve çoğunlukla da pişmiş topraktan oluşturulmuşlardır. Aynı zamanda simge olarak yüzeylerinde yazı, sembol ve figüratif formlar betimlenmiştir (Buruldağ, 2022:72).

Cadianda’da (Kadyanda) dokumacılığın günümüzden iki bin sene öncesine dayandığını gösteren dokuma ağırlığı arkeolojik kalıntılar sonucunda bulunmuştur (Fotoğraf 1). Cadianda antik kenti ise Muğla’nın Fethiye ilçesinde bulunan Likya dönemine ait antik yerleşim bölgesidir. Üzümlü beldesinin güney doğusunda Fethiye’ye 24 kilometre mesafededir (URL:2).

Fotoğraf 1. Cadianda keçi betimli dokuma ağırlığı,
Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, Dastarhane, 2025.

Bu önemli arşiv kanıtı bölgedeki dokumacılığın oldukça eski tarihlere dayandırıldığıının önemli bir göstergesidir. Aynı zamanda eserde keçi figürlü bir betimle mevcuttur. Dokuma ağırlığı ile ilgili Farklı bölgelerdeki arkeolojik kazı çalışmalarına örnek olarak Phokaia Antik Kentinde yapılan araştırmalar dada mühürlü biçimde ve üzerinde figüratif formların yer aldığı Helenistik döneme dayandırılan dokuma ağırlığı bulunmuştur (Fırat, 2017:79-80) diğeri bir araştırmada Alexandria Troas Antik Kentinde yapılan arkeolojik kazılarda ise piramidal formlu ve üst noktasında damga biçiminde Grekçe yazılı Roma Dönemine dayandırılan dokuma tezgâhı ağırlığı bulunmuştur (Buruldağ, 2022:71-82). Tüm bu arkeolojik kalıntılar günümüze kadar gelen dokuma sanatının oldukça eski dönemlere dayandırıldığıının önemli kanıtları olarak belgelenebilir.

3.2. Dastar Dokumacılığının Teknik Özellikleri

Dokuma uygulaması, atkı ve çözgü olarak isimlendirilen iki iplik sisteminin birbirlerine dik aç yapıpacak biçimde belli kurallar ve örgü planına göre bağlanmaları ile oluşmaktadır (Tüm Cebeci, 2023:135 & Acuner, 2001:17). Bir başka ifade ile birbirlerine dikey ve paralel konumda 90 derece aç ile çözgü ve atkı ipliklerinin yapısal

olarak bağlantıları ile oluşmaktadır (Uğurlu, 2021:166). Diğer bir ifade ise; kumaş boyundaki çözgü ipliklerine dik bir biçimde yer alan ve enine biçimde yerleştirilen atkı iplik sistemlerinden mekik veya farklı tekniklerle ve bağlantılarla oluşan yüzeler dokuma biçiminde tanımlanmaktadır (Şeber & Alphan1989:1; Dölen, 1992:275).

Dokuma çalışması yapabilmek için ilk işlem çözgü ipliklerinin hazırlanmasıdır (Öztürk & Öztürk, 2019:1044). Belde de geçmişte yün ve pamuk iplikleri kullanılmıştır (Akpınarlı & Çalışkan Çoban, 2021:298). Günümüzde ise kıvrak bükümlü pamuk ipliği tercih edilmektedir. İpler çile halinde Denizli'den gelmektedir (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2. Çile halinde iplikler, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, Dastarhane, 2025.

Mevcut ipliklere haşıllama işlemi yapılmaktadır. Öncelikle odun ateşinde kazanlarda su kaynatıldıktan sonra sütlük adı verilen kapta sulandırılıp süzgeçten geçirilmektedir. Buğday unu ilave edilmektedir. Kazan odun ateşinden alındıktan sonra ardından iplikler konulmaktadır.

Fotoğraf 3. Haşıllama işlemi, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, Dastarhane, 2025.

Belirli srelerde karıştırılarak çözeltinin homojen bir dağılım sağlanmaktadır. Ocaktan alınan kazan yaklaşık 2 saat bekletildikten sonra ahşap tahta çubuk ile yine karıştırılmaktadır (KK1, KK2), (Fotoğraf 3). Haşıllama işleminin amacı ipliğe mukavemet, kayganlık ve dayanıklılık kazandırmak için uygulanmaktadır (Tüm Cebeci, 2022:602).

Fotoğraf 4. Çözgü ipliklerinin kurutulması, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, Dastarhane, 2025.

Ardından sıkma işlemi yapılarak ahşap tahtalar üzerinde açık meknda kurutulma işlemi gerçekleştirilmektedir (Fotoğraf 4). Kimi zaman Dastarhane’de nem kalmaması için tekrar kurutma işlemleri de yapılmaktadır. Tüm bu haşıllama işlemi çözgü ipliklerinin sert bir tutum alması gcden ve taraktan daha rahat geçmesi açısından önemlidir.

Fotoğraf 5. Gelebe ve çıkırık, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, Dastarhane, 2024.

Dastarhane’de bobin yapmak için geleneksel yöntemlerle elle kullanılan gelebe ve çıkırık haricinde elektrikle çalışan çıkırık makinası da mevcuttur. Amaç çilelerin gelebeye geçirildikten sonra çıkırık yardımı ile bobinleme işlemini gerçekleştirmektir (KK1), (Fotoğraf 5). Fethiye Halk Eğitim Merkezinde ’de çileler gelebeye geçirildikten sonra elle çalışan çıkırık yardımı ile bobin işlemi yapılmaktadır. İplik sarma işlemine yöredeki ismi “gelemgem” (uzun ahşap makaranın olduğu bölüm) olan ahşap alanda bobinleme çalışması uygulanmaktadır (KK2), (Fotoğraf 6).

Fotoğraf 6. Usta Öğretici Feray Aykut'un gelege ve çıkık uygulaması, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, Fethiye Halk Eğitim Merkezi, 2025

Fotoğraf 7. Kullanılan iplikler ve çözgü ipliklerinin hazırlanması çivilerden oluşan ahşap düzenek, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, Dastarhane, 2024.

Bir balya iplikten 40 bobin elde edilmektedir. İki direk arasında 10'arlı sıralı bobinler hazırlanır, yerdeki çözgü tahtasının kenarlarında çiviler mevcuttur (Fotoğraf 7). Öncelikle çitme işlemi yapılır (alt ve üstten alınacak biçimde), sağ ve sol yanda ise ağızlıkla geçirilir. Çözgü aşaması için çivilerden ipler çıkartılırken 2 kişi çözgü ipliğini ortadan

ikiye ayırır (Fotoğraf 8). Çözgü iplerinin tezgâh için hazırlanması çok zahmetli ve çok dikkat gerektiren bir husustur (KK1, KK4, KK6).

Fotoğraf 8. Çözgü iplerinin tezgâh için hazırlanma işleminin detayları, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, Dastarhane, 2025.

Fotoğraf 9. Pamuk gücüler, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, Dastarhane, 2025.

Çözgü işlemi yapıldıktan sonra ipler ahşap tezgâha yöredeki ismi ile “düven, düzen’e” alınır, ancak öncesinde gücülerin hazırlanması gerekmektedir. Tüm gücüler pamuk ipliğinden yapılmaktadır. Yörede bu konu ile ilgili ayrıca gücü ipliklerini yapan 1-2 kişi mevcuttur. Ahşap çubuklara gücü ipleri teker teker

bağlanmaktadır. özgüsü yapılan ipliklerde tarak ve gücünden teker teker geçirilip bağlanmaktadır. 6'lı bölümler biçiminde bağlanan ipliklerde daha sonra çıkartılır, bu işlemdeki amaç paralelliğin sağlanmasıdır (Fotoğraf 9). Tüm bu aşamalardan sonra tezgâh (düven) dokuma işlemine hazır konuma getirilmiştir (KK1, KK2), (Fotoğraf 10).

Dokuma işleminde iki ahşap ayak (pedal) kullanılmaktadır. Yuvalı düz ağaç ile bağlantılı gücünün altında ayaklıkların üstündeki ağaca ise “badalya” ismi verilmektedir (KK2).

Bu ayaklar gücülerin aşağı ve yukarı hareketlerini sağlamaktadır. Dokuma tekniği olarak bezayağı örgü iki çerçeve uygulanmaktadır. Düz dokumaların yanı sıra motif uygulaması yapılacak ise atkı ipi (yanış ipi) ayrıca kullanılmaktadır. Ağzlık açıldıktan sonra ahşap mekiğin atılması ve tefenin (tafa) vurmasıyla dokuma devam etmektedir. Dokumanın düzgün devam edebilmesi için çımbar ismi verilen düz demirden yapılmış çubuk kullanılmaktadır (Fotoğraf 11, 12).

Fotoğraf 10. Düven adı verilen dokuma tezgahının genel görüntüsü ve dokuma işlemi, dokuma personeli Fatma Öztürk, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, Dastarhane, 2025.

Fotoğraf 11. Dokuma tezgahında (düven) kullanılan ayaklar ve atkıda motif uygulamasında kullanılan iplikler, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, Dastarhane, 2025.

Fotoğraf 12. Dokuma işlemi, mekik masura ve çımbar, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, Dastarhane, 2025.

Dastar dokumalarında 3 çeşit iplik kullanılmaktadır. Bunlar çözgü, atkı ve desen (motif) ipidir. Desende kullanılan ilave ipliklerle (yanış ipliği veya nakış ipliği) motifler oluşmaktadır. Motif uygulaması yapabilmek için cetvelle ölçülerek yörelin geleneksel motifleri dokumaya atkı yönünde eklenmektedir (KK5, KK7), (Fotoğraf 13). Motif uygulaması yörede kullanılan ismi ile “yanış” veya “nakış” olarak ifade edilmektedir. Aynı zamanda bu işlem brokar

örgü tekniğini oluştırmaktadır (Akpınarlı, Arslan 2017:20 & ürük, 2017:177). Yörede brokar tekniği ifadesi kullanılmamaktadır. Düz veya yanışlı dokumalar biçiminde adlandırılmaktadır. Yanış (motif) uygulamasında motifte kullanılan atkı ipliğinde ise (yanış, nakış ipliği) ağartılmış veya renkli pamuk iplikleri tercih edilmektedir.

Fotoğraf 13. Dokuma işleminde motif uygulama dokuma personeli Fatma Öztürk ve Cahide Coşkun, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, Dastarhane, 2025.

Fotoğraf 14. Usta Öğretici Feray Aykut'un dokuma uygulamaları, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, Fethiye Halk Eğitim Merkezi, 2025.

Fotoğraf 14: Dokuma ustası Feray Aykut yaklaşık 15 yaşından bu yana dokuma sanatı çalışmasını Anneden kız çocuğuna öğretisi ile devam ettirmektedir. Günümüzde Fethiye Halk Eğitim Merkezinde usta öğretici olarak çalışmakla birlikte pek çok proje ve eğitim programlarında da gönüllü olarak görev almıştır. Örnek uygulamada Çomak yanışı dokunmaktadır. 5 adet çile iplik kullanılmıştır. 1,80 cm. uzunluğunda 34 cm. genişliğinde fular yapımında kullanılmak üzere dokuma işlemi gerçekleştirilmiştir. Dokumalarında çözgüde 20/1 kıvrak büküm pamuk ipliği ve atkı desen ipliğinde (yanış ipliği) 6/1 numaralı beyaz veya ağartılmış pamuk ipliği ayrıca tarak numarası 5,5 olarak kullanılmaktadır. Geçmişte dokunan kumaşlarda ise yörede ipek böcekçiliği üretimi yapıldığı için ipekli kumaşlar dokunmuştur. Dokuma işleminde ipek ve pamuk ipliği kullanılmıştır. 20/1 numaralı kıvrak pamuk ipliği çözgüde, atkıda ise ipek ipliği uygulanmıştır. Ayrıca bir dönem yünlü dokumalarda yapılmıştır. Bu dokumalarda ise; 12/1 numaralı kıvrak büküm pamuk ipliği çözgüde, atkıda ise yün iplikleri kullanılmıştır. Günümüzde ise geçmişten bu yana 20/1 numara ve ortalama 600-800 tur/m. kıvrak büküm pamuk ipliğini atkıda ve çözgüde uygulamaktadır (KK2). Aynı özellik bir başka kültürel zenginliğimiz olan Şile bezi dokumasında da 20/1 numara kullanımı ile görülmektedir. Ancak 1200 tur/m. yoğun kıvrak büküm pamuk ipliği de Şile bezi dokumacılığının geleneksel yapısını oluşturmaktadır (Tüm Cebeci, 2022:602).

Dastarhane’de dokuma tezgahında kullanılan tarak 5.5 numara ile 6.5 numara olarak değişmektedir. Çözgülerde kullanılan ipliklerin kalınlıkları’ da değişmektedir. 27/1 ince numaralı veya 12/1 kalın numaralı kıvrak bükümlü iplikler tercih edilmektedir Düz desensiz bir dokuma çalışması yapıldığında bir kişi günde yaklaşık 3,5 metre veya 4 metre dokuyabilmektedir. Motif kullanıldığında ise motifin sıklığına göre bu süre değişebilmektedir. Örneğin günde 1 metre çalışma olabilmektedir (KK1).

3.3. Dastar Dokumacılığının Motif Özellikleri

Dastar dokumaların motif (yanış) özellikleri incelendiğinde dokumaların teknik yapılarının daha çok geometrik formda oldukları görülmüştür. Bu motiflerde bitkisel, sembolik ve figürlü üsluplar

kullanılmıştır. Yöresel isimlerine göre motifler; papatya, kabak çiçeği, omak, ulama, kilim Çerpez, yılan, slk ve deve tabanı şeklinde isimlendirilmektedirler. Kabak çiçeği motifi (yanışı) yöreye Karadeniz bölgesinden esinlenilerek daha sonradan eklenmiş bir motiftir Yörede kullanılan tüm motiflere “nakış”, “yanış” veya “pul” ifadesi de kullanılmaktadır (KK1, KK2). Pek çok bölgede olduğu gibi yre insanı da bulunduğu coğrafyadan etkilenerak çevresinde gördüklerini dokumalara aktarmıştır. Yapılan incelemelerde motiflere halk arasında çeşitli anlamlar yüklenildiği grlmştr. Bitkisel slup olarak Papatya motifi (yanışı) bölgede çok fazla yetişen bir iek olan papatya isminden almıştır. Kabak çiçeği motifi (yanışı) ise diğer bölgelerden esinlenilerek daha sonra eklenmiştir (Fotoğraf 15).

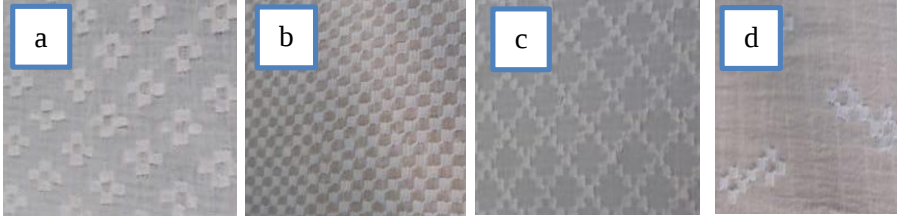
Sembolik slup olarak omak motifi (yanışı); güzelliğin ve temizliğin simgesidir. Ulama motifi (yanışı); el ele vermiş kadınların birlikteliği ifade etmektedir. Kilim motifi (yanışı); yörede dokunan kilim dokumalarından etkilenerak canlılık, sevinç neşe, coşku gibi duyguları betimlemektedir. erpez motifi (yanışı) ise iki adet omak bir adet pul ile birleştirilerek oluşturulmaktadır. omak motifinin anlam özelliklerini taşımaktadır (KK1, KK2, KK3), (Fotoğraf 16).

Figüratif motifler (yanışlar) ise; Yılan motifi (yanışı); kıskançlık ve kengzden korunmak amaçlı kullanılmıştır. Çözgü yönünde belirli aralıklarla zigzag biçiminde çizgilerden oluşur. Slk motifi (yanışı); dert, tasa ve üzüntü gibi duyguları ifade etmektedir. Yörenin doğasında grlen slk’ ten ismini almıştır. Deve tabanı motifi (yanışı) ise; g, bereket ve bolluk ifadelerini simgelemektedir (KK2), (Fotoğraf 17).

Kültürel zenginliğin bir parçası olan bu motifler yöre halkının duygularını ve düşüncelerini aktarmaktadır, nitekim bu ifadeler sevinç, mutluluk, üzüntü biçiminde bir araç bir sembol olarak karşımıza çıkmaktadır.

Fotoğraf 15. Bitkisel motifler; **a).** Papatya yanışı, **b).** Kabak çiçeği yanışı, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, 2025

Fotoğraf 16. Sembolik motifler; **a).** Çomak yanışı, **b).** Ulama yanışı, **c).** Kilim yanışı **d).** Çerpez yanışı, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, 2025.

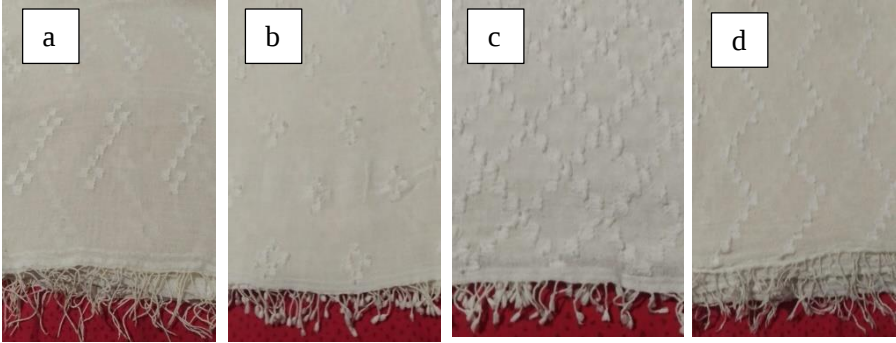

Fotoğraf 17. Figüratif motifler; **a).** Yılan yanışı, **b).** Sülük yanışı, **c).** Deve tabanı yanışı, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, 2025.

Motiflerin (Yanırların) kompozisyon özellikleri incelendiğinde ise birbirini tekrar eden aynı motif grupları yüzeyde ardışık biçimde tasarlanarak (verev biçiminde yerleşim planı) dokunmuştur Örneğin Sülük motifi uygulamasında mevcuttur (Fotoğraf 18).

Fotoğraf 18. Sülük yanışı, Dastarhane arşivi, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, 2025.

Fotoğraf 19. a). Çerpez yanışı, **b).** Çomak yanışı, **c).** Kilim yanışı, **d).** Yılan yanışı, Usta Öğretici Feray Aykut'un kişisel dastar dokuma uygulamaları arşivi, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, 2025.

Fotoğraf 19: Usta Öğretici Feray Aykut'un yaklaşık 40 yıl önce Yeşil Üzümlü beldesinde dokuduğu dastar çalışmalarıdır (KK2).

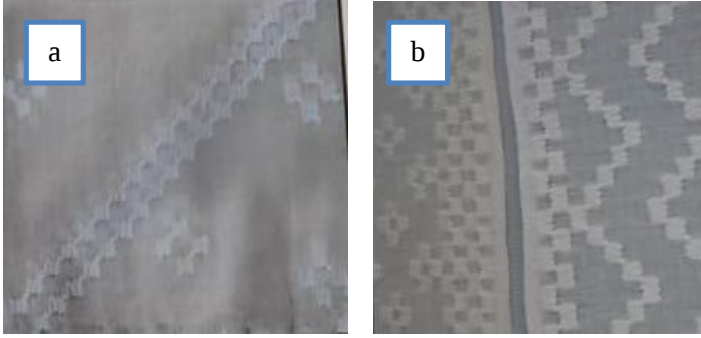
Ayrıca farklı motiflerin de (yanış) birlikte kullanıldıkları ve yüzeyde belirli aralıklarla tekrar eden yüzey yerleşim planlarına sahip dokumalarda mevcuttur (Fotoğraf 20, 21, 22, 23).

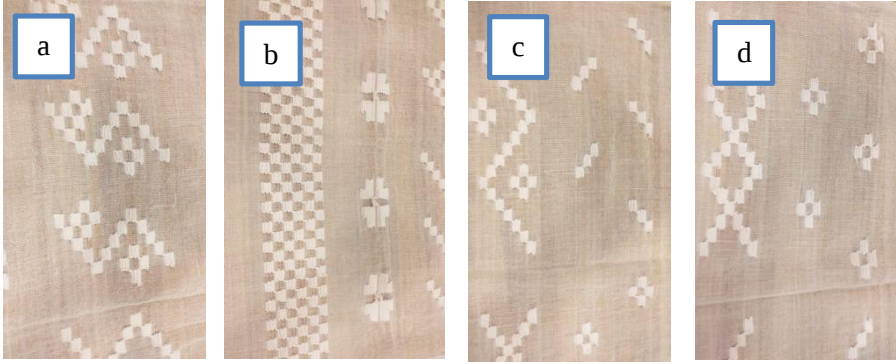
Fotoğraf 20. omak ve omak slk yağışları Dastarhane arşivi, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, 2025.

Fotoğraf 21. Kilim ve omak yaışı ve detayı Dastarhane arşivi, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, 2025.

Fotoğraf 22. a). Ulama ve omak yanışı ve **b).** Paşa kenarlı yılan yanışı ve paşa kenarlı omak yanışı, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, 2025.

Fotoğraf 23. a). Yılan yanışlı omak, **b).** Ulama ve deve tabanı yanışı, **c).** omak yılan ve slk yanışları, **d).** Baklava dilimli omak yanışı, Dokuma ustası Yelda Durukan’a ait alışmalar, Fethiye Likya Kadın Girişimi retim İşletme ve Kalkınma Kooperatifi arşivi, Fotoğraf: Dilek Tüm Cebeci, 2025.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Kk bir geçmişin ürünü olan dokuma sanatı tarihi çok eski dönemlere dayanmaktadır. Kültürel kimliğimizin en önemli belgesi olan dokumalar bulunduğu yöreye özgü, olarak emsalsiz uygulamalar oluşturmaktadır. Bu kapsamda alan araştırması olarak seçilen Fethiye’nin Yeşil zml beldesinin geleneksel sanatlarından olan dastar dokumacılığının teknik, motif, kompozisyon, malzeme, açısından bölgeye özgü özellikleri araştırılmıştır.

Özellikle teknolojik ve ekonomik gelişmeler ile el dokuma sanatının üretimi süreç içinde azalmıştır. Kültürel bir kimlik olan

dokuma sanatının yaşatılması, gelecek nesillere aktarılması manevi ve sosyal bir sorumluluktur.

Zira geleneksel el dokumalarının yok olmasının önlenmesi için öncelikle kamu, özel kuruluşlar ve üniversiteler ile iş birlikleri yapılması gerekmektedir. Geleneksel anlayışla üretilen el dokumalarının sürdürülebilirlikleri ancak bu iş birlikleri ile devam ettirilebilir. Nitekim bu konu ile ilgili yörede yapılan çalışmaları şu şekilde sıralayabiliriz;

Prof. Dr. H. Feriha Akpınarlı başkanlığında 2012 yılında Gazi Üniversitesi Türk El Sanatları Merkezi ve Belediye iş birliği ile yörede yerel kalkınma proje çalışması başlatılmıştır. Dastar dokumanın ürün envanteri çıkarılmıştır. Sürdürebilirlik konusunda yörede dastar dokumacılığının canlandırılmasına yönelik tezgâhlar çoğaltılmış ve kadınların dokuma yapmaları teşvik edilmiştir (Akpınarlı& Arslan, 2012:21).

2008 yılından bu yana Yeşil Üzümlü beldesinde “Kuzu Göbeği Mantarı ve Dastar Festivali” düzenlenmektedir. Kültürel değerlerin ve yöresel ürünlerin ön plana çıkartılarak tanıtımlarının yapıldığı festival yurtiçi ve yurtdışından birçok sayıda misafir ağırlamaktadır. Festivalin ana teması unutulmaya yüz tutmuş dastar dokuması ile Akdeniz ve Ege bölgelerinde yetişen kuzugöbeği mantarının yerel kimliğini ön plana çıkartmaktır (Ozan& Özdemir& Akyürek, 2020:136).

Çiğdem Karaca ile yapılan görüşmede Dünyadaki ve Türkiye’deki tüm kooperatif modelleri araştırıp hepsinin bir lokomotif ürünü olduğunu gördükten sonra Fethiye’nin Yeşil Üzümlü dastarı ile başlama kararını alarak geliştirmiştir. Geçmişte dastar dokumacılığı uzun süre yapıldığı bilinmektedir. Ancak teknolojinin gelişmesi ile süreç içinde azalması dokuma yapanlarında tezgahlarını çoğunlukla kaldırmaları ile üretim durma noktasına gelmiştir. Tüm bu etmenler kooperatifin doğuş noktasını ortaya koymuştur. Üretimin başlangıcı için tezgahlar yaptırılmıştır. Dokuma yapan ustalar gençlere Halk eğitim merkezinde ücretsiz kurslarla bu sanatı öğretmeye başlamışlardır. Fethiye Belediye’sinin girişimi ile 2019 yılında Yeşil Üzümlü beldesinde Dastarhane’nin açılışı yapılmıştır.

Fethiye belediyesinin destekleri ile Fethiye Likya Kadın Girişimi Kooperatifi ise 2020 yılında kurulmuştur. Likya Kadın Kooperatifi Fethiye’de yaşayan kadınların emeğinin değerlendirilmesi ve aynı zamanda sosyal ve ekonomik olarak güçlenmelerini desteklemek amacıyla kurulmuştur. Ayrıca 20.12.2020 Türk Patent ve Marka kurumu tarafından Coğrafi işaret tescil belgesi alınmıştır (URL3).

Geçmişte sadece başörtüsü ve iç giyim gibi kısıtlı bir alanlar için uygulamalar yapılmıştır. Ancak günümüzde giyim ve ev tekstili çalışmaları da yapılarak kullanım alanları artırılmıştır. Bu kapsamda moda tasarımcıları ile iletişime geçilmiştir. Ulusal ve uluslararası fuarlarda yapılan tanıtımlarla kaybolmaya yüz tutmuş dastar dokumanın tanınırılığı artmaya başlamıştır Bu kapsamda örneğın 6-10 Ekim 2021 tarihlerinde 2. Craft İstanbul’da defile düzenlenmiştir. Defile sonrasında siparişler alınarak dokumalar gerçekteştirilmiştir. Hollanda’da bir kuruluş olan Tui Care Foundation ile iş birliği yapılarak kültürel turizm odaklı proje çalışması hazırlamıştır ve bu kapsamda tezgâh adetleri çoğaltılmıştır. Günlük üretim kapasitesi artırılmıştır. Ayrıca Türk -İskoç Ticaret Odası ile iş birliği çalışması yapılarak kültürel tanınırılık artırılmıştır. Daha önce sınırlı alanlarda kullanım yerine sahip olan dastar dokumacılığı ulusal ve uluslararası modacılarla birleştirilerek günümüzde giyilebilir hale getirilmiştir. Doğal malzeme kullanımı ve el dokuma özelliği ile pazarda payını almaya başlamıştır. Kadınların sosyal iletişimleri artmıştır. Dastar dokumacılığı Tüm bu etmenlerle birlikte halkın ve kamu kuruluşlarının desteği ile günümüzde önemli oranda gelişmeler göstererek bir ivme kazanmıştır. Türkiye’nin zengin kültürel değerlerinin sürdürülebilirliğinin sağlanması kamu, özel sektör ve projeler ile gelecek kuşaklara aktarılması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- Acuner, A. (2001). *Tasarımda Konstrüksiyon Esasları*, Türk Tekstil Vakfı Yayınevi, İstanbul.
- Akpınarlı, H. F., & Çalışkan Çoban, M. G. (2021). Kumaş Dokumacılığının Anadolu’daki Coğrafi Dağılımı, *İdil*, 78. ss. 298. <https://www.idildergisi.com/makale/pdf/1608671525.pdf>

- Akpınarlı, H. F., & Arslan P. (2017, Eylül 28-29). *Dokumacılığın Yerel Kalkınma Projeleri İle Yaşatılması Örneği; Üzümlü Dastar Dokumacılığı* (Sözlü Bildiri). Ege Art IX.
- Uluslararası Türk Sanatı Tarihi ve Folkloru Kongresi/Sanat Etkinlikleri, İzmir, Türkiye.
- Başaran, F. N. (2018). Anadolu Bez Dokumacılığında Bazı Örnekler ve Günümüzdeki Durumu, *Ariş Halı Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi*, ss. 14.
- <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/710879>
- Buruldağ, E. (2022). Alexandria Troas'tan Bir Dokuma Ağırlığı, *Archivum Anatolicum ArAn*, (16)1, ss.71-82. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2406463>
- Çürük, G. (2017). Yeşil Üzümlü Beldesinde Geleneksel Dastar Dokumacılığı, *Milli Folklor*, 29, (115), ss.172. <https://www.millifolklordergisi.com/PdfViewer.aspx?Sayi=115&Sayfa=168>
- Dölen, E. (1992). *Tekstil Tarihi*, Marmara Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Fırat, M. (2017). Phokaia'dan Bir Dokuma Ağırlığı, SDÜ, *Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 42, ss.79-80. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/398740>
- Ozan B., & Özdemir Ö., & Akyürek S. (2020). Yeşil Üzümlü Kuzugöbeği Mantar ve Dastar Festivali'nin Kırsal Kalkınma ve Kültürel Değerler Üzerindeki Rolü, *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 21, (46).ss.136 <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1177521>
- Ögel, B. (1978). *Türk Kültür Tarihine Giriş*, Kültür Bakanlığı Yayınları, 244. Ankara.
- Önlü, N. (2010 a). Ege Bölgesinde Kaybolmaya Yüz Tutmuş El Dokumaları ve Değişim Süreci, *Motif Akademi Halk Bilimi Dergisi*, ss.137. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/447698>
- Önlü, N. (2010 b). Ege Bölgesi Dokuma Kaynakları, *Sanat Dergisi*, ss.57. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/29006>
- Öztürk, İ., & Öztürk, G., (2019). Taraklı Bez Dokumacılığı Ve Günümüzdeki Durumuna Yönelik Bazı Tespitler, *Journal of Social and Humanities Sciences Research (JSHSR)*, 6, (36). ss.1044. <https://jshsr.org/index.php/pub/article/view/1240/1193>
- Şeber, B., & Alphan, D. (1998). *Kumaş Yapı Bilgisi*, T.C. Başbakanlık Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlığı, İTKİB, İstanbul.

- şen, T., & Kavcı, E. (2023). Osmanlı'dan Günüme Ege Bölgesindeki Kumaş Dokuma Merkezleri, *SDÜ, Art-E, Güzel Sanatlar Fakóltesi Sanat Dergisi*, 16, (32). ss.987.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3501246>
- Tüm Cebeci, D. (2022). şile Bezinin Tarihsel Yolculuğu, *International Social Sciences Studies Journal*, 8(95). ss.602.
<https://sssjournal.com/DergiTamDetay.aspx?ID=3860>
- Tüm Cebeci, D. (2023). Tokat ili Dive/Günevi Yöresi Alaca Dokumaları. *Kesit Akademi Dergisi*, 9 (34), ss. 135.
<https://kesitakademi.com/?mod=tammetin&makaleadi=&makaleurl=63c0f941-3ef9-424a-a153-a92334e6f1ab.pdf&key=67588>
- Uğurlu, S. S. (2021). Geleneksel dokumalarda motif desen bağlantıları, *Kesit Akademi Dergisi*, 7(27). ss.166.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1847796>
- URL 1:** <https://www.dastarhane.com/tr/sayfa.aspx?ID=2&menu=1>
- URL 2:** <https://tr.wikipedia.org/wiki/Kadyanda>
- URL 3** <https://www.ftso.org.tr/assets/upload/dosyalar/r023x-deppoy.pdf>

KAYNAK KİşİLER

- KK.1** Ayşem Gergerli Sorumlu Yetkili, Fethiye Belediyesi Hizmetleri Turizm ve Anonim şirketi / Dastarhane, Yeşil Üzümlü mah. Fethiye, Muğla (27 Ocak 2025).
- KK.2** Feray Aykut Usta Öğretici, Fethiye Halk Eğitim Merkezi. Fethiye, Muğla (6 Eylül 2024/ 4 şubat 2025).
- KK.3** Yelda Durukan, Dokuma Ustası, Fethiye Likya Kadın Girişimi Üretim İşletme ve Kalkınma Kooperatifi, Fethiye, Muğla (22 Ocak 2025)
- KK.4** Ümran Yılmaz Usta Öğretici, Dastarhane, Yeşil Üzümlü mah. Fethiye, Muğla (28 Ocak 2025).
- KK.5** Fatma Öztürk Dokuma Personeli -Kalfa, Dastarhane, Yeşil Üzümlü mah. Fethiye, Muğla (28 Ocak 2025).
- KK.6** Güllennur Çetinkaya Dokuma Personeli, Dastarhane, Yeşil Üzümlü mah. Fethiye, Muğla (28 Ocak 2025).
- KK.7** Cahide Coşkun Dokuma Personeli, Dastarhane, Yeşil Üzümlü mah. Fethiye (27 Ocak 2025).
- KK.8** Çiğdem Karaca, Fethiye Likya Kadın Girişimi Üretim İşletme ve Kalkınma Kooperatifi Başkanı (22 Ocak 2025).

ÇANAKKALE İLİ AYVACIK İLÇESİ GÜZELKÖY'DE ÇARPANA VE KOLAN DOKUMA GELENEĞİ¹

THE TRADITION OF TABLET AND BAND WEAVING IN GÜZELKÖY, AYVACIK DISTRICT, ÇANAKKALE PROVINCE

Öğr. Gör. Dr. Meral ORHAN

ORCID Numarası | ORCID Number: <https://orcid.org/0000-0001-6487-9542>
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ayvacık Meslek Yüksekokulu, El Sanatları
Bölümü, Geleneksel El Sanatları Programı, Çanakkale/ TÜRKİYE
ROR Id: <https://ror.org/05rsv8p098P>

Öğr. Gör. Alim GADANAZ

ORCID Numarası | ORCID Number: <https://orcid.org/0000-0001-9224-0260>
Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Ayvacık Meslek Yüksekokulu, El Sanatları
Bölümü, Geleneksel El Sanatları Programı, Çanakkale/ TÜRKİYE

ÖZET

Çanakkale'nin Ayvacık ilçesine bağlı Güzelköy, tarihsel süreçte biçimlenmiş dar dokuma geleneklerinin de izlenebildiği nadir kırsal alanlardan biridir. Güzelköy'de uygulanan çarpana ve kolan dokumacılığı, yalnızca gündelik kullanıma dönük işlevsellik taşımamakta; aynı zamanda yerel halkın belleğinde yer edinmiş kültürel bir üretim biçimi olarak öne çıkmaktadır. Geleneksel yöntemlerle oluşturulan bu dokuma örnekleri, yalnızca nesne üretimi değil, aynı zamanda topluluk kimliğini biçimlendiren bir ifade biçimi olarak değerlendirilmektedir.

Güzelköy'de geleneksel tekniklerle üretilen dar dokuma örnekleri, kırsal yaşamın gereksinimlerine bağlı olarak çok işlevli bir kullanım alanına sahiptir; bu dokumalar, çocuk taşımada, odun ve benzeri yüklerin taşınmasında, ayrıca yerel giyim kültüründe kuşak ya da kemer olarak değerlendirilmektedir. Dokumaların taşıdığı motif dili, renk kombinasyonları ve üretim teknikleri hem bireysel ustalık hem de topluluğa özgü estetik birikim açısından anlamlı bir çeşitlilik sunmaktadır. Ancak zaman içinde yaşanan toplumsal ve ekonomik dönüşümler, bu geleneksel üretim türlerinin varlığını sürdürülebilmesini zorlaştırmıştır. Köyde bu teknikleri hâlen uygulayabilen zanaatkar sayısının azalması ve eski dokuma örneklerinin dış kaynaklarca toplanarak köy dışına çıkarılması, yerel üretim belleği açısından

¹ Bu kitap bölümünün yayıma hazır şekli 06.03.2025 tarihinde “Turnitin” intihal programında taranmıştır. Benzerlik oranı %2 dir.

önemli bir aşınmaya işaret etmektedir. Bu çalışma, Güzelköy’de hâlen sürdürülen dar dokuma uygulamalarını tarihsel bağlamı, teknik yapısı ve kültürel anlamlarıyla birlikte ele alarak; bu özgün zanaat geleneğinin belgelenmesini ve gelecek kuşaklara aktarılmasına katkı sunmayı amaçlamaktadır. Alan araştırmasına dayalı yöntemlerle elde edilen veriler ışığında, dokumaların sosyo-kültürel konumu detaylandırılmış; bu üretim biçiminin günümüz tasarım süreçlerine nasıl uyarlanabileceğine dair öneriler geliştirilmiştir. Böylelikle yerel zanaat bilgisinin yaşatılmasına dönük somut adımların altı çizilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ayvacık, Güzelköy, Dar Dokuma, Çarpana, Kolan, Dokuma Kültürü

ABSTRACT

Güzelköy, a district of Ayvacık in Çanakkale, is one of the rare rural areas where narrow weaving traditions that have taken shape throughout history can be observed. Çarpana and kolan weaving, which are practiced in Güzelköy, are not only functional for daily use; they also stand out as a cultural production method that has taken a place in the memory of the local people. These weaving examples created with traditional methods are evaluated not only as object production but also as a form of expression that shapes community identity.

Narrow weaving examples produced with traditional techniques in Güzelköy have a multifunctional use area depending on the needs of rural life; these weavings are used for carrying children, carrying firewood and similar loads, and also as a belt or girdle in local clothing culture. The motif language, color combinations and production techniques carried by the weavings offer a meaningful variety in terms of both individual mastery and aesthetic accumulation specific to the community. However, social and economic transformations experienced over time have made it difficult for these traditional production types to continue their existence. The decrease in the number of craftsmen who can still apply these techniques in the village and the collection of old weaving samples by external sources and their removal from the village indicate a significant erosion in terms of local production memory. This study aims to document this unique craft tradition and contribute to its transfer to future generations by considering the narrow weaving practices still carried out in Güzelköy together with their historical context, technical structure and cultural meanings. In the light of the data obtained through field research-based methods, the socio-cultural position of the weavings was detailed; suggestions were developed on how this production method could be adapted to today’s design processes. Thus, concrete steps towards the survival of local craft knowledge were underlined.

Keywords: Ayvacık, Güzelköy, Narrow Weaving, Tablet Weaving, Belt Weaving, Weaving Culture,

1. GİRİŞ

Dokumacılık sanatı, Anadolu coğrafyasının binlerce yıllık kültürel belleğinde derin izler bırakan, kültür aktarımında kritik öneme sahip geleneksel bir uğraştır. Çanakkale ili Ayvacık ilçesi dokuma tekniklerinin çeşitliliği ve motif zenginliğiyle bölgedeki dokuma kültürünün önemli bir temsilcisi olarak öne çıkmaktadır.

Bu dokumalar Türklerin Anadolu'ya göç süreçlerinde beraberinde getirdikleri ve günümüze kadar yaşattıkları nadide kültürel değerler arasında yer almaktadır. Çarpana ve kolan dokumaları, işlevsel amaçlarının ötesinde taşıdıkları zengin sembolik anlamlar ve özgün estetik değerleri ile geleneksel el sanatları içerisinde özel bir yere sahiptir. Bu dokumalar, geleneksel yaşamın günlük ihtiyaçlarını karşılayan eşyaların yanı sıra, özel günler ve düğünlerde sembolik ve dekoratif amaçlarla da kullanılmaktadır.

Yörede göçebe Türkmen ve Yörük aşiretlerinin varlığı, yüzyıllardan itibaren tarihsel kaynaklarda belirtilmekte olup, bu durum bölgenin Türkmen ve Yörük kültürüne yabancı olmadığını göstermektedir. Bölgede çarpana dokuma tekniğiyle üretilen dokumalar, tarih boyunca yaygın bir kullanım alanına sahip olmuştur. Geçmişte bu dokumalar genellikle eşya ve ürün taşımada tercih edilmiştir. Çarpana dokuma tekniğinin tercih edilmesindeki temel etkenler arasında; dokumanın dayanıklılığı, sağlamlığı ve uzun ömürlü kullanım imkânı sunması bulunmaktadır.

Leonore Kosswig (1969), çarpana dokumalarının tarihsel kökenlerine vurgu yaparak Topkapı Sarayı Müzesi'nde yer alan eserler üzerinden dokuma teknikleri hakkında detaylı bilgiler sunmuştur. Bu nedenle çalışma, alanında öncü ve kaynak niteliği taşımaktadır. Aydın Uğurlu ve Servet Senem Uğurlu (2012), Kaz dağları civarında çarpana ve dar dokumaları inceleyerek bölgesel literatüre katkı sağlamıştır. Şerife Atlıhan (2012;2020), çarpana dokumalarının sanatsal ve estetik değerini vurgulayan kapsamlı çalışmalar yapmıştır. Gülşen Öztürk ve Emine Turan Koşucu (2023), Isparta'nın Yalvaç ilçesindeki çarpana ve kolan dokumalarının teknik analizlerine odaklanarak bölgedeki literatürü zenginleştirmiştir. Meral Akan (2008), Yörük kültüründeki kolan dokumalarını tabletli dokuma

tekniki ve yerel isimlendirmeler açısından incelemiştir. Eroğlu (2024), Türk kültüründeki kolan ve Kızılderi kültüründeki dar dokumaların; hammadde, desen, renk ve kullanım amaçları açısından benzerlik ve farklılıklarını karşılaştırmıştır.

Kökenleri Anadolu'nun eski dönem kültürlerine kadar uzanan ve çarpana ya da kolan gibi çeşitli özel isimlerle tanımlanan dar dokumalar, tarihsel süreç içerisinde değişen yaşam biçimleri ve ihtiyaçlara göre farklı kullanım alanları olarak günümüze kadar ulaşmıştır. Ancak modern yaşam koşullarının dönüşümü, alternatif malzemelerin yaygınlaşması ve özellikle yerleşik hayatın getirdiği yeni gereksinimler, bu geleneksel dokuma türlerinin üretimini ve sürdürülebilirliğini olumsuz yönde etkilemiştir (Uğurlu ve Uğurlu, 2012:163).

anakkale ili Ayvacık ilçesi Güzelköy'de srdrlen çarpana ve kolan dokuma geleneği, geleneksel Türk dokuma sanatının önemli unsurlarından biridir. Güzelköy'de yaşayan Türkmen topluluğu tarafından işlevselliği ve estetik yönüyle yaşatılan bu dokumalar, yalnızca süsleme amaçlı değil, aynı zamanda günlük yaşamda da aktif olarak kullanılmaktadır. arpana ve kolan dokumaları, özellikle özel günlerde giyilen geleneksel kıyafetlerde kemer olarak kullanılmakta, ocuk taşımada ve odun taşıma gibi pratik işlerde yardımcı bir araç olarak değerlendirilmektedir. Bu dokuma geleneği, Güzelköy halkı için kültürel kimliğin ve toplumsal belleğin bir parçası olma niteliği taşımaktadır.

Dokuma teknikleri, yerel geleneklerin bir parçası olarak nesilden nesile aktarılmış ve dokuyucular aracılığıyla özgün motifler, renkler ve teknik detaylarla şekillenmiştir. Ancak sanayileşme ve küreselleşme gibi dinamikler, geleneksel el sanatlarının sürdürülebilirliğini tehdit etmekte, özellikle belirli zanaat dallarında bilginin aktarımını zorlaştırmaktadır. Bu çerçevede, çarpana ve kolan dokumalarının korunmasına ve yeniden değerlendirilmesine yönelik yapılacak çalışmalar hem yerel mirasın devamlılığı hem de ulusal ölçekte kültürel zenginliğin sürdürülmesi açısından büyük önem taşımaktadır. Bu doğrultuda, Güzelköy Türkmenlerinin çarpana ve kolan dokuma geleneğinin belgelenmesi ve incelenmesi hem kültürel

kimliğin güçlendirilmesine hem de söz konusu zanaatın çağdaş tasarım ve üretim süreçleriyle yeniden değerlendirilmesine olanak sağlayacaktır.

Bu çalışmada, Güzelköy'deki çarpana ve kolan dokuma geleneği tarihsel süreç, teknik özellikler, kullanım alanları ve motif çeşitliliği açısından ele alınarak incelenmiştir. Araştırmanın temel amacı, dar dokumalar içerisinde yer alan çarpana ve kolan dokumaların Güzelköy Türkmen halkı için taşıdığı işlevsel ve kültürel önemi ortaya koymak, bu geleneksel sanatın bölgesel kimlik üzerindeki etkisini irdelemek ve söz konusu kültürel mirası belgeleyerek gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamaktır. Geleneksel el sanatları içerisinde önemli bir yere sahip olan çarpana ve kolan dokumalarının korunması ve sürdürülebilirliği açısından yapılacak çalışmalar hem yerel hem de ulusal düzeyde kültürel mirasın yaşatılması adına büyük önem taşımaktadır.

Güzelköy'de dar dokuma tekniğini bilen ve uygulayan bireylerin sayısı giderek azalmaktadır. Geçmişte üretilmiş olan dokuma örneklerinin bir kısmı, köye gelen çeşitli toplayıcılar tarafından satın alınmış ve yerlerine makine halıları verilmiştir. Koleksiyonculara satılmayan bazı özgün dar dokuma örneklerine Güzelköy'de ulaşmak mümkün olmuştur.

Bu araştırma, çarpana ve kolan dokumalarının tarihsel, teknik ve kültürel boyutlarını ele alarak, bu geleneksel dokuma sanatının korunmasına yönelik stratejiler geliştirmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, etnografik yöntemlerle saha araştırmaları yaparak Güzelköy Türkmenleri arasındaki dokuma geleneğini detaylı bir biçimde analiz ederek, mevcut uygulamaların belgelenmesi yoluyla kültürel sürdürülebilirliğe katkı sunacaktır.

Geleneksel el sanatlarının korunması ve sürdürülmesi, kültürel mirasın devamlılığı açısından hayati öneme sahip olup, bu durum çalışmanın ana çıkış noktasını oluşturmaktadır. Güzelköy Türkmenlerinin dokuma geleneği üzerine gerçekleştirilen bu incelemeyle, toplumsal belleğin korunmasına destek olmak ve söz konusu kültürel mirasın gelecek nesillere aktarılmasını sağlamak amaçlanmaktadır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışma konusu, Çanakkale ili Ayvacık ilçesine bağlı Güzelköy çarpına ve kolan dokumalarını kapsamaktadır.

Çanakkale ili Ayvacık ilçesine bağlı Güzelköy'de saha çalışması ile gerçekleştirilen bu araştırmada toplam 29 adet dar dokuma örneğine ulaşılmıştır. Tespit edilen örneklerin 21 tanesi kolan dokuma türüne ait olup, bu dokumaların genişlikleri 2- 10 cm arasında değişmektedir. Ayrıca 8 adet çarpına dokuma örneği de belirlenmiştir. Dokumalar arasında sade olarak dokunmuş örneklerin yanı sıra çeşitli boncuklar, deniz kabukları, madeni paralar, nazar boncukları, pul boncuklar ve püsküller gibi malzemelerle süslenmiş örnekler de bulunmaktadır.

Araştırmada alan çalışması yöntemi kullanılmış; yerinde gözlem, yarı yapılandırılmış mülakatlar ve kaynak taraması gerçekleştirilmiştir. Mülakatlar, dokuma konusunda bilgili köy sakinleriyle yapılmıştır. Gözlemler dokuma süreçleri, araç-gereç ve motifler belgelenmiş, ses kayıtları ve fotoğraflarla desteklenmiştir. Ayrıca, kaynak taramasıyla ilgili literatür ve tarihi belgeler analiz edilmiştir. Kullanılan yöntemler, Güzelköy dokuma geleneğinin kapsamlı değerlendirilmesini sağlamıştır.

3. GÜZELKÖYÜ'NÜN TARİHÇESİ

Ayvacık ilçesinin kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemekle birlikte, 1330-1335 yıllarında Kızılcatuğlu adıyla küçük bir köy olduğu bilinmektedir. Bölge, antik Assos ve Chryse kalıntılarıyla ünlüdür. İlçenin gelişimine dair anlatılan rivayete göre, aslen Tiflisli olan Ümmühan Hanım, 1514 Çaldıran Seferi sırasında bölgeden geçen askerlerden biriyle evlenip Ayvacık'a yerleşir ve çevredeki köylerin halkını buraya taşıyarak bölgenin gelişmesine katkı sağlar. Ayvacık'ta bulunan Türk-İşlam mimarisine ait başlıca yapılar Hüdavendigar Camii ve Ümmühan Hatun Camii'dir. İlçe, Çanakkale il merkezine yaklaşık 75 km uzaklıktadır. Güzelköy, Çanakkale ilinin Ayvacık ilçesine bağlı bir köydür. Daha önceleri şabadan Köyü'ne bağlı Kısacıkaltı Mahallesi olarak anılan yerleşim, 24 Haziran 1948 tarihinde Güzelköy adıyla köy statüsüne kavuşmuştur. Çanakkale il

merkezine yaklaşık 85 kilometre, Ayvacık ilçe merkezine ise 14 kilometre mesafede bulunmaktadır (<https://canakkale.ktb.gov.tr/TR-70466/genel-bilgiler.html>).

Çanakkale ilinin Ayvacık ilçesine bağlı Güzelköy, Tahtacı Türkmenleri olarak bilinen bir topluluk tarafından iskân edilmektedir. Bu topluluk Alevi Türkmen kültürüne mensuptur ve kendilerini Oğuz Türkmen boylarına bağlı olarak tanımlamaktadır. Tahtacı Türkmenleri, Anadolu'nun çeşitli bölgelerine yayılmış, özellikle Ege ve Akdeniz bölgelerinde yaşayan, tarihsel olarak göçebe veya yarı göçebe yaşam tarzını benimsemiş bir Türkmen grubudur. Geleneksel olarak ormancılık ve ağaç işleriyle uğraştıkları için Tahtacı adını almışlardır.

Güzelköy'ün yanı sıra Ayvacık ilçesinde bulunan diğer Türkmen köyleri arasında Çiftlik, Uzunalan, Tuztaş, Yenioba ve Hasanobası da yer almaktadır. Güzelköy, geçim kaynakları açısından ağırlıklı olarak hayvancılık ve ormancılığa dayalıdır. Coğrafi olarak Güzelköy, etrafını çevreleyen Tilki taşı, Telli Tepe, Kocataş, Ballı Taş, Adaca ve Yüksek Arman gibi tepelerin oluşturduğu dairesel bir alanda yerleşim göstermektedir (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Güzelköy'den Genel Görünüm, Fotoğraf: Meral Orhan.

Köyde yaşayan Tahtacı Türkmenlerinin kendilerine has gelenekleri bulunmakta olup, düğün törenleri üç gün boyunca sürmekte ve bu etkinliklerde kadın ve erkeklere özgü özel geleneksel kıyafetler giyilmektedir. Günümüzde köy nüfusu yaklaşık 70-80 haneden oluşmaktadır. Genç nüfus ise eğitim ve istihdam

olanaklarından dolayı genellikle kasabalara göç etmekte, bu durum köyün demografik yapısını ve kültürel sürekliliğini etkilemektedir.

4. GÜZELKÖY'DE GELENEKSEL DOKUMA SANATI: ÇARPANA VE KOLAN DOKUMA

Çanakkale ili Ayvacık ilçesine bağlı Güzelköy, gelenek ve göreneklerini günümüzde de sürdürmeye çalışan önemli bir kültürel merkezdir. Köyün dokuma geleneği, geçmişte yoğun olarak üretilen çaput-çul, halı, kilim ile çarpana ve kolan gibi dar dokuma türleriyle öne çıkmaktadır. Bu dokuma türlerinin günümüze ulaşan örneklerine köy ve çevresinde rastlanmaktadır. Ancak yapılan saha araştırmalarında, halı ve düz dokuma örneklerinin genellikle çevrede bulunan Yörük köylerinden temin edildiği tespit edilmiştir. Bu dokumalar havlı ve havsız dokuma çeşitlerini içermekte olup, Güzelköy halkının kültürel yaşamının ayrılmaz birer parçası haline gelmiştir.

Kilim dokuma tekniğiyle üretilen; beşik, yatak örtüsü, zemin örtüsü ve tuz torbası gibi pek çok işlevsel eşya, yakın zamana kadar gündelik yaşamda yaygın biçimde kullanılırken, günümüzde birçok bölgede bu ürünlerin üretimi ve kullanımı ciddi ölçüde azalmış ve yok olma riskiyle karşı karşıya kalmıştır (Aydın ve Genç, 2024:152).

Araştırmalar kapsamında ortaya çıkan özgün dokuma türlerinden biri, çevredeki Yörük köylerinde dokunan ve urba yastığı olarak adlandırılan dokumadır. Köy sakinleriyle yapılan görüşmeler sonucunda, geçmiş dönemlerde insanların kıyafetlerinin sınırlı olduğu, bu nedenle temiz kıyafetlerin urba yastığı içerisinde muhafaza edildiği anlaşılmıştır. Urba yastıkları, içerisinde bulunan gözlü yapı sayesinde hem temiz giysilerin korunmasını sağlamış hem de gece uyku esnasında yastık olarak kullanılmıştır (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 2. Urba Yastığı, Fotoğraf: Meral Orhan.

Yörük ve Türkmen dokumaları, geçmişin kültürel değerlerini ve yaşam tarzını yansıtan önemli maddi kültür unsurlarıdır. Genç ve Öztürk (2023)'ün Denizli Çal Yöresindeki Cennet Kapısı (Paşa Kapısı) Desenli Torba Dokumaları isimli makaledeki örnekler, Çanakkale Ayvacık Güzelköy'de kullanılan urba yastıkları, göçebe yaşamın ihtiyaçlarını karşılamak üzere şekillenmiş olan özgün ürünler karşılaştırma açısından benzerlik göstermektedir. Bu dokumalar üzerindeki geleneksel motifler, bölge insanlarının inançları, günlük hayatları ve estetik anlayışları hakkında değerli bilgiler sunmaktadır

Bu bağlamda Anadolu'da Yörük ve Türkmenler tarafından üretilen geleneksel dokumalar, yalnızca estetik değerleriyle değil, işlevsel özellikleriyle de ön plana çıkmaktadır. Denizli Çal yöresindeki Cennet Kapısı (Paşa Kapısı) desenli torba dokumaları (Genç ve Öztürk, 2023:223). ile Çanakkale Ayvacık Güzelköy'de yaygın olan urba yastıkları, gündelik hayatın pratik ihtiyaçlarını karşılayan özgün örneklerdir. Araştırmalar kapsamında detaylı olarak incelenen urba yastıkları, geleneksel dokuma kültürünün günlük yaşamla ne derece bütünleştiğini ortaya koyarken, göçebe hayatın koşulları içerisinde oluşan pratik çözümlere de açıklık getirmektedir.

Güzelköy'de bulunan bir diğer özgün dokuma türü ise Meydan Kilimi olarak adlandırılmaktadır. Meydan Kilimi, köyde gerçekleştirilen cenaze törenlerinde özel bir işleve sahiptir. Defin sırasında merhumun mezara yerleştirilmesi esnasında taşıma amaçlı örtü olarak kullanılan bu dokuma, dini ritüeller tamamlandıktan sonra mezardan alınarak tekrar muhafaza edilmektedir. Bu uygulama, söz

konusu dokumanın işlevsel boyutunun yanı sıra, kültürel ve sembolik önemini de yansıtmaktadır. Bu uygulama, dokumanın kültürel anlam ve işlevinin cenaze törenleriyle olan bağını ortaya koymaktadır (Fotoğraf 3).

Fotoğraf 3. Meydan Kilimi, Fotoğraf: Meral Orhan.

Meydan kilimi, sünnet düğünleri gibi dini içerikli ritel ve törenlerde yere serilmekte; ancak geleneksel anlayış gereği üzerine basılması ya da oturulması uygun görülmemektedir. Bu yönüyle meydan kilimi, yüksek manevi değere sahip bir kültürel nesne olarak kabul edilmektedir. (Fotoğraf 4).

Fotoğraf 4. Meydan Kilimi, Fotoğraf: Ali Ürer.

Kolan ve çarpana dokumalar, köy halkı tarafından uzun yıllardır geleneksel yöntemlerle üretilmekte olup, bu üretim geleneği günümüzde de devam etmektedir. Bu dokumaların yapıldığı tezgâhların yapısal özellikleri, kolayca kurulup sökülebilmek, ihtiyaç duyulduğunda rahatça toplanıp taşınabilme ve istenildiği zaman tekrar açılarak kullanılabilme avantajları sunmaktadır. Ayrıca eni dar olan bu dokuma türleri, özellikle tarım, hayvancılık ve orman işleriyle uğraşan Güzelköy halkının çalışma koşullarına, günlük yaşam pratiklerine ve ekonomik faaliyetlerine uygunluk göstermektedir. Bu pratik ve işlevsel özellikleri sayesinde Kolan ve çarpana dokumalar, köy sakinlerinin gündelik ihtiyaçlarına cevap verirken, yerel kültürel kimliğin sürdürülmesine de katkı sağlamaktadır.

Güzelköy, Tahtacı Türkmenlerinin yaşadığı bir yerleşim yeri olup, ormanlık tepelerle çevrili coğrafi yapısı nedeniyle odun temini ve taşımacılığı köy halkının günlük yaşamında önemli bir gereklilik olarak öne çıkmaktadır. Geçmişte olduğu gibi günümüzde de, çevredeki tepelerden temin edilen odunların köye taşınması sürecinde

arpana ve kolan dokumalar işlevsel bir biçimde kullanılmaktadır. Bu dokumalar, hem yük taşıma amacıyla kullanılan hayvanların koşum takımlarında hem de hayvanların sırtına yerleştirilen yüklerin sabitletmesinde etkin rol oynamaktadır. Aynı şekilde, bireylerin sırtında taşınan odunların dengelenmesi ve güvenli biçimde iletilmesi amacıyla da bu dokumalardan yararlanılmaktadır. Bu dokumalar yalnızca taşıma işleviyle sınırlı kalmamakta; aynı zamanda yerel halkın yaşam biçimiyle bütünleşmiş, işlevsel zanaat ürünleri olarak kültürel sreklipliğın bir parçası olma niteliğini sürdürmektedir.

Güzelköy'de üretilen geleneksel dar dokumalar, yerel uygulamada çarpana ve kolan dokuma olarak adlandırılmaktadır. Akademik literatürde dar dokuma türleri içerisinde çarpana ve kolan dokuma teknikleri olarak bilinen bu dokumalar, işlev açısından geniş bir kullanım alanına sahiptir. Yöre halkı tarafından günlük yaşamın çeşitli ihtiyaçlarına yönelik olarak değeriendirilen bu dokumalar; kadınlar tarafından ocuk taşımada, ormanlık alanlarda toplanan odunların taşınması sırasında yükleri sabitlemede, geleneksel kıyafetlerde kemer işlevinde ve cenaze törenlerinde naaşın mezara taşınması esnasında meydan kilimiyle birlikte destekleyici unsur olarak kullanılmaktadır (Fotoğraf 5). Bu dokuma türleri Kültürel değerielerinin korunması, toplumsal dayanışmanın güçlendirilmesi ve geleneğın srdrlebilirliğı açısından önemli sembolik işlevleri yerine getirmektedir.

Dar dokumalar; kolan, fitil, kuşak, nlcek (futa), bağcık, kamçı ve peşkir gibi çeşitli ürünlerde kullanılmaktadır. Anadolu'nun kültürel mirasında önemli bir yere sahip olan çarpana dokumalar, özellikle göçebe Türkmen ve Yörük toplulukları tarafından yaygın olarak üretilmektedir. Yöresel el sanatları içinde değeri bir konuma sahip olan bu dokuma türü, basit araçlar kullanılarak sınırsız sayıda desenin oluşturulmasına imkn tanımaktadır (Uğurlu ve Uğurlu, 2012:162).

Fotoğraf 5. Çarpana Dokuma Kemer, Fotoğraf: Meral Orhan.

Güzelköy’de dar dokuma pratikleri yerel halk tarafından farklı adlarla anılmaktadır. Kolan dokuma, çarpana dokuma ve ip dokuma terimleri, köyde bu geleneksel teknikleri tanımlamak için yaygın olarak kullanılmaktadır. Bunlara ek olarak, yerel ağızda “örken dokuma” olarak bilinen ve defin işlemleri sırasında cenazenin taşınmasında, meydan kilimi olarak adlandırılan dokumanın sabitlenmesine yardımcı olmak amacıyla kullanılan özel bir kolan dokuma türü de bulunmaktadır.

Çarpana, ahşap karton, kalın deri veya presbant gibi sert ve dayanıklı malzemelerden kare ya da çokgen biçiminde hazırlanan, köşe kısımları yuvarlatılarak sivrilikleri giderilmiş ve şekline göre her bir köşesine birer delik açılmış dokuma aracıdır. Çarpana dokuma tekniği ise, çarpana kartlarının köşelerindeki bu deliklerden geçirilen çözgü ipliklerinin belirli bir sistem içinde hareket ettirilmesiyle oluşan ağızlığa atkılı ipliği atılarak gerçekleştirilir. Bu yöntemle yapılan dokumalar çözgü yüzlüdür ve çözgü ipliklerinin bir ucu genellikle dokuma yapan kişinin beline bağlanarak gerekli gerginlik oluşturulur. Çarpana dokumanın temel aracı olan çarpana kartlarından ipliklerin

geçiriliş biçimine göre düz simetri, orta simetri, ayna simetri ve grup simetri gibi düzenlerle üretim yapılmaktadır. Ayrıca çarpana kartlarının hareket ettirilme yönleri ve döndürme tekniklerine bağlı olarak çeşitli dokusal etkiler ve farklı desenler elde edilebilmektedir. Günümüze ulaşmış çarpana dokumaları arasında en eski örnek, 342 adet kart kullanılarak dokunmuş ve literatürde Ramses Kuşağı olarak isimlendirilmiş eserdir. Bu buluntu hâlen Liverpool Arkeoloji Müzesi'nde sergilenmekte olup, Eski Mısır'ın İmparatorluk Dönemi'ne (yaklaşık M.Ö. 3000 yılları) ait olduğu düşünölmektedir. Bu dokuma örneği, çarpana dokuma tekniğinin tarihî derinliğini ve antik dönemlerdeki ileri dokuma becerisini göstermesi açısından büyük önem taşımaktadır (Aytaç, 2010:192).

Kaz dağları, tarihsel süreç içerisinde pek çok farklı kültürün karşılaşma noktası olmuş ve bu durum bölgenin geleneksel dokuma kültürüne de önemli yansımalar yapmıştır. Anadolu ile Balkanlar arasındaki yoğun kültürel etkileşimler sonucu, farklı teknik ve dokuma gelenekleri bu bölgede bir araya gelerek özgün üretim biçimleri ortaya çıkarmıştır. Özellikle göç hareketleriyle gelen toplulukların taşıdığı tekstil uygulamaları, Kaz dağları çevresindeki dokuma geleneğinin biçimlenmesine ve çeşitlenmesine katkı sağlamıştır.

Osmanlı Beyliği'nin Balkanlara yönelik iskân politikasıyla yöreye yerleşen farklı Türkmen ve Yörük aşiretlerinin yanı sıra Balkan savaşlarından sonra Anadolu'ya göç eden toplulukların kültürel etkileri, Kaz dağları civarında görölmektedir. Bölgede geleneksel kıyafetlerin süslenmesinde ve estetik değerlerinin artırılmasında dar dokuma ve çarpana dokumalar sıklıkla tercih edilmektedir (Fotoğraf 6).

Fotoğraf 6. Güzelköy Geleneksel Kadın Kıyafeti, Fotoğraf: Meral Orhan.

Göçebe toplumların tekstil kültürüne katkılarından biri olan çarpana dokuma tekniğinin tarihi MÖ 4. yüzyıla dek uzanmakta olup Anadolu, Ortadoğu, Balkanlar ve Avrupa'nın çeşitli bölgelerinde farklı isimlerle bilinmekte ve uygulanmaktadır. Günümüzde Kaz dağları yöresinde uygulanan çarpana dokuma motifleri, tarihsel süreçteki bu kültürel çeşitlilikten beslenerek özgün bir karakter kazanmıştır. Bu motifler, bölge halkının aidiyet duygusunu ve ortak kültürel hafızasını yaşatan önemli semboller olarak kabul edilmektedir. (Uğurlu ve Uğurlu, 2012:162).

Kolan dokuma; çeşitli iplik türlerinin çözgü ve atkı olarak kullanıldığı, genellikle kuşak veya yassı bağ şeklinde üretilen geleneksel bir dokuma türüdür. Bu dokuma türünde kullanılacak iplikler, dokunacak bölgenin uzunluğuna göre sayılarak belirlenir ve yere dik olarak sabitlenmiş iki adet ahşap sopa arasına gerilerek hazırlanır. Kolan dokumalarında çözgü ipliklerini hareket ettirip dokuma ağızlığını oluşturmak için genellikle gücü çubukları tercih edilirken, bazı yörelerde bu işlevi görmek üzere tablet (levha) kullanımı da grlmektedir. Gücü ubuğu veya tabletlerin hareket ettirilmesiyle açılan çözgü aralığından atkı ipliği geçirilir ve mekikle taşınan bu atkı ipliği, kılıç adı verilen özel dokuma aparatıyla sıkıştırılarak dokuma işlemi gerçekleştirilir (Fotoğraf 7).

Fotoğraf 7. Kolan Dokuma Tezghı, Fotoğraf: Meral Orhan.

Güzelköy'de kolan ve çarpına dokumalar, günlük yaşam içerisinde işlevsel ve estetik yönleriyle geniş kullanım alanlarına sahiptir. Özellikle geleneksel Türkmen kıyafetlerinin vazgeçilmez tamamlayıcıları arasında bulunan kuşaklar ve kemerler, kolan ve çarpına dokuma teknikleriyle üretilmektedir. Bu dokumalar,

kıyafetlerin bel bölgesine bağlanarak hem giysilerin formunu koruma hem de kişisel süsleme amaçlarıyla kullanılmaktadır. Kolan ve çarpana dokumalar, farklı desen ve renk kombinasyonlarıyla geleneksel giysilere özgün bir görünüm kazandırırken, taşıdığı sembolik motiflerle bölgenin kültürel ve sosyal kimliğini de temsil etmektedir (Fotoğraf 8).

Fotoğraf 8. Kolan Dokuma Kemer, Fotoğraf: Meral Orhan.

Güzelköy'de kolan dokumaları, kullanım amaçlarına bağlı olarak farklı uzunluk ve genişliklerde dokunmaktadır. Geleneksel kıyafetleri tamamlayan bu dokumalar, bazen ince, dar ve uzun formda kemer ya da kuşak olarak hazırlanırken, bazen de daha geniş, kalın ve kısa boyutlarda üretilmektedir (Fotoğraf 9).

Fotoğraf 9. Kolan Dokuma Kalın Kemer, Fotoğraf: Meral Orhan.

Bu çeşitlilik, kolan dokumalarının günlük giysi kullanımındaki işlevlerini ve estetik özelliklerini belirleyen temel unsurdur. Böylelikle, kolan dokumaları hem yöresel kıyafetlere özgün bir görünüm kazandırmakta hem de kıyafetlerin formunu destekleyici önemli bir aksesuar niteliği taşımaktadır. Ayrıca kullanılan renkler ve motiflerle birlikte Güzelköy' n kültürel kimliğini yansıtan sembolik bir değer de taşırlar. bölgenin doğayla iç içe yaşam tarzını temsil eden canlı ve parlak renkli kıyafet ve dokumalarla tamamlanır (Fotoğraf 10).

Fotoğraf 10. Kolan Dokumalar, Fotoğraf: Meral Orhan.

Köyde üretilen bir diğer önemli dokuma türü ise yerel dilde örken olarak adlandırılan kolan dokumadır. Güzelköy’de kolan dokuma veya ip dokuma olarak bilinen örken dokumanın ortalama genişliği yaklaşık 10 cm, uzunluğu ise yaklaşık 8 metre civarındadır. Örken dokuma, vefat eden kişinin meydan kilimine sarılmasının ardından, naaşın göbek, ayak ve baş bölümlerinin hafifçe bağlanması amacıyla kullanılmaktadır. Defin işlemi sırasında meydan kilimiyle birlikte mezardan çıkarılarak vefat eden kişinin ailesine teslim edilir. Bu geleneksel uygulama, örken dokumanın manevi boyutunu yansıtmanın yanı sıra kültürel sürekliliği sağlamakta ve toplumsal dayanışmayı pekiştiren önemli bir ritüel olarak varlığını sürdürmektedir (Fotoğraf 11).

Fotoğraf 11. Örken Dokuma, Fotoğraf: Meral Orhan.

Güzelköy'de sürdürölen çarpana ve kolan dokuma geleneği, sadece dokuma tekniği açısından değil, taşıdığı költörel ve ritöel anlamlar bakımından da önemli bir költörel miras örneği olarak dikkat çekmektedir.

4.1. Kullanılan Malzemeler

Dar dokumalar; iplik, sicim ve halat gibi örünlerle örgö ve kumaş dokuma arasında yer alan tekstil örünleridir. Bu tür dokumalar, örgö ve geniş dokuma yüzeylerden farklı olarak, genellikle 0,5 cm ile 50 cm arasında değişen genişliklere sahiptir. Dar dokumaların öretiminde kullanılan materyaller ve teknikler, uygulama alanlarına göre çeşitlilik göstermekte olup; söz konusu örünler işlevsel özellikleriyle gündelik hayatta yaygın olarak değerlendirilmektedir (Uğurlu ve Uğurlu, 2012:162).

Güzelköy'de çarpana dokuma işleminde kullanılan başlıca araç ve gereçler; çarpana kartları, özgö iplikleri, atkı ipliği, bel bağı ve kılıçtır. arpana kartları genellikle dikdörtgen biçiminde hazırlanmış, her köşesinde iplik geçirme delikleri bulunan ve ahşap ya da deriden öretilen temel dokuma araçlarıdır. özgö iplikleri dokuma yüzeyinin temel yapısını oluştırmakta olup yün, pamuk, keten ve kıl gibi çeşitli ipliklerden seçilmektedir. Atkı ipliği ise özgö ipliklerinin

oluşturduğu ağızlıktan geçirilerek dokuma yüzeyini meydana getirmektedir. Dokuyucunun beline bağlanan bel bağı çözgü ipliklerinin sabitlenerek gerekli gerginliğin sağlanmasında kullanılırken, kılıç adı verilen araç da atkı ipliğini sıkıştırarak düzgün bir dokuma yüzeyinin oluşmasını sağlamaktadır.

Güzelköy'deki kolan dokumalarda çözgü ve atkı ipliği olarak geleneksel biçimde ağırlıklı olarak yün ipliklerin kullanılması, bölgenin tekstil üretim geleneğinin karakteristik özelliğini oluşturmaktadır. Bu dokumalarda kullanılan doğal koyun yünü, lif yapısının sağlamlığı, ısı yalıtım özelliği ve boyamaya elverişliliği nedeniyle tercih edilmekte ve bölgenin yerel dokuma kimliğini şekillendiren temel hammaddelerden biri olarak öne çıkmaktadır. Geleneksel dokuma uygulamalarında, eskiyen veya kullanım ömrünü tamamlayan kazakların sökölüp ipliklerinin geri dönüştürülmesi yöntemi, sürdürülebilir üretim anlayışının bölgedeki somut bir yansıması olarak dikkati çekmektedir. Son dönemde ise Güzelköy kolan ve çarpana dokumalarında, geleneksel yün ipliklerin yanı sıra farklı özelliklerde iplik çeşitlerinin kullanımıyla malzeme çeşitliliği artmış; böylelikle dokuma ürünlerinin renk, doku ve kullanım özellikleri bakımından zenginleştiği görülmektedir. Bu yeni ipliklerin dokuma sürecine dahil edilmesi, üreticilerin farklı ihtiyaç ve taleplere yanıt verebilmesine olanak sağlamakta, böylece hem geleneksel dokuma tekniklerinin korunmasına hem de ürünlerin tüketici beklentilerine uygun biçimde şekillenmesine katkıda bulunmaktadır. Ayrıca bu gelişme, bölgedeki dokuma ustalarının yenilikçi tasarımlar üretmelerini teşvik ederek, dokumaların estetik ve işlevsel açıdan daha geniş kitlelere hitap etmesini sağlamaktadır. (Fotoğraf 12).

Fotoğraf 12. arpana Dokuma Günümüz rnekleri, Fotoğraf: Meral Orhan.

arpanaların üretim malzemesi ve formları ülkelere göre değişiklik göstermektedir. Örneğin Türkiye’de at veya deve derisi ile kalın kösele tercih edilirken, Mısır’da fil dişi, Tunus’ta tahta veya kalın mukavva kullanılmaktadır. Kafkasya’da Fransız oyun kâğıdı, Birmanya’da geyik derisi, Avrupa’da yontulmuş tahta, Almanya’da plastikten yapılmış arpanalar bulunur. Doğu lkelerinde ise balık derisi, kemik ve parşömen tercih edilmektedir (Kosswig, 1969:86).

Güzelköy’de çarpana dokuma tekniğinde kullanılan kartlar, çoğunlukla ahşap ve deriden üretilmiştir. Dikdörtgen biçimli olan bu kartların her bir köşesinde ipliklerin geçirilmesi için dört adet delik yer almaktadır. Güzelköy’deki çarpana dokumalarında çeşitli türlerde iplikler kullanılarak farklı desenler ve dokular oluşturulur. Kartların formu ve üzerindeki deliklerin yerleşimi, desenlerin oluşumunu belirleyen temel unsurdur (Fotoğraf 13).

Fotoğraf 13. Deriden Çarpana Dokuma Kartları, Fotoğraf: Meral Orhan.

Kolan dokuma tekniğinde kullanılan başlıca araç ve gereçler; çözgü ve atkı iplikleri, iki adet gücü sopası, atkı ipliklerini sıkıştırmaya yarayan ahşap kılıç ve çözgü iplerini gergin tutmak için yere dik olarak sabitlenen iki adet sivri uçlu ahşap çomaktır (Fotoğraf 14).

Fotoğraf 14. Gücü Sopalari, Fotoğraf: Meral Orhan.

Kolan dokuma tekniğinin temelini oluşturan çözgü iplikleri, yün, pamuk, keten veya kıl gibi farklı lif türlerinden seçilmektedir. Dokuma, çözgü yüzlü bir yapıdadır ve dokumanın dayanıklılığı ile karakterini büyük oranda çözgü iplikleri belirler. Atkı iplikleri ise çözgü ipliklerinin arasından geçirilerek dokumanın tamamlanmasını sağlayan yardımcı unsurlardır. Atkı ipliği, çözgü iplikleri ile uyumlu

özellikte seçilerek dokuma yüzeyinin hem görsel hem de yapısal bütünlüğüne katkıda bulunur.

Gücü Sopaları: Kolan dokumada çözgü ipliklerinin ayrılması ve dokuma ağızlığının oluşturulması amacıyla kullanılan, çoğunlukla ahşaptan hazırlanan iki adet çubuktur. Çözgü iplikleri, gücü sopalarına belirli bir düzenle bağlanarak dokuma sırasında kolayca hareket ettirilir ve atkının geçmesi için gerekli aralık sağlanır (Fotoğraf 15).

Fotoğraf 15. Gücü Sopaları, Fotoğraf: Meral Orhan.

Kılıç: Dokuma sırasında atkı ipliklerini çözgü ipliklerinin arasından geçirdikten sonra sıkıştırma işlevini gören, genellikle ahşaptan üretilmiş, uzun ve ince yapılı bir araçtır. Ayrıca çözgü ipliklerinin ayrılmasında ve dokuma yüzeyinin düzgünlüğünün sağlanmasında da önemli rol oynar (Fotoğraf 16).

Fotoğraf 16. Kılıç, Fotoğraf: Meral Orhan.

Ahşap Çomaklar: Kolan dokuma işleminde çözgü ipliklerinin gerilerek sabit tutulması için kullanılan iki adet sivri uçlu ahşap çomaktır. Yere dik olarak çakılarak sabitlenen bu çomaklar arasında, çözgü iplikleri dokunacak yüzeyin uzunluğuna göre ayarlanıp gerilir ve dokuma işleminin düzgün ve sabit bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlar (Fotoğraf 17).

Fotoğraf 17. Ahşap Çomak, Fotoğraf: Meral Orhan.

4.2. Dokuma Teknikleri

Çarpana dokuma tekniğinde, dokumanın genişliğine göre belirlenen sayıdaki çarpana kartlarının her bir deliğinden, belirli bir düzene göre çözgü iplikleri geçirilir. Bu ipliklerin her iki ucu sabit bir noktaya tutturularak çözgü düzeni oluşturulur ve dokumaya başlanır. Çarpana kartları 90 derecelik açıyla döndürüldüğünde çözgü ipliklerinden iki farklı ağızlık meydana gelir; oluşan bu ağızlıklardan atkı ipliği geçirilerek dokuma yüzeyi oluşturulur. Dokuma işlemi sırasında atkı iplikleri, tahta veya benzeri sert malzemeden üretilmiş

ve literatürde kılıç olarak isimlendirilen özel bir araç yardımıyla yerine yerleştirilir ve sıkıştırılır. Böylelikle atkı ipliği her adımda çözgü ipliklerini birleştirerek sağlam ve estetik bir dokuma yapısı meydana getirir. (Kosswig, 1969:84).

Çarpana dokuma tekniğinin yapısal özelliklerinin daha iyi anlaşılması için geleneksel basit tezgâh dokumasıyla karşılaştırılması yararlı olacaktır. Bu iki teknik arasındaki farklar, özellikle çözgü ipliklerinin düzenlenişi, ağızlık oluşturma yöntemleri ve desenlerin oluşturulma şekli bakımından belirgin olarak ortaya çıkmaktadır.

Çarpana dokuma tekniği ile basit tezgâh dokuması arasında belirgin farklılıklar bulunmaktadır. Basit tezgâh dokumasında çözgü iplikleri birbirine bağlanarak dokuma oluşturulurken, çarpana dokumasında çözgü iplikleri çarpana kartlarının üzerindeki deliklerden geçirilen ayrı iplik gruplarından meydana gelmektedir. Basit tezgâh dokumasında ağızlık çözgü ipliklerinin hareketiyle açılırken, çarpana dokumada ağızlık, kartların belirli açılarda döndürölmesiyle oluşmaktadır. Ayrıca basit dokuma tekniğinde desen atkı ipliğiyle oluşturulurken, çarpana dokuma tekniğinde desenler çözgü ipliklerinin özel dizilişi ve kartların döndürölmesiyle ortaya çıkar. Atkı ipliği, oluşan bu çözgü ipliklerinden meydana gelen yapıyı birbirine bağlar ve dokumanın sağlamlığını artırır. Bu işlem sırasında, atkı ipliği, dokuma yüzeyine kılıç adı verilen tahta veya benzeri bir araçla yerleştirilir (Kosswig, 1969:84).

Basit tezgâh dokuması ifadesiyle, geleneksel olarak atkı ve çözgü ipliklerinin birbirini dik açıyla keserek oluşturduğu temel dokuma yapısı kastedilirken, çarpana dokumasında ise çözgü iplikleri bu temel yapıdan farklı olarak çarpana kartlarının üzerindeki deliklerden ayrı gruplar halinde geçirilir ve dokuma yüzeyi, kartların belirli açılarla döndürölmesi sonucu oluşan ağızlıklardan atkı ipliğinin geçirilmesiyle elde edilir. Başka bir deyişle, basit tezgâh dokumasında çözgü iplikleri karşılıklı hareketlerle ağızlık açarken, çarpana dokumasında ağızlık, kartların döndürölmesiyle sağlanmaktadır (Fotoğraf 18).

Fotoğraf 18. Çarpana Dokuma, Fotoğraf: Meral Orhan.

Kolan dokuma tekniğinin temel yapısını oluşturan çözgü iplikleri, çoğunlukla yün, pamuk, keten veya kıl gibi farklı lif türlerinden seçilir. Kullanılan çözgü ipliklerinin niteliği, dokumanın dayanıklılığını ve dokusal özelliklerini büyük ölçüde belirleyen temel bir unsurdur. Kolan dokumalar çözgü yüzlü dokumalardır ve çözgü iplikleri, dokuma yüzeyinin görünümünü doğrudan etkileyen ana ipliklerdir. Atkı iplikleri ise çözgü iplikleri arasından geçirilerek çözgüleri bir arada tutar ve dokuma yüzeyini tamamlar. Dokuma yüzeyinde yapısal bütünlük ve görsel zenginlik elde etmek için atkı iplikleri genellikle çözgü iplikleriyle uyumlu renk, kalınlık ve doku özelliklerine sahip ipliklerden seçilir. Böylece, kolan dokumalarda hem estetik değer hem de sağlamlık sağlanmış olur (Fotoğraf 19).

Fotoğraf 19. Kolan Dokuma, Fotoğraf: Meral Orhan.

Güzelköy'de kolan dokuma işleminde yere sabitlenen iki adet sivri uçlu ahşap çomak, atkılı ipliklerini sıkıştırmak ve çözgü ipliklerinin arasını açmak amacıyla kullanılan ahşap kılıç ve iki adet ahşap gücü sopası kullanılmaktadır. Yere dik olarak çakılan bu çomakların arasına çözgü iplikleri, dokunacak desenin özelliğine bağlı olarak yarım ya da tam tur şeklinde çift sayı olarak hazırlanır. Bu işlemle dokuma yüzeyinin ön ve arka çözgü telleri oluşturularak gerekli ağızlık düzeni sağlanır. Hazırlanan çözgü ipliklerinden yan yana duran tellerden biri alınırken diğeri bırakılarak ilk gücü sopasına gücölleme işlemi yapılır, ikinci gücü sopasına ise ilk gücüye alınmayan teller gücölenerak ağızlık oluşumu tamamlanır. Dokuma sürecinde, gücü sopaları öne ve arkaya doğru hareket ettirilerek oluşan ağızlıktan sırayla atkılı ipliğı geçirilir ve ardından kılıç yardımıyla atkılı iplikleri sıkıştırılarak düzgün dokuma yüzeyi elde edilir (Fotoğraf 20).

Fotoğraf 20. Kolan Dokuma Çözgü Hazırlama, Fotoğraf: Meral Orhan.

4.3. Çarpana ve Kolan Dokumaların Renk, Motif ve Kompozisyon Özellikleri

Güzelköy’de çarpana ve kolan dokumalarının kompozisyon, motif ve renk özellikleri incelendiğinde, dokumaların kullanım alanlarının ve işlevlerinin, dokumanın boyutunu, kullanılan malzemeyi, tercih edilen renkleri ve teknik detayları belirleyen en önemli faktörler olduğu anlaşılmaktadır. Dokuma tekniği açısından çözgü yüzlü olmaları nedeniyle, çoğunlukla geometrik motiflerin kullanıldığı görülmektedir. Bu geometrik motifler arasında üçgenler, kareler, zikzaklar, baklava desenleri ve dikdörtgen formlar sıklıkla tercih edilmektedir. Ayrıca çarpana dokumada tercih edilen simetri düzenleri olan düz dizgi, orta simetri, ayna simetri ve grup simetri gibi farklı dizilim yöntemleri, desen ve motiflerin yerleşim düzenlerini doğrudan etkilemektedir.

Güzelköy dokumalarında renk seçimleri, Türkmenlerin doğayla iç içe olan yaşam biçiminin ve geleneksel kültürel özelliklerinin açık bir yansımasıdır. Renk seçiminde kırmızı, sarı, turuncu, yeşil ve mavi

gibi parlak, sıcak ve canlı renklerin tercih edilmesi, Türkmen kültürünün canlılığını, hareketliliğini ve doğaya olan bağlılığını ifade etmektedir. Bununla birlikte kullanım amacına göre renk tercihlerinde farklılaşmalar gözlenir. Cenaze işlemlerinde kullanılan dokumalarda sade, mat ve koyu renkler tercih edilmektedir. Buna karşılık yük taşıma veya ocuk taşıma gibi günlük kullanım amaçlı dokumalarda ise canlı ve parlak renkler daha sık kullanılmaktadır (Fotoğraf 21). arpana ve kolan dokumalarda kullanılan renkler, Türkmen kültürünün doğayla iç içe yaşam biçimini, sembolik anlamlarını ve sosyal bağlımlarını görsel olarak yansıtan önemli bir kültürel ifade aracıdır.

Fotoğraf 21. ocuk Taşımada Kullanılan Kolan Dokuma Fotoğraf: Meral Orhan.

Dokumaların kompozisyon düzenleri, Güzelköy'de kullanım alanlarına göre şekillenmektedir. Cenaze törenlerinde kullanılan kolanlar dayanıklılığı ve işlevselliği ön planda tutan, sade ve minimal kompozisyonlardan oluşmaktadır. Bu dokumaların yaklaşık sekiz metre uzunluğunda, sık dokunmuş, sade ve dayanıklı olması önemlidir (Fotoğraf 22).

Fotoğraf 22. Cenaze Törenlerinde Kullanılan Örken Kolan Dokuma Fotoğraf: Meral Orhan.

Günlük yaşamda, çocuk ve odun taşıma amacıyla kullanılan kolan ve çarpana dokumaları ise daha canlı, hareketli ve dikkat çekici motiflerle bezenir. Dokumaların kullanım kolaylığını artırmak için orta noktaları genellikle püsküller, renkli iplikler veya düğmeler ile belirgin hâle getirilir. Ayrıca çocukların taşınmasında soğuktan korunmak amacıyla Ayvacık misvak dokumalarıyla tamamlayıcı bir kullanım da söz konusudur (Fotoğraf 23).

Fotoğraf 23. Kolan Dokuma Yük Taşıma Fotoğraf: Meral Orhan.

Özel günlerde, düğünlerde ve Hıdırellez gibi kültürel kutlamalarda kullanılan dokumalarda estetik kaygı ön plana çıkmaktadır. Bu dokumalar, farklı genişlik ve uzunluklarda hazırlanır; ince veya kalın formda olabilir ve çeşitli süslemelerle zenginleştirilir. Güzelköy'de bu dokumalar özellikle deniz kabukları, cam veya plastik boncuklar, metal pullar, renkli püsküller, farklı boyutlarda düğmeler ve çok çeşitli renkli iplikler gibi aksesuarlarla süslenmektedir. Bu tür süsleme detayları dokumaların estetik değerini yükseltirken, aynı zamanda Türkmen kültürünün ve bireylerin kişisel zevklerinin sembolik olarak ifade edilmesine olanak sağlamaktadır. Dokumalarda kullanılan bu süsleme unsurları, bölgenin kültürel kimliğinin özgünlüğünü ve bireylerin sosyal statülerini de yansıtıcı bir nitelik taşımaktadır.

Güzelköy'de çarpana ve kolan dokumaları, doğumdan ölüme kadar insan hayatının her aşamasında sembolik ve işlevsel açıdan önemli bir yere sahiptir. Özellikle düğünlerde gelin kıyafetleri ile yöresel kadın giysilerinde, bel kısmına bağlanan kuşak veya kemer olarak kullanılan bu dokumalar, kıyafetlerin estetik görünümünü tamamlayan temel unsurlardır. Türkmen kültürünün doğayla iç içe yaşamını yansıtan canlı, parlak ve sıcak renkler ile geometrik motiflerle bezeli yöresel kıyafetlerin tamamlayıcıları olan çarpana ve kolan dokumaları, bölge halkının doğaya bağlılığını ve yaşama olan enerjisini sembolik olarak ifade etmektedir. Böylece Güzelköy dokumaları, Türkmen kimliğinin görsel ve kültürel zenginliğini yansıtan geleneksel ifade araçları olarak günümüzde de varlığını sürdürmektedir (Fotoğraf 24).

Fotoğraf 24. Güzelköy Yöresel Kıyafet ve Gelin Kıyafeti Fotoğraf: Ali Ürer.

Güzelköy Türkmen kıyafetlerinde dar dokumadan yapılan gelin kuşağı, günümüzde yaygın olarak kullanılan kırmızı kurdele yerine, İslam inancındaki salavat duası eşliğinde bağlanmaktadır. Dini ve kültürel anlamları içeren bu uygulama, gelinin kıyafetinin üst parçasını oluşturan üç eteğin üzerine bağlanarak gerçekleştirilmekte ve manevi anlamda bereket, mutluluk ve huzur dileğini sembolize etmektedir. Salavat eşliğinde kuşak bağlama geleneği, bölgenin kültürel belleğini yansıtan, toplumsal dayanışma ve manevi değerlerin aktarılmasında rol oynayan özgün bir törendir. Bu gelenek, Güzelköy Türkmen toplumunun inanç ve kültür unsurlarını günümüze taşıyan önemli ritüellerinden biri olarak kabul edilmektedir(Fotoğraf 25).

Fotoğraf 25. Gelin Kuşağı, Fotoğraf: Meral Orhan.

5. GÜZELKÖY ÇARPANA VE KOLAN DOKUMA ÖRNEKLERİ

ÖRNEK NO: 1		KOLAN DOKUMA
		
Fotoğraf 26. Kolan Dokuma		Fotoğraf 27. Kolan Dokuma Detay
İnceleme Tarihi		2024
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Sabriye Ürer
Dokumanın Türü		Kolan dokuma
Bugünkü Durumu		İyi durumda
Dokuma Tekniği	Zemin	Kolan dokuma tekniği
	Yüzeyi	
İp Türü	Atkı	Yün
	Çözüğü	Yün
Motif		Dişeme
Renk		Mavi Kırmızı, Siyah
Kompozisyon Özelliği		Kırmızı ve siyah renklerde çözgü yüzü olarak dokunmuş olan bu kolan dokuma örneği yaklaşık 150 yıllık bir geçmişe sahiptir. Güzelköy'de odun taşıma ve sepet bağlama gibi günlük işlerde kullanılan bu dokuma, sağlamlığı ve uzun yıllar boyunca dayanıklılığını korumuş olmasıyla dikkat çekmektedir. Kullanılan renkler ve dokuma tekniği, Türkmen kültürünün geleneksel estetik anlayışını ve işlevsel dokuma geleneğini yansıtan önemli bir örnek niteliğindedir.

ÖRNEK NO: 2		KOLAN DOKUMA	
			
Fotoğraf 28. Kolan Dokuma		Fotoğraf 29. Kolan Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Sabriye Ürer	
Dokumanın Türü		Kolan dokuma	
Bugünkü Durumu		İyi durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Kolan dokuma tekniği	
	Atkı	Yün	
İp Türü	Çözüğü	Yün	
		Dişeme	
Renk		Sarı, Siyah	
Kompozisyon Özelliği		Sarı ve siyah renklerde çözğü yüzölü olarak üretilmiş olan bu kolan dokuma örneği yaklaşık 100 yıllık bir tarihe sahiptir. Güzelköy'de günlük yaşam içerisinde odun taşıma ve sepet bağlama gibi çeşitli işlevlerle kullanılan bu dokuma, dayanıklılığı ve sağlam yapısıyla uzun yıllar kullanıma uygunluğunu korumuştur. Dokumanın orta kısmında bulunan sarı renkli püskül, kullanım sırasında merkez noktasını belirlemeye yardımcı olmakta ve pratik bir kullanım sağlamaktadır. Bu dokumanın renkleri ve kullanılan çözğü yüzölü dokuma tekniği, Türkmenlerin geleneksel dokuma kültürünü ve günlük ihtiyaçlara yönelik estetik anlayışlarını başarılı biçimde yansıtmaktadır. Dokumanın iki ucu örülmüştür.	

ÖRNEK NO: 3		KOLAN DOKUMA	
			
Fotoğraf 30. Kolan Dokuma		Fotoğraf 31. Kolan Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Sabriye Ürer	
Dokumanın Türü		Kolan dokuma	
Bugünkü Durumu		İyi durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Kolan dokuma tekniği	
	Atkı	Yün	
İp Türü	Çözüğü	Yün	
Motif		Dişeme	
Renk		Mavi Kırmızı, Sarı	
Kompozisyon Özelliği		Mavi, kırmızı ve sarı renklerde çözgü yüzölümlü olarak dokunmuş bu kolan dokuma örneği yaklaşık 40 yıllık bir geçmişe sahiptir. Güzelköy'de özellikle çocukları sırtta taşımak amacıyla sıklıkla kullanılan bu dokuma, dayanıklı ve sağlam yapısı sayesinde uzun yıllar boyunca işlevselliğini korumuştur. Dokumanın orta kısmında bulunan siyah ve kırmızı püsküller, taşıma sırasında dokumanın merkezinin kolaylıkla bulunmasını sağlamaktadır. Ayrıca dokumanın her iki ucu örülerek sağlamlaştırılmış olup, bu durum kullanım esnasında uç kısımların aşınmasını engellemektedir. Kullanılan renkler ve uygulanan teknik, Türkmenlerin günlük ihtiyaçları karşılamaya yönelik dokuma kültürünü ve geleneksel estetik anlayışını yansıtan önemli bir örnektir.	

ÖRNEK NO: 4		KOLAN DOKUMA
		
Fotoğraf 32. Kolan Dokuma		Fotoğraf 33. Kolan Dokuma Detay
İnceleme Tarihi		2024
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Güllü Şen
Dokumanın Türü		Kolan dokuma
Bugünkü Durumu		İyi durumda
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Kolan dokuma tekniği
İp Türü	Atkı	Yün
	Çözüğü	Yün
Motif		Su yolu
Renk		Turuncu, Siyah
Kompozisyon Özelliği		Turuncu ve siyah renklerde çözgü yüzlü olarak dokunmuş bu kolan dokuma örneği yaklaşık 50 yıllık bir tarihe sahiptir. Güzelköy'de çalı ve odun taşımada sıklıkla tercih edilen bu dokuma, dayanıklılığı sayesinde uzun yıllar boyunca kullanılabilmiştir. Dokumanın orta kısmında yer alan düğme, taşıma işlemi sırasında dokumanın merkez noktasını kolayca bulmaya yardımcı olmaktadır. Dokumanın her iki ucu da örülerek sağlamlaştırılmış olup, böylece uç bölümlerin kullanım esnasında aşınması engellenmiştir. Kullanılan renk kombinasyonu ve çözgü yüzlü dokuma tekniği, Türkmenlerin günlük yaşamdaki ihtiyaçlarını karşılayan geleneksel dokuma kültürünün ve estetik anlayışının karakteristik bir örneğidir.

ÖRNEK NO: 5		KOLAN DOKUMA	
			
Fotoğraf 34. Kolan Dokuma		Fotoğraf 35. Kolan Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Sabriye Ürer	
Dokumanın Türü		Kolan dokuma	
Bugünkü Durumu		İyi Durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Kolan dokuma tekniği	
	Atkı	Yün	
İp Türü	Çözüğü	Yün	
	Motif	Su yolu	
Renk		Turuncu, Kırmızı, Krem	
Kompozisyon Özelliği		Turuncu, kırmızı ve krem renklerinde çözgü yüzölümlü olarak dokunan bu kolan dokuma örneği yaklaşık 45 yıllık bir geçmişe sahiptir. Güzelköy'de yük taşımak amacıyla sıklıkla tercih edilen bu dokuma, sağlam yapısı sayesinde uzun süre işlevselliğini korumuştur. Her iki ucu örülerek güçlendirilmiş olup, uç kısımların kullanım sırasında aşınması önlenmiştir. Kullanılan renkler ve çözgü yüzölümlü dokuma tekniği, Türkmen kültürünün geleneksel estetik anlayışını ve günlük yaşam pratiklerine yönelik dokuma geleneğini başarılı bir şekilde yansıtmaktadır.	

ÖRNEK NO: 6		KOLAN DOKUMA	
			
Fotoğraf 36. Kolan Dokuma		Fotoğraf 37. Kolan Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Sabriye Ürer	
Dokumanın Türü		Kolan dokuma	
Bugünkü Durumu		İyi Durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin	Kolan dokuma tekniği	
	Yüzeyi		
İp Türü	Atkı	Yün	
	Çözü	Yün	
Motif		Su Yolu	
Renk		Kırmızı, Krem Rengi	
Kompozisyon Özelliği		Sarı ve kırmızı renklerde, boyuna kırmızı çizgilerle çözgü yüzü olarak dokunan bu kolan dokuma örneği yaklaşık 70 yıllıktır. Güzelköy'de yük taşımada kullanılan dokumanın merkezinde siyah bir püskül bulunmakta, iki ucu ise örölerek sağlamlaştırılmıştır. Kullanılan renk ve teknik, Türkmen kültürünün geleneksel dokuma anlayışını yansıtmaktadır.	

ÖRNEK NO: 7		KOLAN DOKUMA	
			
Fotoğraf 38. Kolan Dokuma		Fotoğraf 39. Kolan Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Güllü Ürer	
Dokumanın Türü		Kolan dokuma	
Bugünkü Durumu		İyi durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Kolan dokuma tekniği	
	Atkı	Yün	
İp Türü	Çözüğü	Yün	
Motif		Dişeme	
Renk		Mavi, Kırmızı	
Kompozisyon Özelliği		Siyah, sarı ve kırmızı renklerde çözgü yüzlü teknikle dokunmuş bu kolan dokuma örneğinin geçmişi yaklaşık 100 yıl öncesine dayanmaktadır. Dokumanın ortasında yer alan yeşil püskül, kullanım esnasında orta kısmı rahatça bulabilmek amacıyla eklenmiştir. Dokumanın iki ucu örgü yöntemiyle sağlamlaştırılarak aşınmaya karşı dayanıklı hale getirilmiştir. Güzelköy'de çoğunlukla yük taşıma amacıyla kullanılan bu dokuma, sahip olduğu renkler, motif yapısı ve dokuma özellikleriyle Türkmen kültürünün geleneksel dokuma anlayışını başarılı biçimde yansıtmaktadır.	

ÖRNEK NO: 8		KOLAN DOKUMA	
			
Fotoğraf 40. Kolan Dokuma		Fotoğraf 41. Kolan Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Sabriye Ürer	
Dokumanın Türü		Kolan dokuma	
Bugünkü Durumu		İyi durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Kolan dokuma tekniği	
	Atkı	Yün	
İp Türü	Çözüğü	Yün	
Motif		Dişeme	
Renk		Mavi, Kırmızı, Yeşil, Pembe	
Kompozisyon Özelliği		Kırmızı, siyah ve krem renklerde çözğü yüzölü olarak dokunan bu kolan dokuma örneği yaklaşık 90 yıllık bir tarihe sahiptir. Dokumanın merkezinde bulunan kırmızı püskül, yük taşıma sırasında orta noktanın kolayca belirlenmesini sağlamaktadır. Her iki ucu örgü tekniğiyle sağlamlaştırılmış olan bu dokuma, Güzelköy'de yük taşımada kullanılmakta olup renkleri ve teknik özellikleri bakımından Türkmen kültürünün geleneksel dokuma anlayışını yansıtmaktadır.	

ÖRNEK NO: 9		KOLAN DOKUMA	
			
Fotoğraf 42. Kolan Dokuma		Fotoğraf 43. Kolan Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Sabriye Ürer	
Dokumanın Türü		Kolan dokuma	
Bugünkü durumu		İyi durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Kolan dokuma tekniği	
	Atkı		
İp Türü	Çözüğü	Yün	
		Yün	
Motif		Su Yolu	
Renk		Kırmızı, Siyah	
Kompozisyon Özelliği		Kırmızı ve siyah renklerde çözgü yüzlü olarak dokunan, yaklaşık 40 yıllık bu kolan dokuma örneği çocuk taşımak amacıyla kullanılmaktadır. Dokumanın ortasından boydan boya kırmızı bir şerit geçmekte olup, bir ucunda örgünün başladığı noktada düğme detayı bulunmaktadır. Artık kazaklardan sökülmüş yün ipliklerle dokunan bu kolan, Güzelköy'ün geri dönüşüm geleneğini ve Türkmen kültürünün pratik, dayanıklı dokuma anlayışını yansıtmaktadır.	

ÖRNEK NO: 10		KOLAN DOKUMA
		
Fotoğraf 44. Kolan Dokuma		Fotoğraf 45. Kolan Dokuma Detay
İnceleme Tarihi		2024
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Güllü Ürer
Dokumanın Türü		Kolan dokuma
Bugünkü Durumu		İyi durumda
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Kolan dokuma tekniği
İp Türü	Atkı	Yün
	Çözüğü	Yün
Motif		Dişeme
Renk		Sarı, Siyah
Kompozisyon Özelliği		Sarı ve siyah renklerde çözğü yüzlü teknikle hazırlanmış bu kolan dokuma örneği yaklaşık 10 yıl önce dokunmuş olup çocuk taşımak amacıyla kullanılmaktadır. Dokumanın uç kısımları örgülü olarak tamamlanmıştır. Türkmen dokuma kültürüne ait dişeme desenleri ile süslenen bu dokumada eski kazaklardan elde edilen iplikler tercih edilmiştir. Kullanılan malzeme ve motif özellikleri, Güzelköy Türkmenlerinin sürdürülebilir dokuma geleneğini ve geleneksel estetik anlayışını yansıtmaktadır.

ÖRNEK NO: 11		KOLAN DOKUMA	
			
Fotoğraf 46. Kolan Dokuma		Fotoğraf 47. Kolan Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Güllü Ürer	
Dokumanın Türü		Kolan dokuma	
Bugünkü Durumu		İyi durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Kolan dokuma tekniği	
	Atkı	Yün	
İp Türü	Çözüğü	Yün	
		Dişeme	
Renk		Mavi; Siyah	
Kompozisyon Özelliği		Mavi ve siyah renklerde, yaklaşık 20 yıllık çözgü yüzlü bu kolan dokuma örneği, çocuk taşımak amacıyla kullanılmaktadır. Eski kazaklardan sökülerek elde edilmiş ipliklerle dokunan kolanın üzerinde "dişeme" motifleri bulunmaktadır. Kullanılan iplik türü ve motif özellikleri, Güzelköy'de Türkmenlerin sürdürülebilir dokuma anlayışını ve geleneksel estetik zevklerini temsil etmektedir. Dokumanın her iki uç kısmı örgü tekniği kullanılarak tamamlanmış ve bu sayede kullanım sırasında oluşabilecek aşınmalara karşı dayanıklılık sağlanmıştır.	

ÖRNEK NO: 12		KOLAN DOKUMA	
			
Fotoğraf 48. Kolan Dokuma		Fotoğraf 49. Kolan Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Güllü Ürer	
Dokumanın Türü		Kolan dokuma	
Bugünkü Durumu		İyi durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Kolan dokuma tekniği	
	Atkı	Yün	
İp Türü	Çözğü	Yün	
Motif		Dişeme	
Renk		Lacivert, beyaz, kırmızı, yeşil	
Kompozisyon Özelliği		Lacivert, beyaz, kırmızı ve yeşil renklerde çözğü yüzölü olarak dokunmuş bu kolan dokuma örneği yaklaşık 40 yıllık bir geçmişe sahiptir. Güzelköy'de geleneksel kıyafetleri tamamlamak amacıyla bel bağı veya kemer olarak kullanılan bu dokuma, Türkmen kültürünün özgün renklerini ve estetik anlayışını yansıtmaktadır. Dokumanın uç kısımları örgü tekniğiyle tamamlanarak dayanıklılığı artırılmıştır. Renklerin uyumu ve kullanılan desenler, bölgenin kültürel kimliğini ifade eden önemli bir unsurdur.	

ÖRNEK NO: 13		KOLAN DOKUMA	
			
Fotoğraf 50. Kolan Dokuma		Fotoğraf 51. Kolan Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Güllü Ürer	
Dokumanın Türü		Kolan dokuma	
Bugünkü Durumu		İyi durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin	Kolan dokuma tekniği	
	Yüzeyi		
İp Türü	Atkı	Yün	
	Çözüğü	Yün	
Motif		İnce kalın şeritli	
Renk		Siyah, yeşil, mor, pembe,	
Kompozisyon Özelliği		Siyah, yeşil, mor ve pembe renklerde çözgü yüzölümlü olarak dokunmuş olan bu kuşak, Türkmen kültürüne ait geleneksel renk ve desen anlayışını yansıtan önemli bir dokuma örneğidir. Güzelköy'de yöresel giysileri tamamlamak amacıyla bel bağı olarak kullanılan bu dokumanın uç kısımları örgüsüz olarak bırakılmıştır. Yaklaşık 60 yıllık geçmişe sahip olan bu kuşağın renk canlılığı ve özgün dokuma tekniği, bölgenin estetik zevklerini ve kültürel kimliğini açıkça ifade etmektedir.	

ÖRNEK NO: 14		KOLAN DOKUMA
		
Fotoğraf 52. Kolan Dokuma		Fotoğraf 53. Kolan Dokuma Detay
İnceleme Tarihi	2024	
Bulunduğu Yer	Güzelköy/ Güllü Ürer	
Dokumanın Türü	Kolan dokuma tekniği	
Bugünkü Durumu	İyi durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Kolan dokuma tekniği
İp Türü	Atkı	Yün
	Çözü	Yün
Motif	Boyuna Çizgili/Çubuklu	
Renk	Yeşil, bordo, kırmızı, mavi	
Kompozisyon Özelliği	Boyuna çizgili olarak dokunmuş bu kalın kuşak, Güzelköy'de geleneksel Türkmen kıyafetlerinin bel kısmında kullanılmaktadır. Çözü yüzlü dokuma tekniği ile üretilen kuşakta farklı renklerin kullanımıyla oluşturulan dikey çizgiler, kuşağa özgün ve hareketli bir görünüm kazandırmaktadır. Dokumanın renk ve çizgi özellikleri, Türkmen kültürünün estetik anlayışını yansıtırken, sade tasarımı sayesinde günlük yaşamda işlevsel bir kullanım sağlamaktadır. Bu kuşak, kolan dokuma tekniğiyle üretilmiş yaklaşık 50 yıllık bir dokuma örneğidir.	

ÖRNEK NO: 15		KOLAN DOKUMA	
			
Fotoğraf 54. Kolan Dokuma		Fotoğraf 55. Kolan Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Güllü Ürer	
Dokumanın Türü		Kolan dokuma tekniği	
Bugünkü Durumu		İyi durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Çarpana dokuma tekniği	
İp Türü	Atkı	Yün	
	Çözüğü	Yün	
Motif		Dişeme	
Renk		Kırmızı, yeşil, kırmızı	
Kompozisyon Özelliği		Kırmızı ve yeşil renklerde, çözgü yüzü olarak "dişeme" motifinde dokunan bu kuşak yaklaşık 50 yıllık bir geçmişe sahiptir. Güzelköy'de yöresel kıyafetlerin tamamlayıcı unsuru olarak bel bağı şeklinde kullanılmakta olup, kullanılan renkler ve motif özellikleriyle Türkmen kültürünün geleneksel estetik anlayışını temsil etmektedir. Bir ucunda iplerin ucu elde örülerek süslenmiştir.	

ÖRNEK NO: 16		KOLAN DOKUMA	
			
Fotoğraf 56. Kolan Dokuma		Fotoğraf 57. Kolan Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Güllü Ürer	
Dokumanın Türü		Kolan dokuma tekniği	
Bugünkü Durumu		İyi durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Kolan dokuma tekniği	
İp Türü	Atkı	Yün	
	Çözgü	Yün	
Motif		Boyuna Çizgili/Çubuklu	
Renk		Mavi Kırmızı, Sarı , siyah	
Kompozisyon Özelliği		Mavi, kırmızı, sarı ve siyah renklerde çözgü yüzlü olarak dokunmuş bu kuşak, yaklaşık 70 yıllık bir geçmişe sahiptir. Güzelköy'de Türkmen kültürüne ait geleneksel giysileri tamamlamak üzere bel bağı olarak kullanılmakta olup, kullanılan renkler ve motifleriyle Türkmen dokuma geleneğinin estetik özelliklerini temsil etmektedir. Canlı ve parlak renklerin bir araya gelmesiyle oluşan kompozisyon, Türkmen toplumunun doğayla iç içe yaşam biçimini ve kültürel kimliğini yansıtır. Dayanıklılığı ve kaliteli dokuma yapısıyla uzun yıllar korunmuş olan bu kuşak, bölgedeki geleneksel tekstil üretiminin başarılı bir örneği olarak dikkat çekmektedir.	

ÖRNEK NO: 17		KOLAN DOKUMA	
			
Fotoğraf 58. Kolan Dokuma		Fotoğraf 59. Kolan Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Güllü Ürer	
Dokumanın Türü		Kolan dokuma tekniği	
Bugünkü Durumu		İyi Durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Kolan dokuma tekniği	
	Atkı	Yün	
İp Türü	Çözü	Yün	
Motif		Boyuna Çizgili/Çubuklu	
Renk		Sarı, yeşil, kırmızı, Mavi	
Kompozisyon Özelliği		Sarı, yeşil, kırmızı ve mavi renklerde çözgü yüzlü olarak dokunan bu kuşak, yaklaşık 70 yıllık bir geçmişe sahiptir. Güzelköy'de geleneksel Türkmen kıyafetlerini tamamlamak için bel bağı olarak kullanılmaktadır. Dokumanın bir ucunda elde örme tekniğiyle oluşturulmuş iki adet örgü ip detayı bulunmaktadır. Kullanılan renkler ve dokuma tekniği, Türkmen kültürünün geleneksel estetik zevkini ve bölgenin özgün dokuma anlayışını yansıtmaktadır.	

ÖRNEK NO: 18		KOLAN DOKUMA	
			
Fotoğraf 60. Kolan Dokuma		Fotoğraf 61. Kolan Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelnköy/ Güllü Ürer	
Dokumanın Türü		Kolan dokuma tekniği	
Bugünkü Durumu		İyi durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Kolan dokuma tekniği	
	Atkı	Yün	
İp Türü	Çözüğü	Yün	
Motif		Dişeme	
Renk		Kırmızı, Yeşil	
Kompozisyon Özelliği		Kırmızı, yeşil ve siyah renklerde çözğü yüzölü olarak dokunmuş bu kalın kolan dokuma örneği, nazar boncuğu, yıldız motifli boncuklar ve şeffaf boncuklarla süslenmiştir. Güzelnköy'de geleneksel Türkmen kıyafetlerinde bel bağı veya kemer olarak kullanılan bu dokuma, kullanılan renkler, motifler ve boncuk detayları ile Türkmen kültürünün geleneksel estetik anlayışını yansıtan önemli bir örnektir. Sağlam yapısıyla günlük kullanımda tercih edilmekte olup, süslemelerle hem estetik hem de sembolik anlamlar taşımaktadır.	

ÖRNEK NO: 19		KOLAN DOKUMA
		
Fotoğraf 62. Kolan Dokuma		Fotoğraf 63. Kolan Dokuma Detay
İnceleme Tarihi		2024
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Güllü Ürer
Dokumanın Türü		Kolan dokuma tekniği
Bugünkü Durumu		İyi durumda
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Kolan dokuma tekniği
İp Türü	Atkı	Yün
	Çözüğü	Yün
Motif		Dişeme
Renk		Kırmızı, Yeşil
Kompozisyon Özelliği		Yaklaşık 55 yıllık geçmişe sahip olan bu kolan dokuma örneği, bele bağlanan kemer veya kuşak şeklinde kullanılmaktadır. Dokuma yüzeyi, madeni bozuk paralar, deniz kabukları, renkli püsküller, simli ipler ve kordon sarma tekniği ile zengin biçimde süslenmiştir. Güzelköy'de Türkmen kıyafetlerinin tamamlayıcı unsuru olarak kullanılan bu kolan dokuma hem işlevsel dayanıklılığı hem de estetik zenginliği ile dikkat çekmekte, Türkmenlerin kültürel kimliğini ve geleneksel estetik anlayışını başarılı şekilde yansıtmaktadır.

ÖRNEK NO: 20		KOLAN DOKUMA	
			
Fotoğraf 82. Çarpana Dokuma		Fotoğraf 83. Çarpana Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Güllü Ürer	
Dokumanın Türü		Kolan dokuma tekniği	
Bugünkü Durumu		İyi durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Kolan dokuma tekniği	
	Atkı	Yün	
İp Türü	Çözü	Yün	
		Dişeme	
Renk		Kırmızı, Yeşil	
Kompozisyon Özelliği		Yaklaşık 40 yıllık olan bu kolan dokuma örneği, Türkmen kültürüne ait dişeme motifleriyle dokunmuştur. Dokumanın her iki ucu, çeşitli süsleme malzemeleriyle detaylandırılarak zenginleştirilmiştir. Güzelköy'de yöresel giysileri tamamlayan kuşak veya kemer olarak kullanılan bu kolan dokuma, geleneksel estetik anlayışı ve işlevsel özellikleriyle dikkat çekici bir kültürel miras örneğidir.	

ÖRNEK NO: 21		KOLAN DOKUMA	
			
Fotoğraf 66. Kolan Dokuma		Fotoğraf 67. Kolan Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Güllü Ürer	
Dokumanın Türü		Kolan dokuma tekniği	
Bugünkü Durumu		İyi durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Kolan dokuma tekniği	
	Atkı	Yün	
İp Türü	Çözüğü	Yün	
Motif		Dişeme	
Renk		Kırmızı, Siyah	
Kompozisyon Özelliği		Yaklaşık 30 yıllık geçmişe sahip olan ve Türkmen kültürüne özgü dişeme motifleriyle dokunmuş bu üç adet kolan dokuma örneği, Güzelköy'de yöresel kıyafetlerin tamamlayıcısı olarak kuşak veya kemer biçiminde kullanılmaktadır. Aynı desen özellikleri korunarak, renklerin yerleri değiştirilip farklı renk kombinasyonlarıyla dokunmuş bu örneklerin her iki ucu, püskül, deniz kabukları, pul ve boncuk gibi çeşitli süsleme malzemeleri ile detaylandırılarak zenginleştirilmiştir. Kullanılan motifler, renkler ve süslemeler, Güzelköy'deki geleneksel Türkmen estetik anlayışını ve dokuma kültürünü yansıtan önemli bir kültürel miras niteliği taşımaktadır.	

ÖRNEK NO: 22		ÇARPANA DOKUMA	
			
Fotoğraf 68. Çarpana Dokuma		Fotoğraf 69. Çarpana Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Sabriye Ürer	
Dokumanın Türü		Çarpana dokuma	
Bugünkü Durumu		İyi durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Çarpana dokuma tekniği	
	Atkı	Yün	
İp Türü	Çözüğü	Yün	
		İstanbul sokağı	
Motif		Mavi, Kırmızı, krem, sarı	
Renk		Mavi, Kırmızı, krem, sarı	
Kompozisyon Özelliği		Yaklaşık 100 yıllık geçmişe sahip olan ve Türkmen kültürüne özgü İstanbul Sokağı motifleriyle dokunan kuşak kolan dokuma örneği, Güzelköy yöresel kıyafetlerinin önemli tamamlayıcılarıdır. Mavi, kırmızı, beyaz ve krem renklerin uyum içinde kullanıldığı bu çözüğü yüzlü çarpana dokumalar, boncuk ve püskül gibi süsleme malzemeleriyle zenginleştirilerek Türkmen kültürünün geleneksel estetiğini yansıtmaktadır. Bu dokumalar bölgenin kültürel hafızasının korunmasına katkı sağlamaktadır.	

ÖRNEK NO: 23		ÇARPANA DOKUMA	
			
Fotoğraf 70. Çarpana Dokuma		Fotoğraf 71. Çarpana Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Sabriye Ürer	
Dokumanın Türü		Çarpana dokuma	
Bugünkü Durumu		İyi durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Çarpana dokuma tekniği	
	Atkı	Yün	
İp Türü	Çözüğü	Yün	
		İstanbul sokağı	
Renk		Kırmızı, Yeşil	
Kompozisyon Özelliği		Kırmızı, sarı ve lacivert renklerde çözgü yüzü çarpana tekniğiyle dokunan bu kemer, Güzelköy'de yöresel kıyafetlerin tamamlayıcı unsuru olarak kullanılan İstanbul sokağı desenli çarpana dokumadır. Dokumanın uçları püsküllerle süslenecek estetik değeri artırılmıştır. Kullanılan canlı renkler ve dokuma tekniği, Türkmen kültürünün geleneksel zevkini ve dokuma geleneğini yansıtan bir örnektir.	

ÖRNEK NO: 24		ÇARPANA DOKUMA	
			
Fotoğraf 72. Çarpana Dokuma		Fotoğraf 73. Çarpana Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelnköy/ Sabriye Ürer	
Dokumanın Türü		Çarpana dokuma	
Bugünkü Durumu		İyi durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Çarpana dokuma tekniği	
İp Türü	Atkı	Yün	
	Çözüğü	Yün	
Motif		İstanbul sokağı	
Renk		Mavi, Kırmızı, beyaz. Krem	
Kompozisyon Özelliği		Mavi, kırmızı, beyaz ve krem renklerin bir arada kullanıldığı bu kolan dokuma örneği, Güzelnköy'de yöresel kıyafetleri tamamlayan bel bağı veya kemer olarak kullanılmaktadır. Çözüğü yüzlü dokuma tekniğiyle hazırlanan çarpana dokumanın uçları püsküller, boncuklar, pullar ve deniz kabukları gibi çeşitli süsleme unsurlarıyla detaylandırılmıştır. Aynı desen özelliklerinin farklı renk kombinasyonlarıyla da uygulandığı bu dokuma türü, Türkmenlerin geleneksel estetik değerlerini, kültürel zevklerini ve bölgesel dokuma geleneğini başarılı biçimde temsil etmektedir.	

ÖRNEK NO: 25		ÇARPANA DOKUMA	
			
Fotoğraf 74. Çarpana Dokuma		Fotoğraf 75. Çarpana Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Güllü Şen	
Dokumanın Türü		Çarpana dokuma	
Bugünkü Durumu		İyi durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Çarpana dokuma tekniği	
	Atkı	Yün	
İp Türü	Çözüğü	Yün	
		İstanbul Sokağı	
Renk		Kırmızı, Yeşil, sarı, mavi	
Kompozisyon Özelliği		Kırmızı, yeşil, sarı ve mavi renklerde çözgü yüzlü olarak dokunan bu çarpana dokuma örneği, Güzelköy'de geleneksel Türkmen kıyafetlerinin tamamlayıcı unsuru olarak bel bağı ya da kemer şeklinde kullanılmaktadır. Dokumanın uç kısımları püsküllerle detaylandırılarak estetik olarak zenginleştirilmiştir. Kullanılan renklerin canlılığı ve desenlerin uyumu, Türkmenlerin geleneksel dokuma kültürünü ve estetik anlayışını yansıtan önemli bir örnek oluşturmaktadır.	

ÖRNEK NO: 26		ÇARPANA DOKUMA	
			
Fotoğraf 76. Çarpana Dokuma		Fotoğraf 77. Çarpana Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/ Güllü Şen	
Dokumanın Türü		Çarpana dokuma	
Bugünkü Durumu		İyi Durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Çarpana dokuma tekniği	
	Atkı	Yün	
İp Türü	Çözüğü	Yün	
		İstanbul Sokağı	
Renk		Lacivert, Yeşil Pembe	
Kompozisyon Özelliği		Lacivert, yeşil ve pembe renklerde çözgü yüzölü olarak İstanbul sokağı motifleriyle dokunan bu çarpana dokuma örneği, Güzelköy'de geleneksel Türkmen kıyafetlerini tamamlayan bel bağı ya da kemer olarak kullanılmaktadır. Dokumanın uç kısımları püsküllerle detaylandırılarak görsel açıdan zenginleştirilmiştir. Renk uyumu, motif seçimi ve uygulanan dokuma tekniği, Türkmen kültürünün geleneksel dokuma geleneğini başarılı biçimde yansıtmaktadır.	

ÖRNEK NO: 27		ÇARPANA DOKUMA	
			
Fotoğraf 78. Çarpana Dokuma		Fotoğraf 79. Çarpana Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/Yeter Tavuz	
Dokumanın Türü		Çarpana dokuma	
Bugünkü Durumu		İyi durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Çarpana dokuma tekniği	
	Atkı	Yün	
İp Türü	Çözüğü	Yün	
		İstanbul Sokağı	
Renk		Mavi Kırmızı, Yeşil, Pembe, turuncu	
Kompozisyon Özelliği		Mavi, kırmızı, yeşil, pembe ve turuncu renklerde çözgü yüzlü teknikle üretilen bu çarpana dokuma örneği, Güzelköy'de yöresel Türkmen kıyafetlerinin tamamlayıcı unsuru olarak bel bağı veya kemer şeklinde kullanılmaktadır. Dokumanın uç kısımları, renkli püsküllerle süslenerek görsel açıdan zengin hale getirilmiştir. Tercih edilen renk kombinasyonu ve püskül detayları, Türkmen dokuma kültürünün geleneksel estetik özelliklerini açıkça yansıtmaktadır.	

ÖRNEK NO: 28		ÇARPANA DOKUMA	
			
Fotoğraf 82. Çarpana Dokuma		Fotoğraf 83. Çarpana Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/Yeter Tavuz	
Dokumanın Türü		Çarpana dokuma	
Bugünkü Durumu		İyi durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Çarpana dokuma tekniği	
	Atkı	Yün	
İp Türü	Çözüğü	Yün	
		İstanbul Sokağı	
Renk		Siyah, Yeşil Pembe	
Kompozisyon Özelliği		Siyah, yeşil ve pembe renklerde yün iplikler kullanılarak çarpana dokuma tekniğiyle üretilen bu dokuma örneği, baklava motifleriyle süslenmiştir. Dokumanın uçları ise püsküller, pul ve boncuklarla detaylandırılarak estetik olarak zenginleştirilmiştir. Kullanılan malzeme, motif ve süsleme özellikleriyle, Türkmen kültürünün geleneksel dokuma geleneğini ve Güzelköy'ün yöresel estetik anlayışını yansıtan bir örnektir.	

ÖRNEK NO: 29		ÇARPANA DOKUMA	
			
Fotoğraf 82. Çarpana Dokuma		Fotoğraf 83. Çarpana Dokuma Detay	
İnceleme Tarihi		2024	
Bulunduğu Yer		Güzelköy/Yeter Tavuz	
Dokumanın Türü		Çarpana dokuma	
Bugünkü Durumu		İyi Durumda	
Dokuma Tekniği	Zemin Yüzeyi	Çarpana dokuma tekniği	
	Atkı	Yün	
İp Türü	Çözüğü	Yün	
		İstanbul Sokağı	
Motif		Mavi Kırmızı, Yeşil Pembe	
Renk		Mavi Kırmızı, Yeşil Pembe	
Kompozisyon Özelliği		Mavi, kırmızı, yeşil, pembe ve siyah renklerde yün ipliklerle çarpana dokuma tekniğinde hazırlanan bu dokuma örneği, İstanbul sokağı ve baklava motifleriyle bezenmiştir. Dokumanın yüzeyi nazar boncuğu ve simli iplerle süslenmiş olup uç kısımları püsküllerle detaylandırılarak tamamlanmıştır. Kullanılan malzemeler, renkler ve süslemeler, Türkmen kültürünün geleneksel estetik anlayışını ve Güzelköy'ün özgün dokuma geleneğini başarılı bir biçimde yansıtmaktadır.	

SONUÇ

Bu alışma kapsamında, Çanakale ili Ayvacık ilçesine bağlı Güzelköy’de srdrlen geleneksel dar dokuma pratikleri ele alınmıştır. Araştırma sürecinde köyde halen muhafaza edilen veya geçmişte kullanılmış toplam 40 adet dar dokuma örneğine ulaşılmıştır. Bu dokumalardan 29’u, teknik, motifsel ve işlevsel özellikleri açısından detaylı incelenmek üzere değerlendirme kapsamına alınmıştır. İncelenen örneklerin 21’i kolan dokuma, 8’i ise çarpana dokuma tekniği ile üretilmiştir. Söz konusu örnekler, köydeki dar dokuma kültürünün çeşitliliğini ve bu geleneksel üretim biçiminin yerel kimlik içindeki yerini ortaya koymak açısından önemli veriler sunmaktadır.

Çanakale Ayvacık’a bağlı Güzelköy’de srdrlen çarpana ve kolan dokuma geleneği, bölgenin kültürel kimliğinin önemli bir parçasını teşkil etmektedir. Bu gelenek, geçmişten günümüze nesiller arası aktarımla yaşatılarak kültürel devamlılığın sağlanması kritik bir rol üstlenmiştir. Dokuma tekniği ve kullanılan motifler, Tahtacı Türkmenlerinin kimlik ve aidiyet bilincini yansıtan sembolik anlamlar taşımakta, aynı zamanda bölgenin sosyal ve kültürel yapısına dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Güzelköy halkının misafirperverliği, renkli kişilikleri ve yüksek yaşam sevinci, bu kültürel mirasın korunmasında ve devamlılığında etkili bir unsurdur. Köy kadınları, çalışkanlıkları ve canlı renklere olan ilgileriyle dokuma sanatının hem estetik hem de işlevsel yönünü güçlü bir şekilde ortaya koymaktadırlar. Yöresel kıyafetler ve düğünlerde kullanılan baş süslemeleri, dar dokumaların renkli işçiliğini ve zenginliğini yansıtmakta, bölgeye özgü kültürel kimliğin dışa vurumu olarak önem kazanmaktadır.

Dokumalar köy yaşamında sadece süsleme amaçlı değil, aynı zamanda pratik kullanım alanlarıyla da öne çıkmaktadır. Yörede ip dokuma olarak da adlandırılan kolan dokumalar, çözgü ipi kullanılarak desen yapısını oluşturur. Özel kullanım alanlarında ise çeşitli süsleme malzemeleri ile zenginleştirilmektedir. arpana dokumalar ise kartların n ve arka yönde çevrilmesi ve kartların sıralamasının değiştirilmesine bağlı olarak desen ve motif oluşturma

teknîği ile yörede tercih edilmektedir. Tahtacı Türkmenleri tarafından ormanlardan odun taşımak için kullanılan bu dokumalar, gerektiğinde çocukları sırtta taşımak için kullanılmış, günlük yaşamın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. Ayrıca düğünler ve özel günlerde kıyafetlerin önemli süsleme unsurlarından biri olarak kemer şeklinde kullanımı yaygındır. Dokumalarda farklı kalınlıklarda yün iplikler tercih edilmekte, kullanılacak yere ve amaca göre kalınlık ve uzunluklar çeşitlilik göstermektedir. Dokumanın kullanım kolaylığı için orta kısmına düğme veya püskül ile işaretler bırakılması da yaygın bir uygulamadır.

Bununla birlikte, köydeki yaşam şartlarının zamanla değişmesi ve genç nüfusun çocuklarını okutmak veya iş olanakları aramak amacıyla Ayvacık ilçesine göç etmesi, çarpına ve kolan dokuma geleneğinin kullanım alanlarının azalmasına neden olmuştur. Bu göç hareketleri, geleneksel bilgi aktarımında kesintilere yol açmış, dolayısıyla yörede kolan ve çarpına dokumasını bilen ve uygulayan kişilerin sayısında belirgin bir azalma meydana gelmiştir. Geleneksel dokuma sanatının sürdürülebilirliği bu nedenlerle ciddi risk altında bulunmaktadır.

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, çarpına ve kolan dokumanın işlevsel ve estetik boyutlarının yanı sıra, sosyo-kültürel etkileşim ve iletişim aracı olarak taşıdığı önemi de ortaya koymuştur. Bu bağlamda, söz konusu dokuma türlerinin sadece geleneksel kullanım amaçlarıyla sınırlı kalmayıp, günümüz koşullarına uygun biçimde yeniden yorumlanması ve kullanım alanlarının genişletilmesi gerektiği anlaşılmıştır. Böylece geleneksel dokuma sanatının sürdürülebilirliğine ve yeni kuşaklar tarafından benimsenmesine katkı sağlanabilecektir.

Güzelköy'deki çarpına ve kolan dokuma geleneğinin korunması ve gelecek nesillere aktarılması için hem yerel yönetimler hem de akademik çevreler tarafından kapsamlı çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir. Özellikle eğitim programları, atölye çalışmaları ve sergiler aracılığıyla bu geleneklerin tanıtılması, kültürel mirasın korunmasına yönelik farkındalığı artıracaktır. Ayrıca, köyün kültürel ve sosyal yaşamının zenginliklerinin daha geniş kitlelere tanıtılması

amacıyla belgesel çekimleri ve çeşitli yazılı-görsel yayınların hazırlanması da önerilebilir. Böylelikle, Güzelköy'ün kültürel dokuma geleneğinin hem yerel hem de ulusal ölçekte tanıtılması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması mümkün olacaktır.

Bu çalışma, kolan dokumalarının da içinde yer aldığı Güzelköy yöresine ait geleneksel giysilerin, Türkmen kültürünün renk, motif, çeşitlilik ve simgesel anlam bakımından zenginliğini güçlü biçimde yansıttığını ortaya koymuştur. Dokuma örneklerinde, özellikle geleneksel gelin giysileri ve baş süslemelerinde kullanılan motiflerin, toplumsal hafızayı temsil etmekle kalmayıp aynı zamanda sosyal değerleri ve aidiyet duygusunu güçlendiren sembolik mesajlar içerdiği tespit edilmiştir. Bölge halkının tarihî süreçte kazandığı kültürel birikimi günümüze taşıyan bu giysiler ve dokumalar, toplumsal kimlik, birliktelik ve dayanışma gibi kavramların somut göstergesi durumundadır.

Türkmen geleneğinin sözlü ve maddi kültür unsurlarının sentezlendiği bu değerli mirasın korunması, belgeleme çalışmalarıyla kayıt altına alınması, farklı bilimsel araştırmalarda disiplinlerarası bir yaklaşımla incelenmesi ve gelecek kuşaklara aktarılması önem arz etmektedir. Bu doğrultuda, gelecek araştırmaların, bölgedeki yöresel kıyafetlerin üretim teknikleri, motif özellikleri ve kullanım alanlarını içeren kapsamlı analizler gerçekleştirmesi önerilmektedir. Böylelikle, Güzelköy Türkmenlerinin kültürel devamlılığının sağlanması ve geleneksel dokumacılığın sürdürülebilir biçimde korunmasına bilimsel katkıda bulunulacaktır.

KAYNAKÇA

- Akan, Meral. (2008). Yörüklerde Taşımada Kullanılan Dokumalar. 38. ICANAS (Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi), s.27-28.
- Atlıhan, Ş. (2012). "Antalya ve Çevresinde Kolanlar", Akdeniz Sanat Dergisi, 4,7,
- Atlıhan, Ş. (2020). Çarpana dokumaların sanatsal özellikleri. Folklor Akademi Dergisi,3, s.190-201.
- Aytaç, A. (2010). "Kırgızistan'da Çarpana ve Kolan Dokumacılığından Örnekler", Milli Folklor Dergisi, 22,87, 191-195.

- Aydın, B., ve Genç, M. (2024). Burdur Yeşilova’da Tespit Edilen Zili Yaygılar. *Art Vision*, 30(53), 152-167. <https://doi.org/10.32547/artvision.1496009>
- Genç, M. ve Öztürk, G. (2023). “Cennete Açılan Kapılar: Denizli Çal’da Tespit Edilen Paşa Kapısı (Cennet Kapısı) Desenli Torbaların Teknik ve Desen Açısından İncelenmesi”, *SDÜ Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Aralık, Sayı: 60, s. 222-245.
- Eroğlu, M. A. (2024). "Kızılderili Kültüründe Dar Dokumalar ve Türk Kültüründe Kolan Dokumalar ", *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 15, s.1227-1245.
- Kosswig, L. (1969). “Çarpanacılık ve İstanbul Topkapı Sarayı Müzesinde Bulunan Çarpana Dokumaları”, *Türk Etnografya Dergisi*, Cilt XII, Ankara, s.83-109.
- Öztürk, G. ve Turan Koşucu, E. (2023). "Isparta Yalvaç’ta Tespit Edilen Kolan ve Çarpana Dokumalarının Teknik Özelliklerinin İncelenmesi". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 64, s.168-190.
- Uğurlu, A. ve Uğurlu, S. S. (2012). "Kaz Dağları’nda Çarpana ve Dar Dokumalar". *Kaz dağları Ulusal Çalıştayı*, 2-3 Haziran 2012, Kazdağı ve Madra Dağı Belediyeler Birliği, Güre, Edremit, Balıkesir, s.162-166.
- (<https://canakkale.ktb.gov.tr/TR-70466/genel-bilgiler.html>). Erişim tarihi: 01.03.2025.

KAYNAK KİŞİLER

- Ali Ürer, 1977 Doğumlu, Güzelköy, 2024.
- Sabriye Ürer, Dokuyucu, 1979 Doğumlu Güzelköy, ,2024
- Güllü Ürer, Dokuyucu, 1950 Doğumlu, Güzelköy, 2024
- Güllü Şen, Dokuyucu, 19 Doğumlu, Güzelköy, 2024
- Yeter Tavuz, Dokuyucu, 1952 Doğumlu, Güzelköy, 2024

KARAMAN SARI EVLERDE YAŞAYAN SARIKEÇİLİ YÖRÜKLERİNDE TESPİT EDİLEN ÇUVAL DOKUMALAR¹

SACK WOVENS DETECTED IN SARIKECILI YORUK PEOPLE LIVING IN KARAMAN YELLOW HOUSES

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa KONUK

<https://orcid.org/0000-0002-4865-915X>

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sanat Tasarım ve Mimarlık Fakültesi,
Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, Halı-Kilim Tasarımı ASD, Karaman/Türkiye.
mkonuk@kmu.edu.tr

ÖZET

Geçmişi çok köklü olan Geleneksel Türk dokumaları günümüze kadar aktararak gelen önemli kültür miraslarımızdan birisidir. Bu dokumalar aynı zamanda üretildiği toplum hakkında günümüzde de bizlere bilgiler vermektedirler. Bu bilgiler ışığında Türk dokumacılık sanatı gelişerek ve değişerek köklü bir kültürü ortaya çıkarmışlardır. İnsanlar günlük ihtiyaçlarını karşılamak için yeni üretim yolları denemişlerdir. Ürettikleri ürünlerin ihtiyacı karşılamının yanında estetik açıdan da yaklaşarak aynı zamanda ürünleri sanatsal ürün haline getirmişlerdir.

Karaman ve çevresinde yaşayan Yörüklerin geçim kaynakları küçükbaş hayvancılıktır. Bu sebeple doğada ve yerleşik hayatta hayvanları ile iç içe bir yaşam sürmektedirler. Hayvanları için otlak alanlardan daha fazla yararlanmak amacıyla belli dönemlerde göç geleneğini sürdürmüşler ve bunu bir yaşantı haline getirmişlerdir. Ancak günümüzde birçoğu yerleşik hayata geçmiş ya da geçmek zorunda bırakılmışlardır. Konargöçer yaşamın bir gereği olan çuval dokumalar ihtiyaç olan eşyaların başında gelmektedir. Değişen dünya şartları ve

¹ Bu kitap bölümü; Prof. Dr. Mustafa Genç danışmanlığında Mustafa Konuk tarafından hazırlanan “Karaman Merkezde Tespit Edilen Sarıkeçili Yörük Dokumaları” (2021) isimli Sanatta Yeterlik Tezinden üretilmiştir. Kitap bölümünün yayıma hazır şekli 10.02.2025 tarihinde “iThenticate” intihal programında taranmıştır. Benzerlik oranı %14 dür.

arazilerin ekim alanlarına açılması Yörük hayatını da etkilemiştir.

Bu çalışma Karaman merkezde bulunan Sarı evler olarak bilinen ve yerleşmek şartı ile Sarıkeçili Yöröklere verilen evlerde bulunan çuval dokumalar incelenmiştir. Sarı evlerde yaşayan daha önce çuval dokuması yapmış kişiler ile görüşölerek kullanılan malzemeler, dokuma tekniğı ve motifler hakkında bilgiler alınarak dokumaların yöresel isimleri araştırılmıştır. Sarı evlerde bulunan kullanılan ve kullanılmayan bütün çuvalar incelenmiştir. Özellikle eşya taşımak ya da eşyaları muhafaza etmek için üretilmiş çuval dokumalar Yöröklerin vazgeçilmez kullanım eşyalarıdır. Toplam 28 adet çuval dokumaya rastlanılmış bunların içinden teknik, malzeme ve kompozisyon özelliğı farklılık gösteren 12 adet dokuma çalışmaya dahil edilmiştir. Günümüzde yok olma tehdidi altında olan bu kültür ürünlerinin araştırılarak kayıt altına alınması bu çalışmayı gerekli kılmıştır. Dokumalar detaylı fotoğraflanarak kayıt altına alınmış ve bilgi fişleri ile ayrıntılı incelenmiştir. Gelecek nesillere aktarılması için kaynak oluşturulması amaçlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Karaman, Sarıkeçili Yörök, Dokuma Sanatı, Çuval Dokumalar.

ABSTRACT

Traditional Turkish weavings, which have a deep-rooted past, are one of our important cultural heritages that have been passed down to the present day. These weavings also provide us with information about the society in which they were produced. In the light of this information, the Turkish weaving art has developed and changed, creating a deep-rooted culture. People have tried new production methods to meet their daily needs. In addition to meeting the needs of the products they produce, they have also approached them from an aesthetic perspective, turning the products into artistic products.

The livelihood of the Yoruks living in Karaman and its surroundings is small cattle breeding. For this reason, they live a life intertwined with their animals in nature and in settled life. In order to benefit more from the grazing areas for their animals, they continued the migration tradition in certain periods and made it a lifestyle. However, many of them have settled down

or have been forced to do so today. Sack fabrics, which are a requirement of nomadic life, are at the top of the list of needed items. Changing world conditions and the opening of lands to cultivation areas have also affected Yoruk life.

This study examined the sack weavings found in the houses known as Sarı houses in the center of Karaman and given to Sarıkeçili Yörüks on the condition that they settle. People living in Sarı houses who had previously sack weaving were interviewed and information was obtained about the materials used, weaving techniques and motifs, and the local names of the weavings were investigated. All used and unused sacks found in Sarı houses were examined. Sack weavings, especially produced to carry or preserve goods, are indispensable items of use for Yörüks. A total of 28 sack weavings were encountered and 12 weavings with different technical, material and composition features were included in the study. This study was necessary to investigate and record these cultural products, which are under the threat of extinction today. The weavings were recorded by taking detailed photographs and examined in detail with information sheets. It was aimed to create a resource for them to be transferred to future generations.

Keywords: Karaman, Sarıkeçili Yörük, Weaving Art, Sack Weavings.

1. GİRİŞ

Yörükler yaşamları gereği yazlık ve kışlak arasında sürekli olarak hareket halinde olmalarından dolayı özellikle çuval dokumalara ihtiyaç duymaktadırlar. Çünkü çuvallar günlük ihtiyaçları için rahatlıkla kullanabildikleri ürünler arasındadır. Anadolu topraklarının her noktasında rastlanılan çuval dokuma örnekleri teknolojinin gelişmesi ile kullanım alanları azalan malzemeler arasında bulunmaktadır. Bu sebeple dokuma çuvallara olan talep azalmıştır. Her geçen gün sayısı azalan bu kültür örneklerinin tespiti yapılarak, tamamen ortadan kalmasına engel olmak amacıyla kataloglar oluşturularak katkı sağlamak amaçlanmaktadır. Bu bağlamda Karaman Merkez Sarı Evlerde oturan Sarıkeçili Yörük ailelerin çuval dokumalarına ulaşıp tespit edilerek, literatüre kazandırılması önem arz etmektedir.

İşkân faaliyetleri kapsamında Karaman Merkezde 2001 yılında yapılmış olan Sarı Evlere Sarıkeçili Yörük ailelerinden toplamda 80 aile zorunlu olarak bu evlere yerleştirilmişlerdir. Sarı Evler denilmesinin nedeni evlerin renkleri sarı olup, iki katlı ve tek tip olmalarıdır (Oğuz, 2016), (Fotoğraf 1). Günümüz yerleşik hayatın yaşam şartlarına ayak uyduran bu geleneksel kùltür dokumaların kullanım alanlarını da etkilediği gör÷lmektedir. Zamanla çuval dokumalara ihtiyaç kalmayan evlerde dokumalar açılarak kullanım amaçları değiştirilmektedir. Bunun en iyi örneğini dikiş yerlerinden sökülen çuval dokumaların yolluk olarak kullanılması gösterebiliriz. Bazı dokuma ürünleri ticari kaygı ile bazı işlemlerden geçirilerek fark amaçlar ile kullanılmaktadır. Geleneksel olan bu kùltür zamanla yok olma tehlikesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Bir dönem kolay taşınması ve küçük ebatlı olmasından dolayı turistlerin tercih ettiği ürünler arasında yer alıp yurt dışına satıldıkları bilinmektedirler.

Sarıkeçili Yörüklerin geçim kaynakları çoğunlukla keçilerdir. Yakın tarihe kadar hayvanlarını verimli otlaklarda otlatabilmek amacıyla sürekli hareket halinde yaşamışlardır (Fotoğraf 2). Bu durum Sarıkeçili Yörüklerin göç etmesini zorunlu hale getirmiştir. Günümüzdeki değişimler Yörük yaşantılarını da etkileyerek birçoğunu yerleşik olarak merkezlerde yaşamaya zorlamıştır. Bütün bunların sonucunda değişen ve gelişen yeni dünya düzeninde yeni ulaşım araçları ve kullanım eşyalarının ortaya çıkması geleneksel olarak günlük kullanım eşyalarını da etkilemiştir.

Yaşam tarzlarının vazgeçilmezi olan develerin yerine traktör ve kamyonlar geçmiştir. Taşınma esnasında ihtiyaç olan eşyaların başında çuvalar gelmektedir (Okca ve Genç, 2017:228). Göçün eşya kısmını çuvalar içinde taşınırken bugün yerini hazır plastik çuvalar almıştır. Yörük hayatında özellikle kızların konar-göçer hayat şartları yüzünden eğitim alma şansı olmamıştır. Yörük kadınlarının kendi el emekleri ile dokudukları çuvalar göç esnasında yükün çoğunluğunu taşıyan yükte hafif gibi gör÷nen ancak işlevi fazla olan ürünleri dokumuşlardır. Dokumalar ihtiyaca göre şekillenmiş ürünlerdir.

Bu dokumalar; Alaçuval, kıl çuval, un çuvalı, torba, çul, somat, seccade ve heybe olarak gör÷lür (Aydın, 2011:22).

2. YÖNTEM

Bu çalışma Karaman Merkezde bulunan Sarı Evler Mahallesiinde yaşayan Sarıkeçili Yörük ailelerinde bulunan çuval dokumaların tespit edilmesi için alana gidilerek elde edilen veriler ile hazırlanmıştır. Yörük dokumalarından olan çuval dokumaların genel özellikleri tespit edilmesi araştırmanın kapsamını oluşturmaktadır.

Anadolu'nun merkezinde yer alan Karaman toprakları yıllardır birçok farklı kültüre ev sahipliği yapmış olup, tarihi önemli yerleşim yerlerinden biri haline gelmiştir (Kurt, 2009: 167). Bu tür kültür zenginliğinin diğer bir sebebi de bulunduğu konum itibari ile açıklanabilmektedir. Karaman Yörüklerin göç yolları üzerinde olan özellikli bir yerleşim yeridir. Dokumalardaki farklı teknik ve zengin kompozisyon özelliklerinin bundan dolayı olduğu düşünülmektedir.

Araştırmalar sonucunda Karaman Merkezde “Sarı Evler” olarak bilinen yerleşim yerinde çok zengin dokuma örnekleri tespit edilmiştir. Farklı kompozisyon özelliği olan 12 adet çuval dokuma araştırma kapsamına alınmıştır. Araştırma kapsamında gidilen Sarı Evlerde çuval dokumaların yanında diğer dokuma örneklerinde rastlanılmıştır. Çalışmada karşılıklı görüşme yöntemi kullanılmış olup dokumalar fotoğraflanarak belgelenmiştir. Bu çalışmada kullanılmak üzere ulaşılan kaynaklar ve bulgular Yörük aileler ile görüşme sonucunda elde edilen veriler kaynak oluşturmaktadır.

3. KARAMAN TARİHİ

Karaman için tarihi kaynaklara bakıldığında kuruluş tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Yapılan arkeolojik kazılar sonucunda önemli bir tarihi ve kültürü olan bir merkez olduğunu belgeler bulunmaktadır. Bulgular M.Ö. 8000 yıllarında yerleşik düzene geçilen bilgiler olduğu görülmektedir (Karaman Belediyesi, 2017).

Selçuklu Devleti zayıfladıktan sonra Karamanoğulları bu bölgede bağımsızlıklarını ilan ederek yeni bir devlet kurmuşlardır. Daha sonra Konya Moğol işgalinden kurtarılarak başkent yapılmıştır. Karamanoğulları köken olarak Oğuz'ların Salur boyuna mensuplardır (Çağlar, 2017:326).

4. SARIKEÇİLİ YÖRÜKLERİ

Bölgede yaşayan Yörüklerin kökenleri hakkında kesin bir bilgi bulunmamakla beraber Oğuz Boyundan oldukları kabul edilmektedirler (Dulkadir, 1997:23). Yörükler yaşamları sürekli olarak çadırlarda geçirmişlerdir. En önemli el sanatları dokumalardır. Bu yüzden yaşamlarının her aşamasında dokumalar görölmektedir (Bali, 2018:63). XI. Yüzyıldan sonra Anadolu'yu mekân haline getiren Türkmen aileler geleneksel yaşamları konar-göçer olarak sürdürmüş ve günümüze yakın tarihe kadar bu şekilde gelmişlerdir (Genç, 1999:146).

Karaman Merkezde yerleşik hayata geçen Sarıkeçili Yörüklerinin yaşamının bir parçası olan dokumalar artık yapılmamaktadır. Geçmişte dokunan günümüzde kullanımı devam eden çuval dokumaların zengin bir desen kompozisyonuna sahip olduğu görölr. Gündelik hayatlarında kullandıkları dokuma çuvalların kullanım değışen alanları üzerine değlendirmeler yapmaktadırlar.

Fotoğraf 1. Karaman Merkezde Bulunan Sarı Evlerden Görünüş,
(Mustafa Konuk Arşivinden Karaman, 2020).

Fotoğraf 2. Karaman Merkezde Kalan Son Sarıkeçili Yörük Ailesinin Yurdu, (Mustafa Konuk Arşivinden Karaman, 2020).

Zaman içerisinde yerleşik hayata geçen Yörükler çadır yaşamını ve hayvan yetiştiriciliğini bırakmak zorunda kalmışlardır. Bu kültür yaşam biçimi olmasının dışında Yörükler için her ihtiyaçlarını karşıladıkları yerleri bırakmak zorunda kalmışlardır (Meryem Gök, 2020). Tanımlama olarak Yörük; Yayla ve kışlada hayat yaşayan küçükbaş hayvancılıkla geçimini sağlayan kendine özgü kültürleri olan topluluklardır (Eröz, 1991: 23). Bu yaşam şekli günlük kullanım eşyalarının oluşmasında önemli bir faktör olmuştur. Geçim kaynakları küçükbaş hayvancılık olan Yörükler kendi dünyalarına göre zamanla bir kültür ve medeniyet oluşturmuşlardır (Ögel, 1978). Özellikle göç hava şartlarına bağlı olan ve bu serüveni eğlence havasına dönüştüren bir ortam olmaktadır (Meryem Gök, 2020). Göç sırasında taşınacak bütün malzemeler dokuma çuvallara konularak taşınmaktadır. Yaylada dokuma yapmak için tezgahlar parçalanarak develer ile taşınırlardı (Hatice Atar, 2019). Göç esnasında dokumada kullanılacak iplikler develer arkasında giderken eğirilerek elde edilirdi (Kezban Gök, 2019).

4.1. Sarıkeçili Yörüklerinde Dokuma

Karaman’da yaşayan Sarıkeçili Yörükleri zengin bir dokuma költürüne sahiptirler. Her dokuma örneğinin ayrı bir yeri ve önemi vardır. Doğal yaşamdan aldıkları ilham ile doğadan elde etmiş oldukları malzemeler ile oluşturdukları dokumaları her alanda kullanmışlardır (Yüncü, 1998:103). Yaşadıkları coğrafyaya göre şekillenen hayatları özellikle kadınların dokumalara yansıttıkları motifler ile anlaşılmaktadır (Senem Uysal, 2019). Geleneksel dokumalar; yöredeki isimleri, üretim türleri, yapım teknikleri, kullanılan renkler, motifler ve desen kompozisyonu özellikleri açısından farklılık göstermekle birlikte üretildiğı coğrafyanın karakteristik özelliğini almaktadırlar (Öztürk, 2024:283). Bazı geleneksel motiflerin anlamları ve geleneksel motiflerin ortaya çıkması tamamen kişiler arasındaki iletişimlerle alakalı olduğı düşünülmektedir (Konuk, 2022:1381). Yapılan arkeolojik kazılardan ve müzelerde bulunan dokuma parçalarından anlıyoruz ki Yörükler yaşadıkları kıl çadırların içlerini kendi dokudukları dokumalar ile süslemişlerdir. Dokumalarda kullanılan motiflerin birçoğı geçmişten günümüze kadar gelmiş olan motif kompozisyonlarıdır (Deniz, 2010:8).

Korunmanın dışında saklamak, taşımak ve estetik açıdan kendi hayvanlarından elde ettikleri malzemeleri kullanarak çeşitli dokuma ürünleri elde etmişlerdir (Yüncü, 1998:103). Sarıkeçili Yörüklerinde dokuma için malzeme temininin kolay olması dokumaların yaygınlaşmasını sağlamış özellikle çuval dokumaların yapılmasını önemini göstermektedir (Eroğlu, 2023). Her Yörük kadınının ve kızlarının çok küçük yaşlarda dokuma öğrenmesi ve çeyizini dokuma ürünlerden hazırlaması gerekmektedir. Bu dokumaların en başında çuval dokumalar gelmektedir. Çünkü çuvallar hayatlarında en çok kullandıkları dokuma örneklerindendir (Meryem Gök, 2020).

Malzeme olarak Sarıkeçili Yörükler dokumalarında çoğunlukla keçilerden elde ettikleri kıl ve koyunlarından elde ettikleri yünleri kullanmaktadırlar. Dokumalarda kullanılan kıl malzemeler temizlenme ve ısı yalıtım özelliğinden dolayı önemli bir malzemedir (Taş, 2009). Kırkım sonrasında temizleyerek eğirdikleri malzemeleri

dokumalarında kullanmışlardır. Keçi kılı kullanılarak ip haline getirilme işlemini yapanlara “mazman”, elde edilen ipleri dokuyanlara da “mutaf” denir (Eşberk, 1939). Dokumalar genellikle ahşap malzemelerden yapılmış ıstar adı verdikleri tezgahlarda yapılmıştır. Uzun yıllar boyunca tezgahlarda yapılan dokumalar ürün olmanın yanında kadim bir uygarlığın yaşamındaki şifreleri gibi görünmektedirler. Dokuma süreci olarak çözümler kendi aralarında imece usulü ile yapılarak hazırlanmışlardır.

Çözümler dokunacak desenin genişliği kadar iki sopa yardımı ile yapılır ve sarılarak sonlandırılmaktadırlar. Daha sonra çubuklar üzerinde eşit aralıklara ayrılarak tezgâh leventlerine yerleştirilmektedirler (Ayşe Bayır, 2020). Çözümlerin kendi içinde hareket etmemesi için leventlere sıkı sıkıya bağlanır, dokumanın bitmediği yerlerde bu şekilde taşınması sağlanırdı (Johansın, 2005:38). Hazır hale getirilen çözümler üzerine zincir kısmı örülerek dokumaya başlanmaktadır. Yöresel dokumalar genellikle tersten yapılmaktadırlar. Dokuma ilerledikçe alt levente sarılarak dokumaya devam edilmektedir. Dokumanın bitiminde çözüm iplerinden dokumanın ebatlarına göre saçaklar bırakılmaktadır.

Dokumalarda kullanılan desenlerin kaynağı ve anlamı birçok araştırmacıya konu olmuş, bu alanda çeşitli bölge ve dokuma merkezlerinde araştırmalar yapılmıştır (Soysaldı, 1998). Dokumada kullanılan yanırlar dokuyucunun tasarım gücüne ve kabiliyetine göre değişiklik göstermektedir (Mustafa Hıdır, 2019). Sarıkeçili Yörüklerinde kolon dokumada yaygın olarak yapılan dokuma çeşitlerindendir. Özellikle çuval dokumalar ile yüklerin taşınmasında, bunların bağlanmasında kullanılan dokumalardır. Malzeme olarak çözümlerde kıl ve desenlerinde koyunyünü kullanılmaktadır.

Geleneksel olarak iki iplik sistemi ile dokunan ters yönü ve düzü olmayan havsız dokumalara düz dokuma adı verilmektedir (Acar, 1982). Sarıkeçili Yörüklerinde ki dokumaların çoğunluğu bu sistem ile dokunmuş düz dokumalardır.

4.2. Çuvallar

uval tanım olarak; Kıl, Yün, pamuk, keten, kenevir veya sentetik malzemeden üretilmiş ipler kullanılarak dokunmuş Yörüklerin yaptıkları gler esnasında önemli bir ihtiyaç malzemesi olan büyük torba olarak tanım yapılmaktadır (<http://www.tdk.gov.tr> - Erişim Tarihi: 18.06.2020).

Çuvallar iki şekilde dokunmaktadır. Birincisinde; uvalın n ve arkası ayrı ayrı dokunup sonradan birleştirilmektedir. İkincisinde ise; Kayseri'nin Sarız ilçesinde “aykırı çuval” dedikleri büyük ve tek parça halinde dokunan dokuma, ikiye katlanıp alt ve uzun kenarı dikilir. Aykırı uval daha az kıymetlidir. Aykırı çuvalda desen çuvalın önünde ve arkasında, çuvalın dikey kenarlarından sadece bir tarafında yer alır (şahin, 202:954).

Geleneksel dokumalardan üretilmiş çuvallar kullanıldıkları yere göre farklı isim almaktadırlar. Bu isimler; un çuvalı, elbise çuvalı, yükleri taşımak için dokunmuş yk çuvalı ve içine buğday konulan sık dokunmuş buğday uvalıdır. Bu dokumalar kilim ve cicim tekniğı kullanılarak yapılmış atkı yüzlü dokumalardır. Bu dokumaların g esnasında kolay taşınabilmeleri için kolon dokumadan yapılmış kenarlıklar kullanılmaktadır.

Ebatları standart çuvallardan büyük olarak dokunmuş çuvallara harar adı verilmektedir. Çuvalların zerine dokuma esnasında konulan motifler dokumaların isimlendirilmesinde kullanılmaktadırlar (Deniz, 1998). Karaman da yaşayan Sarıkeçili Yörüklerinde uval dokumalar hem g esnasında hem de yerleşik yaşamlarında kullandıkları malzeme olmanın dışında, mensubu oldukları Yörük gruplarının kullanım alanlarına göre taşıdığı anlam açısından çeşitlilik göstermektedir (Müslüme Yağal, 2019).

4.2.1. Çuvalların Sınıflandırılması

Geleneksel dokuma çuvallar Sarıkeçili Yörüklerinde kullanılan malzemeye ve kullanıldıkları yere göre isimler almaktadırlar. Un uvalları, ala çuvallar ve sadece kıl malzeme kullanılarak dokunmuş kıl çuvallar olarak gruplandırılmaktadır (Akan, 2007). Akdeniz, İç Anadolu ve Batı Anadolu'da Yörüklerde ise ala çuval, harda çuval,

farda çuval, çeyiz çuvalı ve dimi çuvalı gibi isimler almaktadırlar (Polat ve ark. 2023:164). Bu Çuvallar;

Un Çuvalı: İçerisine un ya da tahıl gibi yiyecek maddelerinin konularak taşındığı ya da muhafaza edildiği üzerinde küçük motiflerin yatay olarak sıralandığı dokuma ürünleridir. Dokumada malzeme olarak tamamen koyunyünü kullanılmıştır (Hatice Atar, 2019).

Ala Çuval: Zengin süsleme kompozisyonuna sahip olan sadece içine giyilecek eşyaların konulduğu koyunyününden dokunmuş özel çuvallardır. Genel olarak düz kilim tekniğinde dokunmuş yaklaşık olarak 70x175 cm ebatlarına sahip dokumalardır. Özellikle genç kızların çeyiz koymak için dokudukları çeyiz sandığı olarak kullanılan çuvallardır. Aynı zamanda çadırın içini süsleyen en değerli malzemelerdir. Çadır içinde sıralanmış görseli yüksek ve oturma esnasında sırtların dayandığı Sarıkeçili Yörüklerinde en çok kıymet verdikleri özenle dokunan dokumalar arasındadır.

Genel olarak düz dokuma ürünlerinin havlı dokumalara göre hafif yapılı olmasından dolayı daha çok tercih edildiği, özellikle çuvalların taşıma amaçlı kullanıldığı görülmektedir (Yıldırım, 2023:3497). Ala çuval dokumalarında zengin olan bir renk ve motif kompozisyonu anlayışı bulunur. Sarıkeçili Yörüklerinde genç kızların çeyizlerinin en önemli parçasını ala çuvallar oluşturmaktadırlar (Dulkadir, 1997:82).

Kıl Çuval: İçerisine özellikle tahıl ürünlerinin konduğu bunun dışında taşınma esnasında kap-kacak gibi kullanım eşyalarında konduğu dokumalardır. Kıl malzeme kullanılarak dokunmuş olan dokumalar çok az motif yapılarak bazen de motifsiz olarak dokunmaktadırlar (Fotoğraf 10), (Meryem Gök, 2019). Bu tür dokumaların günümüzde dokunması hiç yapılmamaktadır (Kezban Soydoğan, 2019). Bu tür dokumada tamamen keçi kılı kullanılırken, süslemesinde hiçbir bezeme kullanılmamaktadır.

Fotoğraf 3. Karaman Merkezde Kalan Son Keçilerin Yayılımı,
(Mustafa Konuk Arşivinden Karaman, 2020).

Fotoğraf 4. Keçi Kırkımı,
(Mustafa Konuk Arşivinden Karaman, 2020).

5. BULGULAR

Sarıkeçili Yörüklerinde günlük hayatlarında geniş bir kullanım alanı bulan dokumalar, günümüze evlerin bodrumlarında, sandıklarda ya da depolarda saklanarak gelmiştir. Yörüklerde dokumayı öğrenmeyen kız ya da kadın çok azdır (Okca, 2016:6). Ancak günümüzde bu durum ortadan kalkmıştır.

Geleneksel kültürümüzün bir parçası olan dokuma ürünler evrensel değerler karşısında son zamanlarda hak etmiş olduğu değeri bulamamakta olup, bununla beraber yörelerin kendine has dokuma özellikleri desen, renk, yanış ve kompozisyon olaraktan yok olmaktadır (Bozdağ ve Eroğlu, 2022:229). Yakın zamana kadar çuvallar Yörük yaşamında çok önemli dokumalardandı. Günümüzde yaygın olarak kullanılan plastik çuvalların yerine geleneksel olarak dokunmuş çuvallar kullanılmıştır.

Çuvallar düz olarak tek parça halinde dokunur, daha sonra birleştirilerek, yanlarından dikiş ipliği ile ya da ağız ipi dedikleri ip ile dikilerek bir bütün haline getirilirlerdi (Hatice Atar, 2019). Yörede çuvallar şu şekilde dokunmaktadır. Çuvalın ön ve arkası ayrı ayrı dokunup sonradan birleştirilmektedir (Şahin, 2013:57). Çuvalların dokunmasında kullanılan iplikler geleneksel yollar ile elde edilmektedirler. Yünler yıkandıktan sonra iğ ya da kirman ile eğrilerek iplik haline getirilmişlerdir. Dokumalar genel olarak yaylalarda ıstar denilen tezgâhlarda dokunmuşlardır (Ayşe Mavi, 2020). Geçmiş dönemde her Yörük ailesinin evinde çuval dokumaların yanında torba, heybe ve yaygı dokumalar bulunurdu. Günümüzde Sarıkeçili Yörüklerinin dokuduğu çuval dokumalar kültür merkezlerinde, özel koleksiyonlarda ve müzelerde sergilenmektedirler. Karaman ve çevresinde göçebelik yaşama devam eden ve bu hayatın son temsilcileri olan Sarıkeçili Yörükleri yaşam şekilleri açısından geleneksel zenginliği içinde barındıran grup özelliği taşımaktadırlar (Fotoğraf 4).

Bu göçer toplulukların çok yakın tarihte bu yaşam şeklini bırakarak tamamen yerleşik bir düzene geçeceği düşünülmektedir (Konuk ve Genç, 2021:7), (Fotoğraf 1). Sarıkeçili Yörüklerinde çuval dokumaların zenginliği, konar-göçer olarak yaşamalarından

kaynaklıdır. Bugün yerleşik hayata geçen Sarıkeçili Yörüklerinin dokumalarının boyları kısalmış ve kullanım işlevleri değişmiştir (Atlıhan, 1993:112).

Karaman Bölgesi coğrafi yapı olarak küçükbaş hayvancılık için uygun bir yerleşim yeridir. Bölgesel olarak bağlantı noktasında olması bitki örtüsünü de etkilemektedir. Karaman Bölgesinde Sarıkeçili Yörüklerinde günlük kullanım için yapılan çuval dokumalar, diğer bölgelere bakıldığında daha sade bir süsleme kompozisyonuna sahip olduğu görölmektedir. Çuvallar adır içinde dekor ürün olarak kullanılmış olup, taşınma esnasında bütün çadırın yükünü çeken bir malzeme konumuna gelmiştirler. Taşımanın yanında saklama ve muhafaza etme eylemini de yapmaktadırlar. Kullanıldığı amacına göre dokumanın malzemesinden ve süslemesine kadar değişim göstermektedir. Bu araştırmaya alınmış olan dokumaların geneline bakıldığında kilim ve cicim tekniği ile dokundukları görölmektedir. Malzeme olarak ise keçi kılı ve koyunyünü kullanılmıştır. Süsleme olarak kullanılan motifler tamamen geleneksel ve geometrik motiflerdir.

6. TESPİT EDİLEN ÇUVAL DOKUMA ÖRNEKLERİ

Fotoğraf 5a. Çuval Ön Yüz **Fotoğraf 5b.** Çuval Arka Yüz **Fotoğraf 5c.** Detay

Bilgi Fişi

1. Bulunduğu Kişi	: Ayşe Büyükel
2. Kullanım Yeri	: Depoda
3. Onarın Durumu	: Görmemiştir
4. Tür	: Çuval
5. Boyutları	: 75X128 cm
6. Kullanılan Teknikler	: Kilim-Cicim Tekniği
7. Kullanılan Malzeme	: Kıl, Koyunyünü
8. Kullanılan Motifler	: Pitrak, Koç Boynuzu ve Çengel
9. Kullanılan Renkler	: Siyah, pembe, turuncu, beyaz, kırmızı, sarı ve açık yeşil.
10. Kompozisyon	:Dokuma kompozisyonu farklı renklerde yatay olarak sınırları olmadan farklı büyüklüklerde sıralanmış pitrak, koçboynuzu ve çengel motiflerinden oluşturulmuştur. Zemin doğal malzeme rengi ile kilim tekniğinde dokunmuştur.

Fotoğraf 6a. Çuval Ön Yüz **Fotoğraf 6b.** Çuval Arka Yüz **Fotoğraf 6c.** Detay

Bilgi Fişi

1. Bulunduğu Kişi	: Hatice Göbüt
2. Kullanım Yeri	: Depoda
3. Onarın Durumu	: Ağız kısmında ve alt kısmında dikiş ipleri ile çapraz dikilerek sağlamlaştırma yapılmıştır.
4. Tür	: Çuval
5. Boyutları	: 72X128 cm
6. Kullanılan Teknikler	: Kilim-Cicim Tekniği
7. Kullanılan Malzeme	: Kıl, Koyunyünü
8. Kullanılan Motifler	: Koçboynuzu, Pıtrak, Çarkıfelek ve Çengel
9. Kullanılan Renkler	: Açık yeşil, pembe, kırmızı, siyah ve turuncu.
10. Kompozisyon	: Dokuma kompozisyonu farklı renkler ile dikey olarak beyaz şeritler ile bölünmüş bir kompozisyona sahiptir. şeritler arasına ardışık olarak sıralanmış farklı renkler ile renklendirilmiş geometrik motifler bulunmaktadır. Dokuma uzun zamandır kullanılmadığı için depoda güvelenmiş bir halde bulunmaktadır.

Fotoğraf 7a. Çuval Ön Yüz **Fotoğraf 7b.** Çuval Arka Yüz **Fotoğraf 7c.** Detay

Bilgi Fişi

1. Bulunduğu Kişi	: Kezban Gök
2. Kullanım Yeri	: Evin girişinde kullanılmaktadır.
3. Onarın Durumu	: Görmemiştir.
4. Tür	: Çuval
5. Boyutları	: 78X131 cm
6. Kullanılan Teknikler	: Cicim- Kilim Tekniği
7. Kullanılan Malzeme	: Koyunyünü
8. Kullanılan Motifler	: Pıtrak ve Dama.
9. Kullanılan Renkler	: Mavi, kahverengi, sarı, yeşil, kırmızı, turuncu, bordo, pembe, beyaz ve siyah.
10. Kompozisyon	: Dokuma kompozisyonu yatay olarak şeritlere ayrılarak farklı renklerde sıralanmış pıtrak ve dama motifleri ile bezenmiştir. Kalın ve ince şeritler ile oluşturulmuş kompozisyon yapısı dokumaya hareket katmaktadır. Dokuma çuval dikim yerlerinden sökülerek evin girişinde küçük bir yolluk olarak kullanılmaktadır.

Fotoğraf 8a. Çuval Ön Yüz **Fotoğraf 8b.** Çuval Arka Yüz **Fotoğraf 8c.** Detay

Bilgi Fişi

1. Bulunduğu Kişi	: Hatice Atar
2. Kullanım Yeri	: Evin deposunda serili olarak kullanılmaktadır
3. Onarın Durumu	: Dokumanın arka yüzüne içten yama yapılmıştır
4. Tür	: Çuval
5. Boyutları	: 71X109 cm
6. Kullanılan Teknikler	: Kilim-Sumak Tekniği
7. Kullanılan Malzeme	: Koyunyünü
8. Kullanılan Motifler	: Bereket, Sıçan dişi, Koç Boynuzu, Dama, Su yolu, Göz.
9. Kullanılan Renkler	: Kırmızı, sarı, kahverengi, mavi, turuncu, pembe, siyah ve beyaz..
10. Kompozisyon	: Dokuma şeritler halinde ince ve kalın bölmelerden meydana gelmiştir. Yörükler arasında kıvrımlı model olarak bilinir. Geniş bölmeler bereket motifinin yatay sıralanmasından oluşmuştur. Bereket motifi su yolu motifleri ile eninden sınırlandırılmıştır. Dokumanın sadece arka kısmı hasar gördüğu için iğne ile büzülerek tamir edilmiştir.

Fotoğraf 9a. Çuval Ön Yüz **Fotoğraf 9b.** Çuval Arka Yüz **Fotoğraf 9c.** Detay

Bilgi Fişi

1. Bulunduğu Kişi	: Kezban Gök
2. Kullanım Yeri	: Ekmek evinde hamur altına serilerek kullanılmaktadır
3. Onarın Durumu	: Görmemiştir.
4. Tür	: Çuval
5. Boyutları	: 68X131 cm
6. Kullanılan Teknikler	: Kilim Tekniği
7. Kullanılan Malzeme	: Kıl ve Koyunyünü
8. Kullanılan Motifler	: -
9. Kullanılan Renkler	: Kırmızı, turuncu ve siyah.
10. Kompozisyon	: Dokuma yatay olarak şeritlere bölünmüş olup şerit sınırları farklı renkler ile sınırlandırılmıştır. Motifsiz olarak dokunmuş olup bu tür dokumalara Sarıkeçili Yörükleri mutafsız dokuma demektirler. Bu çuvalar Yörükler arasında kara çuval olarak da bilinmektedir. Dokumanın sağlıklılık durumu gayet iyi görünmektedir.

Fotoğraf 10a. Çuval Ön Yüz Fotoğraf 10b. Çuval Arka Yüz Fotoğraf 10c. Detay

Bilgi Fişi

1. Bulunduğu Kişi	: Kezban Gök
2. Kullanım Yeri	: Evin bodrumunda kullanılmak üzere bulunmaktadır.
3. Onarın Durumu	: Çuvalın yırtılan yerlerine kumaş ile hem içten hem de dıştan yama yapılmıştır.
4. Tür	: Çuval
5. Boyutları	: 67X132 cm
6. Kullanılan Teknikler	: Kilim, Cicim Tekniği
7. Kullanılan Malzeme	: Kıl ve Koyunyünü
8. Kullanılan Motifler	: Su Yolu, Çengel ve koçboynuzu.
9. Kullanılan Renkler	: Siyah, kahverengi ve beyaz.
10. Kompozisyon	: Dokuma yatay olarak şeritlere ayrılarak renkler ile bölmeler yapılmıştır. Sadece çuvalın ağız kısmında su yolu motifi ile sınırlandırılmış kısım bulunmaktadır. Dokuma yüzeyine küçük birer adet çengel ve koçboynuzu motifleri konulmuştur. Dokuma çuvalda kullanılan renkler yünlerin kendi doğal renkleridir. Dokuma yıpranmış bir halde bulunmaktadır.

Fotoğraf 11a. Çuval Ön Yüz **Fotoğraf 11b.** Çuval Arka Yüz **Fotoğraf 11c.** Detay

Bilgi Fişi

1. Bulunduğu Kişi	: Hatice Atar
2. Kullanım Yeri	: Evin deposunda bulunmaktadır.
3. Onarın Durumu	: Görmemiştir
4. Tür	: Çuval
5. Boyutları	: 89X176 cm
6. Kullanılan Teknikler	: Kilim Tekniği
7. Kullanılan Malzeme	: Kıl ve Koyunyünü
8. Kullanılan Motifler	: Pıtrak.
9. Kullanılan Renkler	: Siyah ve beyaz.
10. Kompozisyon	: Dokuma dikey olarak beyaz şeritler ile ayrılmıştır. Sadece orta şeritte pıtrak motifi bulunmaktadır. Dokuma kenarlarında kolon (golan) dokumadan yapılmış taşımayı kolaylaştıracak şeritler bulunmaktadır. Develerde eşya taşımak için özel olarak dokunmuş çuvaldır. Mutafsız dokuma çuval olarak bilinmektedir. Günümüze sağlam olarak ulaşmış dokumalardandır.

Fotoğraf 12a. Çuval Ön Yüz Fotoğraf 12b. Çuval Arka Yüz Fotoğraf 12c. Detay

Bilgi Fişi

1. Bulunduğu Kişi	: Mustafa Hıdır
2. Kullanım Yeri	: Kapı girişinde serili halde bulunmaktadır.
3. Onarın Durumu	: Sökülen yıpranmış yerleri pamuk ipliği dile dikilmiştir.
4. Tür	: Çuval
5. Boyutları	: 84X156 cm
6. Kullanılan Teknikler	: Kilim-Cicim Tekniği
7. Kullanılan Malzeme	: Kıl ve Koyunyünü
8. Kullanılan Motifler	: Pıtrak, yar yâre küstü, koçboynuzu ve çarkıfelek.
9. Kullanılan Renkler	: Turuncu, pembe, sarı, kırmızı, kahverengi ve beyaz.
10. Kompozisyon	: Dokuma kompozisyonu yatay olarak şeritlere ayrılarak farklı renklerde sıralanmış pıtrak, yar yâre küstü, koçboynuzu ve çarkıfelek motiflerinden oluşmaktadır. Ancak şerit bölmelerinin aralıkları birbirine eşit görülmemektedir. Dokuma güve yemesinden dolayı çok yıpranmış bir haldedir. Defalarca kimyasal deterjanlar kontrolsüz yıkamadan dolayı renkleri birbirine girmiş karışmış olduğu görülmektedir.

Fotoğraf 13a. Çuval Ön Yüz **Fotoğraf 13b.** Çuval Arka Yüz **Fotoğraf 13c.** Detay

Bilgi Fişi

1. Bulunduğu Kişi	: Ayşe Bayır
2. Kullanım Yeri	: Depoda muhafaza edilmektedir.
3. Onarın Durumu	: Sökülen yıpranmış yerleri dikiş ipliği ile dikilmiştir.
4. Tür	: Çuval
5. Boyutları	: 74X159 cm
6. Kullanılan Teknikler	: Kilim-Cicim Tekniği
7. Kullanılan Malzeme	: Koyunyünü
8. Kullanılan Motifler	: Çengel, pıtrak, suyolu, göz, koçboynuzu, ok ve dama.
9. Kullanılan Renkler	: Kırmızı, sarı, kahverengi ve beyaz.
10. Kompozisyon	: Dokuma kompozisyonu yatay olarak şeritlere ayrılarak farklı ebatlarda ve renklerde sıralanmış çengel, pıtrak, suyolu, göz, koçboynuzu, ok (erkek) ve dama motiflerinden oluşmaktadır. Motiflerin farklı ebatlarda olması dokumaya hareket kazandırmaktadır. Uzun yıllar kullanılmış olmasından dolayı dokuma çok yıpranmış bir haldedir.

Fotoğraf 14a. Çuval Ön Yüz **Fotoğraf 14b.** Çuval Arka Yüz **Fotoğraf 14c.** Detay

Bilgi Fişi

1. Bulunduğu Kişi	: Hatice Göbü
2. Kullanım Yeri	: Sandıkta muhafaza edilmektedir.
3. Onarın Durumu	: Birleşim yerlerindeki ipliklerin bir kısmı yenilenmiştir.
4. Tür	: Çuval
5. Boyutları	: 82X132 cm
6. Kullanılan Teknikler	: Kilim-Cicim Tekniği
7. Kullanılan Malzeme	: Kıl ve Koyunyünü
8. Kullanılan Motifler	: Pıtrak, göz (Katır Gözü).
9. Kullanılan Renkler	: Kırmızı, beyaz, mavi, sarı, siyah ve turuncu.
10. Kompozisyon	: Dokuma ticari olarak kullanıldığında köylü çuvalı olarak isimlendirilmektedir. Yatay olarak sıralanmış şeritler ile kompozisyon oluşturulmuştur. Açık ve koyu zemin üzerine rapor olarak motifler sıralanmıştır. Süsleme kompozisyonu pıtrak ve göz motifleri oluşurmaktadır. Dokumanın sırt tarafı motifsiz olarak şeritler halinde dokunmuştur.

Fotoğraf 15a. Çuval Ön Yüz **Fotoğraf 15b.** Çuval Arka Yüz **Fotoğraf 15c.** Detay

Bilgi Fişi

1. Bulunduğu Kişi	: Hatice Atar
2. Kullanım Yeri	: Evin bodrum katında dolapta muhafaza edilmektedir.
3. Onarın Durumu	: Yırtılan yerlerde dikilmiş alanlar bulunmaktadır.
4. Tür	: Çuval
5. Boyutları	: 81X134 cm
6. Kullanılan Teknikler	: Kilim-Cicim Tekniği
7. Kullanılan Malzeme	: Kıl ve Koyunyünü
8. Kullanılan Motifler	: Pıtrak, Çengel ve Çarkıfelek
9. Kullanılan Renkler	: Kırmızı, yeşil, turuncu, kahverengi, pembe ve beyaz.
10. Kompozisyon	: Dokuma kompozisyonu yatay olarak motif sıraları ile farklı aralıklar ile bölümlere ayrılmıştır. Çarkıfelek motifleri pıtraklar ile, pıtraklar ise çengel motifleri ile sınırlandırılarak zengin bir desen kompozisyonu oluşturmaktadırlar. Geçmişte eşya sandığı olarak kullanılmıştır. Dokuma yıpranmış bir halde depoda muhafaza edilmektedir.

Fotoğraf 16a. Çuval Ön Yüz **Fotoğraf 16b.** Çuval Arka Yüz **Fotoğraf 16c.** Detay

Bilgi Fişi

1. Bulunduğu Kişi	: Kezban Gök
2. Kullanım Yeri kullanılmaktadır	: Yazın yaylaya giderken eşya taşımada
3. Onarın Durumu	: Görmemiştir.
4. Tür	: Çuval
5. Boyutları	: 72X151 cm
6. Kullanılan Teknikler	: Cicim-Sumak Tekniği
7. Kullanılan Malzeme	: Koyunyünü ve orlon iplik
8. Kullanılan Motifler	: Pıtrak, Koç Boynuzu, Bereket, Göz, Çengel, Dama.
9. Kullanılan Renkler	: Kırmızı, mavi, yeşil, turuncu, kahverengi, siyah ve beyaz.
10. Kompozisyon	: Çuval dokuma olarak yapılan bu ürünün asıl değerlendirilme amacı çeyiz sandığıdır. Dokuma yatay olarak bereket motifleri ile dört eşit parçaya bölünerek içleri koçboynuzu motifi ile bezenmiştir. Yakın tarihli bir dokuma olup, renk olarak zengin ve gösterişli bir yapıya sahiptir. Dokumanın arka kısmı yatay bölmelere ayrılarak farklı renklerde iplikler ile düz olarak dokunmuştur.

SONUÇ

Karaman merkez Sarı Evlerde yaşayan Sarıkeçili Yörükler bahar mevsimi geldiğinde havaların ısınması ile yaylalara çıkarak yaşamlarının çadırlarda geçirmişlerdir. Bu durum bahar ve sonbahar aylarında yılın mevsim şartlarına göre değişmekle beraber her yıl tekrarlanmıştır. Yörüklerin yaşamlarında sürekli olarak yer değiştirme söz konusu olduğundan dolayı taşınma esnasında kullanmak üzere eşyalar üreterek hayatlarını kolaylaştırmışlardır. Yaptıkları çuval dokumalar taşıma eşyası olmanın yanında örtmek ve muhafaza etmek içinde kullanılmışlardır. Araştırma süresince aileler ile görüşmeler sonrasında dokumaların malzemeleri dahil bütün aşamalarının ailenin kendi imkanları ile yapıldığı öğrenilmiştir.

Yılın belli dönemlerinde yapılan göçler yol istikametinde geçilen bölgelerdeki dokumalardan esinlenerek bu örnekler ışığında farklı kompozisyon yapısına sahip çuval dokumalar yapmışlardır. Özellikle Karaman Bölgesi göç güzergâhı üzerinde olmasından dolayı bu yöreye ait karakteristik özelliği olan kompozisyon yapısına rastlanılmamıştır. Diğer bölgelerde yapılan dokuma kompozisyonlarına benzerlik gösterdiği görülmüştür. Yapılan bu dokumalar hem günlük ihtiyaçlarını karşılamak hem de estetik olarak çadır içlerinde kullanılmak üzere yapılmışlardır. Yapılan çuval dokumalarda malzeme olarak kıl ve doğal boyalar ile renklendirilmiş koyunyünü kullanılmış olup, dokumalarda teknik olarak kilim, cicim ve sumak teknikleri kullanılmıştır. Çuvalların ön kısımları desenli olup arka sırtları düz motifsiz olarak dokunmuştur. Dokumaların geneli depolarda kalmaktan nemli ortamlarda olmaktan yıpranmış ve güvelenmiş şekildedir. Dokuma ebatları en’de 61X89 cm arasında boy’da 119X176 cm arasında değişim göstermektedir. Renkler genellikle sarı, turuncu ve kırmızı renkler çoğunlukta, bordo, açık yeşil ve pembe renkler az olarak dokumalarda kullanılmış olan renklerdir. Dokumalarda kullanılmış olan kahverengi, siyah ve beyaz renkler yünlerin doğal renklerinin eğrilmesi sonucunda iplik haline getirilmiş olan renklerdir. Araştırma kapsamına alınan çuval dokumalar da kullanılan motifler su yolu, dama, göz, çarkıfelek azınlıkta pıtrak, koçboynuzu, bereket ve çengel motifleri çoğunlukla dokuma çuvallarda kullanılmış motiflerdir.

Bugün yerleşik hayata geçmiş olan Sarıkeçili Yörüklerinde çuval dokuması yapılmamaktadır. Son dönemlerde dokunan çuvalların ebatlarının küçülmüş olduğu görölmektedir (Fotoğraf 15). Yörüklerin vazgeçilmez olarak günlük hayatlarında kullandıkları çuval dokumaları günümüzde kullanım alanları değişmiş olup, evlerinde açılarak kapı girişlerine serili halde yaygı olarak kullandıkları tespit edilmiştir. Sarıkeçili Yörüklerinde motiflere yanlış denilmektedir. Yerleşik hayatta yaşamlarını sürdüren Sarıkeçili Yörükleri günümüzde petrol ürünlerinden yapılmış olan plastik çuvallar kullanmaktadırlar.

Yörük geleneğinde günlük hayatlarında kullandıkları dokumalara farklı bir anlam yüklemektedirler. Her dokumanın bir kullanım alanı ve görev yeri bulunmaktadır. Özellikle çadır içinde kullanılan çuval dokumaların bir düzene sahip olduğu öğrenilmiştir. Günümüzde bu geleneksel yaşam şekli ve dokumalar kaybolmaya başlamış ya da gün geçtikçe önemini yitirmiş olduğu görölmektedir. Yerleşik hayatın yaşam şartları bu geleneksel yaşamı ortadan kaldırmıştır. Ancak dokumalar Yörüklerde kendilerine has kimliklerini bizlere göstermektedir. Sarı Evlerde bulunan Yörük dokuma çuvalları bölgede bulunan diğer çuval dokumalar ile benzerlik göstermekte olup, genellikle ellerinde olan malzemeleri kullanarak dokuma yaptıkları tespit edilmiştir.

Günümüzde topluluklarının yaşamları değiştiği gibi Yörük yaşamında da bu durum değişime uğramıştır. Çuval dokumalarda kullanılan her bir motif geride kalan hayatların belgeleri olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Geçmişte günlük hayatta ihtiyaç olan çuval dokumalar günümüzde estetik ürün olarak kullanılmakta ya da depolarda çürümeye bırakılmış halde karşımıza çıkmaktadırlar. Son zamanlarda göçme geleneğinin sonlanması ve yerleşik hayata geçilmesi dokuma kültürünü olumsuz etkilemiştir. Var olan dokumalarda işlevsel özelliğini kaybetmiş olduğu görölmüştür.

KAYNAKÇA

- Acar, Balpınar B. (1982). Kilim, Cicim, Zili, Sumak Türk Düz Dokuma Yaygıları, Eren Yayıncılık, İstanbul.
- Akan, M. (2007). Yörüklerde Taşımada Kullanılan Dokumalar, 37. İCANAS Bildirileri, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara.
- Atlıhan, Ş. (1993). “Fethiye Bölgesi Deve Kilimleri, Sanat”, Kasım, Sayı:3, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, s.104-120, İstanbul,
- Aydın, Ö. (2011). “Gazipaşa (Zili-Cicim-Sumak) Heybe Torba ve Çuval Dokumaları”, Arış. 6 20-27.
- Bali, A. (2018). “Erdemli Yörük Kadınlarında El Dokumacılığı ve Bu Gelenğin Turizme Kazandırılması”. Motif Akademi Halkbilimi Dergisi, Cilt: XI, Sayı: 24. 59-72.
- Bozdağ, T. Eroğlu, Aslıhan, A. (2022). “Malatya Yöresi Heybe Dokuma Örnekleri”, Sanat ve İnsan Dergisi, 6, s, 221-230.
- Çağlar, N. (2017). Kızık Boyu Türkiye Kızıkları, 2. Cilt, Yalın Yayıncılık, s 321-326.İstanbul.
- Deniz, B. (1998). Ayvacık Yöresi Düz Dokuma Yaygıları (Kilim-Cicim-Zili), Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara.
- Deniz, B. (2010). “Tekstil Ürünlerini Saklamada Kullanılan Halı ve Düz Dokumalar”, Sanat Dergisi, S,12, 1-13.
- Dulkadir, H. (1997). İçel’de Son Yörükler Sarıkeçililer. İçel Valiliği Yayınları-3.
- Eşberk, T. (1939). Türkiye’de Köylü El Sanatlarının Mahiyeti ve Ehemmiyeti, Ankara.
- Eroğlu, A, M. (2023). “Döşemealtı Kovanlık Çuval Dokumaları”, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı 31,161-182
- Eröz, M. (1991). Yörükler, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı, İstanbul.
- Genç, M. (1999). “Mut’un Hacıahmetli Köyü’nde Düz Dokuma Yaygı Örnekleri Yörük Dokumaları”, Aylık Dekorasyon ve Sanat Dergisi, Sayı 80. S 146-151.
- Johansen, U. (2005). 50 Yıl Önce Türkiye’de Yörüklerin Yayla Hayatı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, (Çeviri Mualla Poyraz) Ankara.
- Karaman Belediyesi. (2017). Karaman Tarihi, Karaman Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul.

- Konuk, M. Genç, M. (2021). “Karaman İl Merkezinde Yaşayan Sarıkeçili Yörüklerinde Torba Dokumaları”, Arış, 18, s. 4-27.
- Konuk, D. (2022). “Karaman’daki Tartan Konağında Bulunan Geleneksel Halılar”, Süleyman Demirel Üniversitesi Art-e, Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi, Cilt:15 Sayı30 s.1377-1402.
- Kurt, M. (2009). “Karaman’da Eski Çağlara Ait Kültürel Unsurlar ve Turizm Açısından Önemi”, Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, 21, s 165-196.
- Oğuz, Z. (2016). Akdeniz’den Toroslara Sarıkeçililer, Çimke Yayınları, Konya.
- Okca, Koyuncu, A. Genç, M. (2017). “Yörük Göçlerinde Deve”, Akademik Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 58.225-236.
- Okca, Koyuncu, A. (2016). “Geleneksel Dokumalarda Kadın”, Akademik Bakış Dergisi, Uluslararası Hakemli Sosyal Bilgiler E-Dergisi, sayı: 54, 1-14.
- Ögel, B. (1978). Türk Kültür Tarihine Giriş I. Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Yüncü, A. (1998). Kayı Boyundan Sarıkeçili Yörükleri. Isparta, 103.
- Öztürk, G. (2024). “İğdır’da Tespit Edilen Çözü Yüzlü Dokumalar”, Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi, Sayı 11, s 282-300.
- Polat, C. Genç, M. Öztürk, İ. (2023). “İğdır’da Tespit Edilen Mafraş Dokumalarının Teknik ve Tasarım Açısından İncelenmesi”, Premium Sosyal Bilimler E-Dergisi, Sayı 7, s 162-179.
- Soysaldı, A. (1998), "Tarsus Köy ve Yaylalarından Kilim ve Çuval Örnekleri", Dünden Bugüne Tarsus Sempozyumu Bildirileri, 25-26 Aralık 1998, Tarsus: Berdan Tarih ve Kültür Varlıklarını Koruma Vakfı Yayını, s. 213-242.
- Şahin, Kayışoğlu, Z. (2013). “Sarız (Kayseri) Yöresi Düz Dokumaları ve Günümüzdeki Durumu”, Arış Dergisi IX, s 52-59.
- Şahin, Z. (2023). Kayseri Kilim, Cicim, (Çalma), Zili (Zülü), Sumak ve Çözü Yüzlü Dokumalar. Türk Kilimleri kilim, Cicim, Zili, Palas, Cilt II, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara, s.954.
- Yıldırım, A. (2023). “Gökçeyaka (Yeşilova-Burdur) Düz Dokumaları”, International Journal Of Social, Humanities And Administrative Sciences, Sayı 9, s 3497-3509.

Taş, E. (2009). Malatya Müzesinde Bulunan Düz Dokumalar, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Doktora Tezi. Van.

<http://www.tdk.gov.tr> - Erişim Tarihi: 18.06.2020).

KAYNAK KİŞİLER

Ayşe Bayır. (79). Ev Hanımı, Sarı Evler, Karaman 13.06.2020.

Ayşe Mavi. (61). Ev Hanımı, Doğukışla, Karaman 13.09.2020.

Hatice Atar. (80). Ev Hanımı, Sarı Evler, Karaman, 14.09.2019.

Kezban Gök. (59). Ev Hanımı, Sarı Evler, Karaman 16.08.2019.

Kezban Soydoğan. (60). Ev Hanımı, Sarıkaya Mahallesi, Karaman 18.09.2019.

Meryem Gök. (68). Ev Hanımı, Sarı Evler, Karaman. 08.03.2020.

Mustafa Hıdır. (56). Çoban, Karadağ Bölgesi, Karaman 03.09.2019.

Müslüme Yağal. (61). Ev Hanımı, Esentepe Mahallesi, Karaman 08.08.2019.

Senem Uysal. (76). Ev Hanımı, Sarı Evler, Karaman 03.07.2019.

YAHYALI (KAYSERİ)’DA NAZAR (GÖZ) İLE İLGİLİ RİTÜELLER VE YAHYALI (KAYSERİ) HALILARINDA MUSKA VE GÖZ MOTİFLERİ¹

RITUALS RELATED TO THE EYE IN YAHYALI (KAYSERİ) AND AMULET AND EYE MOTIFS ON YAHYALI (KAYSERİ) CARPETS

Öğr. Gör. Dr. Zahide ŞAHİN

ORCID Numarası | ORCID Number: <https://orcid.org/0000-0003-1503-146X>
Kayseri Üniversitesi Mustafa ÇIKRIKÇIOĞLU MYO El Sanatları Bölümü,
Kayseri/Türkiye
zahide3801@gmail.com

ÖZET

Kayseri’de; geleneksel el dokumalarının yapıldığı yöreler arasında Yahyalı ilçesi ve bu ilçenin halıları öne çıkar. Yahyalı halılarının ebatlarının büyük olmaması (Bünyan halılarındaki gibi kelle, taban ölçülerinin bulunmaması), renklerinin doğal boyalardan elde edilmesi, renk sayısının az ve renklerin koyu olması, kendine has motif ve desen özelliklerini barındırması gibi özellikleri Yahyalı halılarını diğer yörelerin halılarından ayırır.

Yahyalı halılarının yüzey bölümleri genellikle etlik, dış sedef, bordür, iç sedef, sandık, iç zeminden oluşur. Yüzey bölümlerine geçişlerde yörede “cik cik” şeklinde ifade edilen ince şeritlerden oluşan bölümler vardır. İlçede; dış sedefe, iç sedefe, bordüre yörede “ayak” tabiri kullanılır. Dış ve iç sedeflere “ince su”, bordüre ise “kalın su” da denir. Dış ve iç sedefler genellikle aynı renk ve desenlerden oluşur. Sedeflerde gül ayak, muska (armutlu) ayak, elma ayak, bordürlerde sümbül (çit ayak/nalçalı), cami veya köy manzaraları yaygın görülürken, iç

¹Bu Kitap Bölümü; Prof. Dr. Mustafa GENÇ danışmanlığında Zahide ŞAHİN tarafından, 12.06.2023 tarihinde hazırlanan “Tespit Edilen Yahyalı (Kayseri) Halılarının Teknik ve Desen Özellikleri Açısından Değerlendirilmesi” isimli Sanatta Yeterlik Tezinden üretilmiştir. Kitap bölümünün yayıma hazır şekli 09.05.2025 tarihinde “iThenticate” intihal programında taranmıştır. Benzerlik oranı %16’dur.

zeminde ise köşe-göbek, mihraplı, dabazlı, karpuzlu, dirsekli, baltalı (kaşıklı) desenleri öne çıkar.

Anadolu’da yaygın olan nazar inancı; Yahyalı halılarında da görölmektedir. Yahyalı yöresinde “nazar/muska/göz” tabirlerinin aynı anlamda genellikle negatif enerjiyi defetmek ve kötölüklerden korunmak için kullanıldığı ve bununla ilgili ritüeller tespit edilmiştir. Muska motifleri; içinde dua olan genellikle üçgen biçimindeki nesneleri, göz motifleri ise insan gözünü sembolize eder. Muska ve göz motifleri halılarda ya tek başına ya da “çit ayak”, çiçek gibi motiflere ilave edilerek ya da boşluk doldurmak için dokunmuştur.

Bu çalışmada alan araştırması yöntemlerinden yararlanılmıştır. Uzun yıllar yöreye gidilerek materyal toplanmıştır. Çalışmanın materyalini yörede bulunan dokumalar, dokumada kullanılan araç-gereçler, kaynak kişiler ile yapılan karşılıklı görüşmelerin kayıtları, fotoğraflar, konuyla ilgili literatürler oluşturmaktadır. Yahyalı halılarının dokunduğı mahallelere gidilerek dokuma yapanlarla yüz yüze görüşölmüştür. Yahyalı’dan Kayseri’ye göç eden ve Kayseri’de yaşayan Yahyalı halıları dokumuş kişilerle görüşölmüş, bilgiler derlenmiş, halılar incelenmiş ve fotoğrafları çekilmiştir. Yurt içinde ve yurt dışında Yahyalı Halısı koleksiyonuna sahip olanlara ulaşılmaya çalışılmış, yurt içinde yaşayan koleksiyonerler ziyaret edilip bilgiler alınmıştır. El halısı esnaflarının satış yaptıkları mağazalardaki Yahyalı halıları incelenmiş, esnaftan bilgiler alınmış ve buradaki Yahyalı Halılarının fotoğrafları çekilmiştir. Yahyalı halılarında yaygın şekilde görölen nazar, muska, göz motifleri tespit edilmiş, tespit edilen motifler çizilmiştir.

Yahyalı halılarında; muska ve göz motiflerinin yaygın kullanılmasının sebepleri arasında yöre insanların, hayvancılıkla geçinmesine bağılı olarak yaylak ve kışlak olmak üzere yarı konar-yarı göçer yaşamı uzun yıllar sürdürürken birçok sıkıntılara maruz kalmalarına, iklim ve coğrafi şartların zorluklarına bağılı olarak korunma ihtiyacına, aynı zamanda kendisine, ailesine, sevdiklerine, tezgahına, dokumalarına, buğdayına, ununa, yuvasına, mutluluğuna, hayvanlarına vb. zarar gelmemesi için de muska ve göz motiflerine dokumalarında yer verdiği bulgusuna ulaşılmıştır.

Yahyalı halılarında, muska ve göz motifleri önceki yıllarda korunma ihtiyacından dokunmuş olsa da günümüzde dokunan

dokumalarda nazar inanışından çok, yörenin bilinen motifleri olduğu için dokunmaktadır. Yöredeki çoğu kişi muska ve göz motiflerinin adını veya anlamını bile bilmemektedir. Yörede mavi renkte nazara karşı kullanılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Yahyalı, Halı, Nazar İnanişi, Muska, Göz.

ABSTRACT

In Kayseri; Among the regions where traditional hand weavings are made, Yahyalı district and its carpets stand out. Features such as the fact that Yahyalı carpets are not large in size (they do not have head and base measurements as in Bünyan carpets), that their colors are obtained from natural dyes, that the number of colors is small and the colors are dark, and that they have unique motifs and patterns distinguish Yahyalı carpets from carpets of other regions.

The surface parts of Yahyalı carpets generally consist of base, outer mother-of-pearl, border, inner mother-of-pearl, box and inner ground. At the transition to the surface sections, there are sections consisting of thin strips, locally expressed as "cik cik". In the district; The term "foot" is used locally for outer mother-of-pearl, inner mother-of-pearl and border. External and internal mother-of-pearl is also called "thin water" and border is called "thick water". External and internal mother-of-pearls generally consist of the same colors and patterns. Rose foot, muska (pear) foot, apple foot, hyacinth (hedge foot/nalchali) on the borders, mosque or village scenes are common on mother-of-pearl, while corner-navel, mihrab, dabazli, watermelon, elbow, axe (spoon) patterns stand out on the interior floor.

Evil eye belief common in Anatolia; It is also seen in Yahyalı carpets. In the Yahyalı region, the terms "evil eye/amulet/eye" have the same meaning, and commercial and related rituals have been identified to ward off negative temperatures and protect against evil. Amulet motifs; Generally triangular shaped objects with prayers inside, and eye motifs symbolize the human eye. Amulet and eye motifs are woven on carpets either alone or in addition to motifs such as "fence feet" and flowers, or to stand on the ground. In this study, field research methods were used. Materials were collected by visiting the region for many years. The material of the study consists of weavings found in the region, tools and equipment used in weaving,

records of mutual interviews with resource persons, photographs and literature on the subject. We went to the neighborhoods where Yahyalı carpets were woven and interviewed the weavers face to face. People who migrated from Yahyalı to Kayseri and lived in Kayseri and wove Yahyalı carpets were interviewed, information was compiled, the carpets were examined and photographs were taken. Efforts were made to reach those who have the Yahyalı Carpet collection at home and abroad, and collectors living in the country were visited and information was obtained. Yahyalı carpets in the stores where handmade carpet tradesmen sell were examined, information was obtained from the tradesmen and photographs of the Yahyalı carpets there were taken. Evil eye, amulet and eye motifs, which are commonly seen in Yahyalı carpets, were identified and the detected motifs were drawn.

In Yahyalı carpets; The reasons for the widespread use of amulets and eye motifs include the fact that the local people are exposed to many troubles while living a semi-nomadic life in summer and winter for many years due to their livelihood with animal husbandry, the need for protection due to the difficulties of climate and geographical conditions; at the same time, the need for protection for themselves, their family, loved ones, looms, textiles, wheat, flour, home, happiness, animals, etc. It has been found that he included amulets and eye motifs in his textiles to prevent damage.

Although amulet and eye motifs were woven in Yahyalı carpets in previous years due to the need for protection, they are woven today because they are the well-known motifs of the region rather than the belief in the evil eye. Most people in the region do not even know the name or meaning of the amulet and eye motifs. In the region, blue color was used against the evil eye.

Keywords: Yahyalı, Carpet, Evil Eye Belief, Amulet, Eye.

1. GİRİŞ

1071 Malazgirt Zaferinden sonra Anadolu büyük Türk göçüne uğramış; zaferden sonra Türkmenlerin Anadolu'ya göçü sel halini almıştır. İslam ülkelerinde yurt bulamayan Türkmenler, Türk feodal devlet yapısı gereğince kendilerine hâkimiyet sahası arayan beyler, saltanat davası güderek Büyük Selçuklu sultanlarının takibinden

kurtulmak isteyen hanedan mensupları, kendi boyları ile göçerek Anadolu'yu kendileri için bir sığınak yeri haline getirdiler (Akbaş, 2005:25). Bu sığınaklar arasında doğal güzellikleri ve yaylalarıyla öne çıkan Yahyalı beldesi de vardır.

2. YAHYALI (KAYSERİ) İLÇESİ HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Türklerde ad verme geleneğini de göz önüne alarak Yahyalı adının Yahya Gazi'den geldiği söylenebilir (Köşker, 1997:14). 35-36 Doğu meridyenleri, 38-39 Kuzey paralelleri arasında yer alan Yahyalı'nın güneydoğusu Feke (Adana), kuzey-doğusu Develi (Kayseri), batısı Dünderli ile Sulucaova (Niğde), kuzeyi Develi, kuzey-batısı Yeşilhisar (Kayseri) ve güneyi Aladağ (Adana) ile çevrilidir. 1913 yılında Belediye teşkilatına kavuşan şehir, o yıllarda Niğde'ye bağlı bir kasaba iken, Cumhuriyet döneminde, Develi ilçesine bağlı bir nahiye durumuna gelmiş ve 1954 yılında Kayseri'ye bağlı ilçesi statüsüne kavuşmuştur. İlçenin, mülki sınırları içerisinde 1 Belediye ve 41 Mahalle bulunmaktadır (<http://www.kayseri.gov.tr/yahyalı>, 2025). İlçe de karasal iklim hüküm sürmekle birlikte, özellikle güneyinde rakımı düşük ormanlık bölgede Akdeniz iklimi hüküm sürer. İlçe yazları 20 derece, kışları ise 18 derece sıcaklık ortalamasına sahiptir. Yahyalı, Erciyes Dağı'nın güney yönünde ve Toraslar'ın kuzeyinde kalan, doğal güzellikleriyle bilinen ilçedir. Akdeniz iklimi ile İç Anadolu'nun step iklimine geçiş bölgesinde yer alır. Erciyes Dağı, Aladağlar Milli Parkı, Hacer Ormanları, Zamantı Irmağı, Sultan Sazlığı, Yedi Göller, Kapuzbaşı Takım Şelaleleri, Derebağ Şelalesi ve diğer şelaleleri, Yaylaları, dağlık bölgeleri ile Yahyalı ilçesi, doğa turizmi yapmak isteyenlere zengin seçenekler sunar. Yöre, rafting ve trekking sporlarına oldukça uygundur (Korkmaz, 2014:607). Eko turizm, ülkemizde uzun süre yayla turizmi olarak algılanmıştır. Oysa Eko Turizm bir bütün olarak ele alındığında Kültür ve Turizm bakanlığınca sosyal ve kültürel faaliyetleri de içine alan geniş alanlarda birçok aktiviteyi kapsayan etkinlikler olduğu fark edilmiştir (Taymuş, 2014:604).

3. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışmanın materyalini yörede bulunan dokumalar, dokumada kullanılan araç-gereçler, kaynak kişiler ile yapılan karşılıklı görüşmelerin kayıtları, fotoğraflar, konuyla ilgili literatürler oluştırmaktadır. Yahyalı halılarının dokunduğu mahallelere gidilerek dokuma yapanlarla yüz yüze görüşülmüştür. Yahyalı'dan Kayseri'ye göç eden ve Kayseri'de yaşayan Yahyalı halıları dokumuş kişilerle görüşülmüş, bilgiler derlenmiş, halılar incelenmiş ve fotoğrafları çekilmiştir. Yurt içinde ve yurt dışında Yahyalı Halısı koleksiyonuna sahip olanlara ulaşılmaya çalışılmış, yurt içinde yaşayan koleksiyonerler ziyaret edilip bilgiler alınmıştır. El halısı esnaflarının satış yaptıkları mağazalardaki Yahyalı halıları incelenmiş, esnaftan bilgiler alınmış ve buradaki Yahyalı Halılarının fotoğrafları çekilmiştir.

Yahyalı halılarının dokunduğu beldeler, Yahyalı halısı koleksiyonerleri, Yahyalı halısı satan halı esnafları, ellerinde Yahyalı halısı bulunan kişiler bu tezin çerçevesini belirlemiştir. 2020-2024 yılları arasında; 1200 kadar halı tespit edilerek incelenmiş, fotoğraflanmış ve bunlardan; 1 adet sandalye örtüsü (minderi), 7 adet çanta, 10 adet minder, 20 adet yastık, 6 adet heybe, 2 adet iç içe mihraplı seccade, 25 adet seccade, 3 adet yolluk (tek göbekli, üç göbekli, beş göbekli), 4 adet somya (karyola/sedir/divan/kıç) halısı, 77 adet yer halısı, kullanım alanlarına göre gruplandırılmış, toplam 155 halı kataloga konmuştur. Yahyalı halılarında yaygın şekilde görülen nazar, muska, göz motifleri tespit edilmiş, tespit edilen motifler çizilmiştir.

4. BULGULAR

Yahyalı ilçe merkezine bağlı, Kirazlı, Kavacık, Büyükçakır, Bektaşlı, Seydili, Cam-i Kebir, Yüzüncüyıl, Yenice, Fevzi çakmak, Yerköy, Derebağ, Dikme, Kocahacılı, Karaköy mahallelerinde; Yeşilhisar'ın Musahacılı, Çadırkaya mahallelerinde, Develi'nin Zile mahallesinde Yahyalı halıları uzun yıllar dokunmuştur. Yahyalı halıları, ipliklerinin yün kalitesi, iplerin elde ediliş yöntemleri, ipliklerin boyanması, dokuma teknikleri, renk, motif ve desenlerinin tasarım özellikleri, halıların kullanım şekilleri vb. olduğu

karakteristik özelliklere sahiptir. Yahyalı yöresinde geleneksel özellikleri olan bu halıların artık neredeyse dokunmuyor olmasından dolayı mevcut örneklerin tespiti, teknik ve desen özelliklerinin incelenmesi son derece önemlidir.

Yahyalı halılarında; muska ve göz motiflerinin yaygın kullanılmasının sebepleri arasında yöre insanlarının, hayvancılıkla geçinmesine bağlı olarak yaylak ve kışlak olmak üzere yarı konar-yarı göçer yaşamı uzun yıllar sürdürürken birçok sıkıntılara maruz kalmalarına, iklim ve coğrafi şartların zorluklarına bağlı olarak korunma ihtiyacına, aynı zamanda kendisine, ailesine, sevdiklerine, tezgâhına, dokumalarına, buğdayına, ununa, yuvasına, mutluluğuna, hayvanlarına vb. zarar gelmemesi için de muska ve göz motiflerine dokumalarında yer verdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Yahyalı halılarında, muska ve göz motifleri önceki yıllarda korunma ihtiyacından dokunmuş olsa da günümüzde dokunan dokumalarda nazar inanışından çok, yörenin bilinen motifleri olduğu için dokunmaktadır. Yöredeki çoğu kişi muska ve göz motiflerinin adını veya anlamını bile bilmemektedir. Yörede mavi renkte nazara karşı kullanılmıştır.

5. YAHYALI HALILARI

"Anadolu Türk dokuma kültürü, farklı teknik, malzeme ve desen özellikleri ile maddi kültürün önemli değerlerinden biridir" (Genç ve Öztürk, 2023:223). Kayseri’de; geleneksel el dokumalarının yapıldığı yöreler arasında Yahyalı ilçesi ve bu ilçenin halıları öne çıkar. Yahyalı halılarının ebatlarının büyük olmaması (Bünyan halılarındaki gibi kelle, taban ölçülerinin bulunmaması), renklerinin doğal boyalardan elde edilmesi, renk sayısının az ve renklerin koyu olması, kendine has motif ve desen özelliklerini barındırması gibi özellikleri Yahyalı halılarını diğer yörelerin halılarından ayırır. Yahyalı halılarının yüzey bölümleri genellikle etlik, dış sedef, bordür, iç sedef, sandık, iç zeminden oluşur. Yüzey bölümlerine geçişlerde yörede “cik cik” şeklinde ifade edilen ince şeritlerden oluşan bölümler vardır. İlçede; dış sedefe, iç sedefe, bordüre yörede “ayak” tabiri kullanılır. Dış ve iç sedeflere “ince su”, bordüre ise “kalın su” da denir. Dış ve iç sedefler genellikle aynı renk ve desenlerden oluşur. Sedeflerde gül ayak, muska (armutlu) ayak, elma ayak, bordürlerde; sümbül (çit

ayak/nalçalı), cami veya köy manzaraları yaygın görülürken, iç zeminde ise köşe-göbek, mihraplı, dabazlı, karpuzlu, dirsekli, baltalı (kaşıklı) desenleri öne çıkar. Anadolu’da yaygın olan nazar inancı; Yahyalı halılarında da görölmektedir. Yahyalı yöresinde “nazar/muska/göz” tabirlerinin aynı anlamda genellikle negatif enerjiyi defetmek ve kötölüklerden korunmak için kullanıldığı ve bununla ilgili ritüeller tespit edilmiştir. Muska motifleri; içinde dua olan genellikle üçgen biçimindeki nesneleri, göz motifleri ise insan gözünü sembolize eder. Muska ve göz motifleri halılarda ya tek başına ya da “çit ayak”, çiçek gibi motiflere ilave edilerek ya da boşluk doldurmak için dokunmuştur. Belirli motiflerin simetrik bir düzende bir araya getirilmesiyle desen kompozisyonu oluşturulmaktadır (Yıldırım & Genç, 2022:2820). Yahyalı halılarının malzemesi yündür. Yün, muhtemelen en yaygın dokuma malzemesidir (Faroqh, 2010:79). Eğirme işlemi kirman (kirmen) veya çıkırık ile yapılır (Fotoğraf 1).

Fotoğraf 1. Kirmanda yün eğirme işlemi,
Fotoğraf: Zahide ŞAHİN, Yahyalı Derebağ Mahallesi, 2022.

İki iplik bir araya getirilip (koşlanarak, eşleme yapılarak) iki kat halinde büküm verilerek ip elde edilir. Günümüzde ise iplerin elde edilmesi için uğraşılmamakta, ipler hazır alınmaktadır.

İlçede iplikler; çile (gelep) haline getirilerek halgın şeklinde ifade edilen bakır kazanlarda boyanır. Boyama, genellikle doğal boyama yöntemi ile yöre halkı tarafından çevrelerinde bulunan bitkiler ve çamurla yapılır. Cehri, bağ yaprağı, narpuz otu (yabani nane), bataklık çamuru, ceviz meyvesi kabuğu, soğan kabuğu, nar kabuğu, ceviz ağacı kabuğu vb. boyamada kullanılır (Özşahin, 1994:2). Yahyalı'da; yüzde yüz doğal boyalarla boyanan halılar için “Öz Yahyalı” denir (Tuna, 2000:18).

Yahyalı halılarında koyu ve parlak renkler hakimdir; dokumalar kullanıldıkça renklerinin parlaklığı da artar. Genellikle Yahyalı halılarında siyah kontur kullanılır. Lacivert, bordo (elmai/elma rengi), koyu kahverengi, koyu yeşil, gri, koyu sarı, beyaz ve kırmızı tercih edilen renklerdir. Beyaz renk kutsal sayıldığı için çok kullanılmaz. Bir rengin çeşitli tonları aynı desende kullanılabilir. Renk tonlarının çokluğu ve doğal renkler olması Yahyalı halısına değer kazandırmaktadır (Özşahin, 1994:2). Bunun için boyama esnasında kullanılan malzemenin kaliteli ve uzman kişiler tarafından yapılması ayrıca önem taşımaktadır (Konuk, 2022:1379).

Yahyalı yöresinde, iplerin renklendirilmesi 1950’li yıllara kadar bitkisel ve doğal malzemelerle yapılırken bu tarihten sonra kök boyaya, sentetik (toz) boyalar karıştırılmaya başlanmıştır. Halk arasında, bitkisel ve doğal malzemelerden elde edilen boyalara kök boya, sentetik boyalara ise hazır küp boya denilmektedir. Boyama işlemi yörede genellikle bu işi meslek edinmiş kişiler tarafından yapılmaktadır (Çağlıtütüncügil, 2001:48).

Yahyalı halılarının çok talep gördüğü 1990-2000’li yıllarda; halı dokunurken ip bittiğinde, halıyı tamamlayıp bir an evvel satmak gerektiğinden, yöredeki kadınların topuklarına kadar uzayan saçlarını kesip bu saçlarla halıyı tamamladıkları ve bu saçların yıllar sonra halının içinde altın rengini almış olduğunu belirtenler de vardır (Dulkadir, Görüşme:2023).

Geçmişten bugüne üretilen ve günlük yaşam içerisinde kullanımı devam eden dokumaların, teknik olarak ve desen kompozisyonlarının zengin bir yapıya sahip oldukları göröölür (Konuk & Genç, 2021:8). Yahyalı Halılarının yüzey bölümleri; Dış sedef, bordür, i sedef, i zemin ve sandık şeklindeyir. Sedef ve bordüre ayak denilmektedir. Bitkisel ve geometrik motifler, halılarda yaygın kullanılmıştır. Tek göbek, Üç Göbek, Dabazlı, Karpuzlu, Dirsekli, Baltalı, Kemerli (Mihraplı), İ içe Mihraplı desenler Yahyalı halılarında göze çarpar. Gül ayak, elma ayak, muska ayak desenleri genellikle sedeflerde tercih edilir. Dış sedef ve i sedef renk ve kompozisyon olarak genellikle aynı yapılıır. itayak (Sümböl), Camili Ayak desenleri genellikle bordürde dokunur. Sandık yüzey bölünmesine Yahyalı halılarında genellikle yer verilir. Yahyalı yöresinde evli ve nişanlı kadınlar dokudukları halılara sandık kısmını koyar, bekâr ve dul kadınlar halılarına sandık koymazlar (Teke, Görüşme:2021).

Yahyalı yöresinde günümüzden 40-50 yıl öncesine kadar “İp Ağacı” adı verilen ahşap sarma tezgâhlar kullanılıırdı. Evlerdeki tezgâh sayısı zenginlik göstergesiydi, birden fazla tezgâhı olan evler için varlıklı aile ifadesi kullanılıırdı. 1970’li yıllardan sonra Kayseri’den gelen halı esnafları; yöre halkını germe tip tezgâhla tanıştırmış, germe tezgâhların daha kolay olmasından dolayı yörede germe tezgâh tipi yaygınlaşmıştır. Tezgâhlar am, gürgen ağaçlarından yöredeki marangozlara yaptırılıp evlerde uzun yıllar kullanılmıştır (Öztürk, Görüşme:2000).

6. YAHYALI İLÇESİNDE MUSKA VE NAZAR (GÖZ) DEĞMESİ İLE İLGİLİ RİTÜELLER

Nazar kavramı ile gelişen inanış ve buna dayalı uygulamalar birçok toplumda görölmektedir. Bu bağlamda Semavi dinlerde de nazar kavramının kabulü, toplumlarda eski halk inançlarının farklı pratiklerle günümüze kadar ulaşmasını sağlamıştır (Begiç, 2022:171). Çok eski dönemlerden beri var olan halk inanışlarından biri de nazar inancıdır. Ağızdan ağza, nesilden nesle yerleşen, yaşanan felaketlerin, başa gelen kötü olayların açıkça sebebi olarak görölen bu inanışın en önemli sembolü de “göz” olmuştur (Etikan & Kılıçarslan, 2012:105).

Bundan korunmak için genellikle omuza, boyuna, evin içine, dışına, beşiğe takılan değişik türde muskalar kullanılır (Erbek, 2002a:190).

Çok eski dönemlerden beri var olan halk inanışlarından biri de nazar inancıdır. Göz hislerimizle ilgili en çok kullanılan organımızdır. Zevklerimiz, ihtiraslarımız, hasisliğimiz, dostluğumuz, cimriliğimiz, güzel ve çirkin karşısındaki davranışlarımızda göz ve çevresindeki mimiklerimiz anlam ifade etmektedirler (Akpınarlı, 1996:162).

Muska ve nazarlık motifleri, halılarda genellikle göz şeklinde mavi içine beyaz nokta işlenerek ya da motifler arasında üçgen şeklinde görülür. Türkmen ve Yörük halılarında koruyucu nitelik taşımakta olup kötü ve kem gözlere karşı dokuyan ve kullanan insanı koruma arzusuyla yapılmıştır. Göz motifi; insan gözünün kem bakışlara karşı en iyi koruyucu olduğu inancından ortaya çıkmıştır. Dokumaya başlanılacağı zaman ya da tezgâha çözgü çözme işlemi bittikten sonra üzerlik otu, iğde ağacının dikenini ya da dağdağan ağacının dalı, nazar boncuğu, içinde şap olan nazarlıklar vb. dokumaya, dokuyucuya, haneye tezgâha veya tezgâhın yakınlarındaki duvara nazar değmemesi için asılır (Fotoğraf 2, 3).

Fotoğraf 2. Yahyalı Halısının Dokunduğu, Üzerinde Üzerlik Otu Demeti Asılı Germe Tip Tezgâh, Fotoğraf: Zahide ŞAHİN, Yahyalı Kirazlı Mahallesi, 2025.

Fotoğraf 3. Göz Değmemesi İçin Evin Duvarına Asılan Üzerlik Otu Demeti,
Fotoğraf: Zahide ŞAHİN, Yahyalı Kirazlı Mahallesi, 2025.

Yörede uzun yıllar evler genellikle kerpiçten yapılmıştır ve bu kerpiç evlerin sıvasız duvarlarında yörede “govsuk” denilen boşluklara yılanların deri değıştirdikleri zaman bıraktıkları eski derileri rulo yapılarak evlerin ya da bahçelerin duvarlarındaki govsuklara nazar/göz değmemesi için sıkıştırılır. Tavaya un, soğan ve sarımsak kabuğu, üzerlik otu, çörek otu, tuz vb. konulup ateşte dumanı çıkana kadar ısıtılır; tavadan çıkan duman evin her tarafına, halı tezgahının etrafına gezdirilir böylece evdeki ortama, dokuma tezgahına göz değdiyse bu negatif enerjinin yok olduğu inancı yörede yaygındır. Bu işlem her zaman tavada yapılmaz; soba yandığında üzerlik otu sobanın üzerine bırakılarak da tütsü etkisi yapması sağlanır. Halı dokuyan kişinin verimi düştüyse, dokumayı yavaş yapmaya başladıysa, üzerinde ağırlık varsa kurşun dökme işlemi ya da

bal mumu dökme işlemi de nazar/göz değmesinin yok olması için uygulanır (Teke, Görüşme:2025).

Nefesi kuvvetli kişilerce ya da kendisine nazar değdiğini düşünen kişi nazar duaları okur, başkası nazar değen kişiye nazar duası okursa nazar değen kişinin nazarının kendisine geçmemesi için nazar değdiği düşünülen kişiye tuz yalatılır, bu tuz sonra ayak basılmayacak yerlere özellikle ağaç diplerine bırakılır. Dokuma yapan kişiler kendilerine nazar değdiren, uğursuz saydıkları kişiler evlerine gelirse dokumayı bırakıp o kişiyi başka odada ya da evlerinin bahçelerinde ağırlarlar, bu kişilerin yanında dokuma yapmazlar, dokuma tezgâhlarını göstermemeye çalışırlar, dokuma yaparken bu kişiler tezgâhın yanına gelirse hemen ayağa kalkıp o kişiye soru sorarak dikkatlerini dağıtmaya çalışırlar. Dokuyucular genellikle uğursuz saydıkları, nazar/göz değdiren kişilerin “daha dün kestin halıyı, yeniden halımı iğiyorsun (dokuma yapmak için tezgâh üzerine çözgü çözülmesi işlemi), sen hiç yorulmaz mısın gibi söylemlerinden çok rahatsız olduklarını, nazara geldiklerine inandıklarını belirtirler. Yörede “hameyli” şeklinde ifade edilen hamaylı/muska kullanımı oldukça yaygındır. Hamaylı (muska); İnsanı kötü güçlerin etkisinden koruduğuna veya kısmet sağladığına inanılan, farklı biçimlerde ve taşınabilir nitelikte nesnelere verilen addır (<https://islamansiklopedisi.org.tr/hamayli>, 2025).

Üçgen en basit şekli ile karşımıza çıkan muska yanışıdır. Genel olarak geometrik bir form olan eşkenar üçgen ile sembolize edilen muska yanışı yörelere göre oldukça çeşitlilik göstermektedir (Koyuncu Okca, 2015:1671). Hastalar, çocuklar, hamile kadınlar, askere gidenler, küçük ve büyükbaş hayvanlar, kurbanlıklar vb. için hameyli (muska/cevşen) hazırlanır (Fotoğraf 4).

Hamile kadınlar hameylilerini doğum yaptıktan sonra bebekleri 40 günlük oluncaya kadar taşırlar. Nazar/göz değmesiyle ilgili dualar kâğıda yazılır, naylona sarılır sonrasında genellikle kırmızı ya da yeşil renk ipekli kumaşlara sarılarak hazırlanır ve ihtiyaç duyan kişiler bu muskaları üzerlerinde taşır. Yörede yaygın kullanılan bu muskalar dokumalarında özellikle halılarında motif olarak yöre halkı tarafından dokunmuştur (Karagöz, Görüşme:2025).

Fotoğraf 4. Muska, Fotoğraf: Zahide şAHİN, Yahyalı İlçe Merkezi, 2025.

İlçede muska/nazar/göz motifleri dışında mavi renkte negatif enerji ve olumsuzlukları defetmek amacıyla kullanılır. Nazara ya da göz değmesine karşı nazar duaları okunmaktadır; muska, nazarlık, göz boncuğu, üzerlik otu vb. nesnelerin gözdeki enerjinin dağılması için kullanıldığını, gizli şirke girmek istemediklerini yöre halkı belirtmiştir (Yanık, Görüşme:2024).

7. YAHYALI HALILARINDA GÖRÜLEN MUSKA VE GÖZ MOTİFLERİ

Yahyalı halılarında muska ve göz motifleri genellikle aynı anlamda negatif enerji ve olumsuzluklardan korunmak amacıyla kullanılmaktadır. Geometrik şekillerden üçgen, en basite indirgenmiş stilize göz motifidir. Bununla beraber kare, eşkenar dörtgen, dikdörtgen, haç, yıldız gibi geometrik şekiller de Anadolu dokumalarında göz motifi olarak yer almaktadır. En sık rastlanan göz motifi, dörde bölünmüş eşkenar dörtgen şeklindedir. Yörelere özgü

değişiklikler gösteren göz motifi dokumalarda sıklıkla koçboynuzu, eli belinde ve bereket motiflerinin etrafında ya da içinde görülmektedir (Erbek, 2002b:128).

Göz motifi göz ya da nazar değmemesi amacıyla kullanıldığı için göz ve nazar motifleri aynı motif için kullanılmaktadır. Nazar, belli özelliklere sahip kimselerde bulunduğu inanılan; özellikle savunmasız göz alıcı insanlara, evcil hayvanlara, eve, mala mülke hatta cansız nesnelere zarar veren, bakışlardan fırlayan çarpıcı ve öldürücü bir kuvvet olarak tanımlanabilir. Kıskançlık ve haset gibi psikolojik duyguların yarattığı vurucu kuvvetin, ruhun dışa açılan iki noktasından, yani gözlerden fışkırarak kurbanına isabet ettiği inancı vardır. Göze gözle karşı koymak, gözden çıkış yolu bulan bu vurucu kuvvetin zararından korunmanın tek çaresi olarak düşünülmüştür. Bu nedenle rengi ve biçimi gözü andıran her obje; ya olduğu gibi ya da bazı ek öğelerle birlikte nazarı uzaklaştırıcı muska olarak kullanılmıştır (Oyman, 2016:49). Muska ise sahibini tehlikeli dış faktörlerden korumak için, sihirli ve dini bir güce sahip olduğuna inanılan yazılı bir tılsımdır (Erbek, 2002c:120).

Pıtrak, dikenli tohumları hayvanların kıllarına ve insanların giysilerine takılan bir yıllık otsu bir bitkidir. El sanatlarında kullanılan pıtrak motifi bu bitkinin stilize edilmiş halidir. Pıtrağın dikenli tohumlarının kötü gözünün etkilerinden koruduğuna inanıldığından dolayı el sanatlarında nazar motifi olarak kullanılmaktadır. Pıtrak; eşkenar dörtgen, kare, dikdörtgen şekillerinin dışında belirli uzunlukta yan yana sıralanmış çubuklar şeklinde yer almasıyla oluşan motiftir (Kayabaşı & Yanar 2013:178). Bir elin parmaklarını ifade eden beş sayısı kem göze karşı bir önlemdir. Halılarda beş bordür, beş parmaklı el veya beş nokta gibi şekiller görülür. El, Parmak ve tarak motifi, parmakların kem gözlerden koruduğunu temsil eden beş çizgi ve beş noktayı kapsar (Ölmez 2012:503) .

Yahyalı yöresinde; dokuyucunun kendisi, ailesi, evi, tezgâhı, dokumaları, hayvanları, unu, buğdayı vb. nazara gelmekten korunmak için günlük hayatta kullandıkları muskaları ve insan gözünü, motife uyarlayarak uzun yıllar muska ve göz motiflerini dokumalarında kullanmışlardır. Göz ve muska motifleri müstakil motif olabildiği gibi

(Fotoęraf 5, 6) boşlukları doldurmak için (Fotoęraf 7, 8) ya da sümböl (çitayak/nałçalı), camili ayak, koçboynuzu gibi yörenin karakteristik motiflerinin içine, üstüne, yanına yerleştirilerek muska ve göz motifleri yaygın şekilde kullanılmıştır (Fotoęraf 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15). Dokuyucu muska ve göz motiflerini sadece kendisi için değil dokumayı kullanacak kişinin korunması içinde dokumuştur.

Fotoğraf 5. Tek Göbekli Yahyalı Halısı Tamamı,
Fotoğraf: Zahide şAHİN, Ali EşBAH Koleksiyonu, 2023.

Fotoğraf 6. Tek Göbekli Yahyalı Halısının Sedef ve Bordür Detayındaki Muska Motifleri, Fotoğraf: Zahide ŞAHİN, Ali EŞBAH Koleksiyonu-2023.

Fotoğraf 7. Tek Göbekli Yahyalı Halısı, Fotoğraf: Zahide ŞAHİN, Esra SUSAL Koleksiyonu, 2023.

Fotoğraf 8. İ Zeminde Bulunan Altıgen Göbeğın Etrafında Sıralanan 34 Adet Muska Motifi İ Zemin Boşluklarını Doldurduğu Gibi Göbeğe de zenginlik katmıştır, Fotoğraf: Zahide şAHİN, Esra SUSAL Koleksiyonu, 2023.

Fotoğraf 9. Dabazlı Yahyalı Halısı; Nazar ve Göz Motifleri Bordürde Nar motifleriyle, İ Zeminin göbek kısmının dışında dokunmuş Sümöl Motiflerinde, İ zemindeki Göbek Kısımında ise Koçboynuzu, Pıtrak Motifleriyle bitlikte kullanılmıştır, Fotoğraf: Zahide şAHİN, Galip TOMBAK Koleksiyonu, 2021.

Fotoğraf 10. Muskalı/Gözlü Akrep Motifi,
Fotoğraf: Zahide ŞAHİN, Galip TOMBAK Koleksiyonu, 2021.

Fotoğraf 11. Göz Motifi Koç Boynuzu Motifine eklenerek dokunmuştur,
Fotoğraf: Zahide ŞAHİN, Galip TOMBAK Koleksiyonu, 2021.

Fotoğraf 12. Muskalı/Gözlü Ağaç Motifi,
Fotoğraf: Zahide ŞAHİN, Galip TOMBAK Koleksiyonu, 2021.

Fotoğraf 13. Bordürde Dokunmuş Camili Ayak (Köy Manzarası) Deseninde
Binalar Ve Ağaçlarda Muska Ve Göz Motifleri Bulunmaktadır. Sandık ve İç
Zeminde Muska ve Göz Motifleri Çiçek, Kandil Vb. Motiflerle Birlikte
Görölmektedir,

Fotoğraf: Zahide ŞAHİN, Yahyalı'nın Kirazlı Mahallesi, 2021.

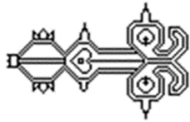
Fotoğraf 14. Kandil Motifi; Muska ve Göz Motifleriyle Dokunmuştur, Fotoğraf: Zahide ŞAHİN, Galip TOMBAK Koleksiyonu, 2021.

Fotoğraf 15. Mihraplı Yahyalı Halısında Ayaklık Kısmı Göz Motiflerinden Oluşan Sinekli Deseni İle Dokunmuştur, Fotoğraf: Zahide ŞAHİN, Galip TOMBAK Koleksiyonu, 2021. Halı ortasının /orta alanının zemininde benek, + işareti ya da küçük eşkenar dörtgen şekillerinde, çok küçük olması yüzünden Anadolu insanı tarafından sineğe benzetilen halılar vardır (Uğurlu & Uğurlu 2022:224) .

8. TESPİT EDİLEN YAHYALİ HALILARINDA MUSKA VE GÖZ MOTİFLERİNİN ÇİZİMLERİ

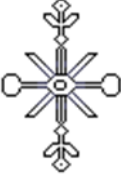
Çizim 1. Muska	Çizim 2. Muska	Çizim 3. Muska	Çizim 4. Muska
Çizim 5. Muska	Çizim 6. Muskalı Ayak	Çizim 7. Muskalı Ayak	Çizim 8. Yıldız / Göz/Muska
Çizim 9. Muska	Çizim 10. Muska	Çizim 11. Muskalı Ayak	Çizim 12. El/Muska
Çizim 13. Muskalı Ayak	Çizim 14. Muska (İç zemin sallama)	Çizim 15. Muska	Çizim 16. Muskalı Çiçek

			
Çizim 17. Muskalı Köşe	Çizim 18. Muskalı Sümbül (Çitayak/Nalçalı)	Çizim 19. Tavuk Cırnağı ve Muska	Çizim 20. Muska
			
Çizim 21. Muska	Çizim 22. Muskalı Elibelinde	Çizim 23. Koç Boynuzlu Muska	Çizim 24. Muskalı Vazoda Çiçek
			
Çizim 25. Muska	Çizim 26. Lale/Jandarma ve Muskalı Eşek	Çizim 27. Muskalı Ayak	Çizim 28. Muskalı Ayak
			
Çizim 29. Muskalı Ayak	Çizim 30. Muska	Çizim 31. Muska	Çizim 32. Muska

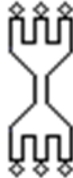
Çizim 33. Sarmaşık, Muska ve Elma	Çizim 34. Göz ve Ulama Çiçekler	Çizim 35. Muska	Çizim 36. Muska

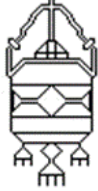
Çizim 37. Muska	Çizim 38. Muska	Çizim 39. Muska	Çizim 40. Muska
Çizim 41. Muskalı Göz	Çizim 42. Muska	Çizim 43. Muska	Çizim 44. Muska
Çizim 45. Muskalı Yaprak	Çizim 46. Muska	Çizim 47. Muskalı Sümbül- Nalçalı-Çitayak	Çizim 48. Muska

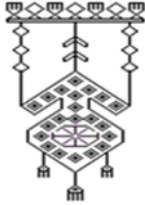
			
Çizim 49. Muska	Çizim 50. Muska	Çizim 51. Muka	Çizim 52. Muska
			
Çizim 53. Muka	Çizim 54. Muska	Çizim 55. Muska	Çizim 56. Muska

			
Çizim 57. Muskalı Ayak	Çizim 58. Muskalı Ayak	Çizim 59. Muskalı Ayak	Çizim 60. Muska
			
Çizim 61. Muska	Çizim 62. Muska	Çizim 63. Muska	Çizim 64. Muska

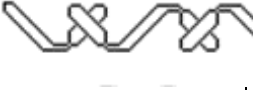
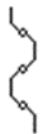
			
Çizim 65. Muska	Çizim 66. Muska	Çizim 67. Muska	Çizim 68. Muska
			
Çizim 69. Muskalı Ayak	Çizim 70. Muska	Çizim 71. Muska	Çizim 72. Muska
			
Çizim 73. Muska	Çizim 74. Muskalı Sömböl (Çitayak/Nalçal 1)	Çizim 75. Muskalı Sömböl (Çitayak/Nalçalı)	Çizim 76. Muskalı Çiçek
			
Çizim 77. Muska	Çizim 78. Muska	Çizim 79. Muska	Çizim 80. Muska

			
Çizim 81. Muska	Çizim 82. Muska	Çizim 83. Muska	Çizim 84. Muska
			
Çizim 85. Muska	Çizim 86. Muskalı Ağaç	Çizim 87. Muskalı Lale	Çizim 88. Çiçekli, Muskalı Ağaç
			
Çizim 89. Çiçekli, Muskalı Ağaç	Çizim 90. Çiçekli, Muskalı Ağaç	Çizim 91. Muskalı Sandık	Çizim 92. Muska
			
Çizim 93. Muskalı Kandil	Çizim 94. Muskalı Kandil	Çizim 95. Muskalı Kolye (Gerdan)	Çizim 96. Muskalı Dal/Çiçek

			
Çizim 97. Muska/Göz	Çizim 98. Muskalı Ağaç	Çizim 99. Muskalı Ağaç	Çizim 100. Muskalı Kandil

			
Çizim 101. Muska	Çizim 102. Lale/Muska	Çizim 103. Kandil- Muska-Göz	Çizim 104. Yapraklı, Muskalı Çiçek
			
Çizim 105. Ağaç/ Muska/Göz/Pıtra k	Çizim 106. Muskalı Gerdanlık/Kolye	Çizim 107. Muska	Çizim 108. Koçboynuzlu Muskalı Çiçek
			
Çizim 109. Muskalı Koçboynuzu	Çizim 110. Muskalı Çiçek	Çizim 111. Muska	Çizim 112. Muska

			
Çizim 113. Muskali Çiçek	Çizim 114. Muskali Çiçek	Çizim 115. Muskali Çiçek	Çizim 116. Muskali Koçboynuzu
			
Çizim 117. Muskali Göbek	Çizim 118. Muska	Çizim 119. Muskali Ayak	Çizim 120. Muskali Ayak
			
Çizim 121. Muskali Ayak	Çizim 122. Muskali Yaprak	Çizim 123. Muskali Ayak	Çizim 124. Muskali Sümbül
			
Çizim 125. Muska	Çizim 126. Gözlü- Muskali Göbek	Çizim 127. Muskali Çiçek	Çizim 128. Muskali Erkek
			
Çizim 129. Muskali Sallama (Baltalı)	Çizim 130. Muskali Ayak	Çizim 131. Muska	Çizim 132. Muskali Göbek

			
Çizim 133. Muskalı Göbek	Çizim 134. Muskalı Göbek	Çizim 135. Muskalı Ayak	Çizim 136. Muska
			
Çizim 137. Dalında Çiçek, Muska ve Yapraklar	Çizim 138. Muska- Göz	Çizim 139. Muskalı Ayak	Çizim 140. Muska
			
Çizim 141. Muskalı Havuz (Su yolu)	Çizim 142. Muskalı Zincir	Çizim 143. Muskalı Lale	Çizim 144. Muskalı Çiçek
			
Çizim 145. Muskalı Zincir	Çizim 146. Muskalı Zincir	Çizim 147. Muska	Çizim 148. Muska

				
Çizim 149. Göz	Çizim 150. Göz	Çizim 151. Gözlü Çiçek	Çizim 152. Göz	Çizim 153. Gözlü Kıvrım
				
Çizim 154. Gözlü Çiçek	Çizim 155. Gözlü Akrep	Çizim 156. Gözlü Çiçek	Çizim 157. Gözlü Çiçek	Çizim 158. Göz
				
Çizim 159. Gözlü Göbek	Çizim 160. Sinekli Göz	Çizim 161. Gözlü Göbek	Çizim 162. Baltalı Göz	Çizim 163. Gözlü Göbek
				
Çizim 164. Toplu Göz	Çizim 165. Gözlü Çiçek	Çizim 166. Gözlü Pıtrak	Çizim 167. Gözlü Goncagül	Çizim 168. Gözlü Katmerli Çiçek
				
Çizim 169. Gözlü Çiçek	Çizim 170. İşkembe / Göz	Çizim 171. Göz	Çizim 172. Göz	Çizim 173. Gözlü Yaprak

Çizim 174. Gözlu Yıldız	Çizim 175. Göz	Çizim 176. Çiçekli Göz	Çizim 177. Göz	Çizim 178. Saksıda Çiçek ve Göz
Çizim 179. Ulama Göz	Çizim 180. Gözlu Kandil	Çizim 181. Vazoda Çiçek ve Göz	Çizim 182. Göz	Çizim 183. Vazoda Çiçek ve Göz
Çizim 184. Göz	Çizim 185. Göz	Çizim 186. Göz	Çizim 187. Sinekli Göz	Çizim 188. İç İç Göz
Çizim 189. Göz ve Lale	Çizim 190. Anahtar ve Göz	Çizim 191. Göz	Çizim 192. Göz	Çizim 193. Göz ve Lale
Çizim 194. Tomurcuklu Goncagül- Göz	Çizim 195. Alagöz (Çik cik)	Çizim 196. Göz ve Ulama Çiçekler (Sandık)	Çizim 197. Nar-Göz	Çizim 198. Testere dişi-Göz

				
Çizim 199. Göz	Çizim 200. Göz	Çizim 201. Goncagül ve Göz	Çizim 202. Göbek Göz	Çizim 203. Kırkit Dişi-Göz
				
Çizim 204. Göz	Çizim 205. Göz	Çizim 206. Göz	Çizim 207. Goncagül ve Göz	Çizim 208. Jandarma ve Göz
				
Çizim 209. Yıldızlı Göz	Çizim 210. Yıldızlı Göz	Çizim 211. Yıldızlı Göz	Çizim 212. Yıldızlı Göz	Çizim 213. İç içe Göz
				
Çizim 214. Göz	Çizim 215. Göz	Çizim 216. Göz	Çizim 217. Göz	Çizim 218. Çiçek, Lale, Gonca Gül, Göz
				
Çizim 219. Göz	Çizim 220. Kazan Kulpu ve Göz	Çizim 221. Akrep-Göz	Çizim 222. Kurtağızı - Göz	Çizim 223. Elma /Alma ve Göz

				
Çizim 224. Gözlu Lale	Çizim 225. Göz	Çizim 226. Göz	Çizim 227. Çadır ve Göz	Çizim 228. Çift Göz
				
Çizim 229. Elibelinde ve Göz	Çizim 230. Koçboynuzu ve Göz	Çizim 231. Koçboynuzu ve Göz	Çizim 232. Dulavrat otu ve Göz	Çizim 233. Göz
				
Çizim 234. Göz	Çizim 235. Göz	Çizim 236. Göz	Çizim 237. Ulama Göz	Çizim 238. Karagöz
				
Çizim 239. Göz	Çizim 240. Testi/Sürahi ve Göz	Çizim 241. Göz	Çizim 242. Göz	Çizim 243. Pıtraklı Göz
				
Çizim 244. Dulavrat Otu ve Göz	Çizim 245. Göz	Çizim 246. Lale ve Göz	Çizim 247. Lale ve Göz	Çizim 248. İşkembe/Göz

				
Çizim 249. Pıtrak/Göz	Çizim 250. Akrep /Çeğel ve Göz	Çizim 251. Akrep /Çeğel ve Göz	Çizim 252. Göz	Çizim 253. Göz
				
Çizim 254. Yıldız içinde Göz	Çizim 255. Göz	Çizim 256. Göz	Çizim 257. Ala Göz	Çizim 258. Ala Göz
				
Çizim 259. Pıtrak/Dört göz/Göz	Çizim 260. Koçboynuzu u ve Göz	Çizim 261. Pıtrak/Göz	Çizim 262. Akrep ve Göz	Çizim 263. Devetabanı ve Göz
				
Çizim 264. Pıtrak/Göz	Çizim 265. Kurtağzı ve Göz	Çizim 266. Koçboynuzu ve Göz	Çizim 267. Dört göz	Çizim 268. Göz

SONUÇ VE ÖNERİLER

"Türk el dokumaları, içerisinde birçok uygulama ve ritüeli de barındıran önemli bir kültür değeridir. Türk kültüründe dokuma yaygı ve kullanım eşyası olmanın ötesinde binlerce yıllık birikimi günümüze kadar taşınması açısından da önemlidir" (Genç ve Solak, 2020:80). Ülkemizdeki dokumalar incelendiğinde ister havlı dokumalardan halı; isterse düz dokumalardan kilim, cicim, zili, sumak ya da çözgü yüzölü dokumalardan kolan ve çarpana dokumalarda kullanılan motifler genellikle stilize edilmiştir ve sembolik anlamları vardır. "Geleneksel dokuma örneklerinin geçmişini anlamada, bugününü değerlendirmede ve geleceğini oluşturma konusunda var olan dokumaların araştırılarak günümüzde kullanım alanları olmasa bile belgelenmeleri önemlidir" (Polat vd., 2023:179). 1200 kadar Yahyalı halısı tespit edilerek incelenmiştir ve Yahyalı halılarında da stilize edilen ve sembolik anlamlar yüklenen muska ve nazar motifleri çok çeşitli şekillerde yaygın biçimde dokumalarda kullanılmıştır. Yöre halkı muska ve göz motiflerini kötü niyetli ve negatif bakışlı insanlardan korunmak amaçlı kullandıklarını, kişinin dikkatini dağıtmak amaçlı kullandıklarını, gizli şirke girmekten sakınıp yaratana sığındıklarını özellikle belirtmektedirler. Camili ayak, çit ayak, dabazlı, göbekli, dirsekli, kemerli, baltalı vb. desenlere sahip Yahyalı halılarında muska ve göz motifleri yörenin karakteristik desenlerini zenginleştirmiştir. Muska ve göz motiflerinin isimleri ve anlamları yöre halkı tarafından unutulmaya yüz tutsa da Yahyalı halılarının son yıllarda dokunan örneklerinde bu motifleri hala görmek mümkündür. Yahyalı halılarının dokuyucu sayısı oldukça azalmıştır. Dokuyucuların kültür aktarımı yapması son derece önemlidir. Motif isimlerini bilen insanlar yaşanmaktadır, bu kişilerle belgesel çekimleri yapıp, arşiv biriktirilebilir. Motif ve desenlerin katalogları hazırlanabilir, dijital ortama taşınarak motif bankaları oluşturulabilir. Geleneksel özelliklere sahip Yahyalı halıları yurt içinde ve yurt dışında koleksiyonerlerde bulunmaktadır.

Yahyalı halıları sergi, festival vb. sanatsal etkinliklerle, koleksiyonerlerin izinleri alınarak geniş kitlelere tanıtılabilir. Son yıllarda dokunan Yahyalı halılarında pamuk malzeme, kimyasal boyalar, açık renkler, Bünyan gibi diğer yörelerin desenleri ile

harmanlanarak dokumalar yapılmaktadır. Bu yozlaşmaların önüne geçilip geleneksel özellikler koruma altına alınabilir. Muska ve nazar inanışı ile ilgili ritüeller yörede unutulmaya yüz tutmuştur. Bu ritüellerin yansıması olan motifler de önceki yıllardaki gibi dokunmamaktadır. Somut olmayan kültür mirası konularına önem verilerek bu kültürlerin gelecek nesile taşınması sağlanmalıdır. Muska ve nazar ile ilgili motifler sadece halılarda değil, büküm aletlerinde ve dokuma avadanlıklarında da bulunmaktadır. Büküm aletleri ve avadanlıklar da antikacılar tarafından evlerden toplanmaktadır, büküm aletleri ve avadanlıklarında koruma altına alınması önem arz etmektedir. Doğal güzellikleri, kamp alanları, doğa sporları, doğa yürüyüşü rotaları vb. özellikleriyle yerli ve yabancı turistlerin uğrak yeri olan Yahyalı ilçesine dokuma müzesi ya da kültür evi yapılarla yörenin dokuma kültürü hem korunabilir hem de tanıtılabilir.

KAYNAKLAR

- Akbaş, S. B. (2005). Kayseri’de Yörükler ve Türkmenler, No:41, *Kayseri Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları*, Kayseri, s.25.
- Akpınarlı, F. (1994). *Anadolu’da Nazar ve Nazarlıklar*, I. Türk Halk Kültürü Araştırma Sonuçları Sempozyumu Bildirileri, Kültür Bakanlığı Yayınları:1799, Ankara, s.162.
- Begić, H. N. (2022). *Anadolu Nazar İnancı ve Nazarlıklar*, Hars Akademi, 5, Aydın Uğurlu ve Geleneksel Sanatlar Özel Sayısı, Mart 2022, s.171.
- Çağlıtütüncigil, E.(2001). *Yahyalı (Kayseri) Yöresi Halıları*, S. 11, Sanat Tarihi Dergisi X1, Cilt 11, s. 4.
- Erbek M. (2002 a). Çatalhöyük’ten Günümüze Anadolu Motifleri, Ankara, *Kültür Bakanlığı Yayınları*, s.190.
- Erbek M. (2002 b). Çatalhöyük’ten Günümüze Anadolu Motifleri, Ankara, *Kültür Bakanlığı Yayınları*, s.128.
- Erbek M. (2002 c). Çatalhöyük’ten Günümüze Anadolu Motifleri, Ankara, *Kültür Bakanlığı Yayınları*, s.120.
- Etikan, S. & Kılıçarslan, H. (2012). *Düz Dokumalarda Nazar İnancı ve Göz Motifi*; Süleyman Demirel Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Hakemli Dergisi ART-E, Kasım-Aralık’12, Sayı:10, s.105.
- Farogh, S. (2010). Osmanlı Şehirleri Ve Kırsal Hayatı, 2.Baskı, *Doğu Batı Yayınları*-18, s.79.

- Genç, M., & Öztürk, G. (2023). Cennete Açılan Kapılar Denizli Çal'da Tespit Edilen Paşa Kapısı (Cennet Kapısı) Desenli Torbaların Teknik ve Desen Açısından İncelenmesi. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi(60), 222-242. <https://doi.org/10.35237/sufesosbil.1398728>
- Genç, M., & Solak, İ. (2020). Kayseri Bünyan'da Tespit Edilen Halı Dokuma İle İlgili Ritüeller ve Sözlü Kültür. Arış Dergisi(17), 80-101. <https://doi.org/10.34242/akmbaris.2020.141>
- Kayabaşı, N. & Yanar, A. (2013). *Türk El Sanatlarında Kullanılan Nazar Motifleri ve Alevilerde Nazar İnancı*, Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırma Dergisi 65, s.178.
- Konuk D. (2022). *Karaman'daki Tartan Konağında Bulunan Geleneksel Halılar*, Sdü Art-E Güzel Sanatlar Fakültesi Sanat Dergisi Aralık22', Cilt:15, Sayı:30, s.1379.
- Konuk, M.-Genç, M. (2021). *Karaman İl Merkezinde Yaşayan Sarı Keçili Yörüklerinde Torba Dokumaları*, S.18, Arış Dergisi, Ankara, s.8.
- Korkmaz, A. (2014). *Yahyalı Ve Çevresinde Doğa Turizmi*, 1. Basım, Yahyalı Belediyesi Yayınları I. Ulusal Yahyalı Sempozyumu Bildirileri, I. Cilt, Meka Ofset, Kayseri, s. 607.
- Koyuncu Okca, A. (2015). *Geleneksel Anadolu Halı ve Kilimlerinde Nazar İnancı: Muska Yanışı*, Turkish Studies International Türk -Türk Dilleri, Edebiyatı ve Tarihi Dergisi Cilt 10/8 Bahar, Ankara, s.1671
- Köşker, S. (1997). Türk Kültürü Açısından Yahyalı, Sayı:2, *Yahyalı Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliğı Yayını*, s. 14.
- Oyman, N. R. (2026). *Geleneksel Anadolu Dokumalarında Muska-Nazarlık Motifinin Kullanımı*, Asos Journal Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 4, Sayı: 25, s. 49.
- Ölmez, F. N. (2012 a). *Ölüm Olgusunun Türk Dokumalarına Yansıması, Defin*, Tarihçi Kitapevi Yayınları:31, İstanbul, s.501.
- Ölmez, F. N. (2012 a). *Ölüm Olgusunun Türk Dokumalarına Yansıması, Defin*, Tarihçi Kitapevi Yayınları:31, İstanbul, s.503.
- Özşahin, M. N. (1994). *Kaynak Değerlerimiz: Vazgeçilmez Bir Tutku: Yahyalı Halıcılığı*, Sayı:21,Yeşil Yahyalı, s.2.
- Polat, C., Genç, M., & Öztürk, İ. (2023). İĞDIR'DA TESPİT EDİLEN MAFRAŞ DOKUMALARININ TEKNİK ve TASARIM AÇISINDAN İNCELENMESİ. Premium E-Journal of Social

Sciences (PEJOSS), 7(28), 162–179.
<https://doi.org/10.37242/pejoss.4371>

Taymuş, İ. (2014). *Eko Turizm*, I. Ulusal Yahyalı Sempozyumu Bildirileri, 1. Basım, I. Cilt, Yahyalı Belediyesi Yayınları, Meka Ofset, Kayseri, s. 604.

Tuna, T. (2000). *Düşlerin Dokunduğu Yahyalı Halıları*, Sayı: 204, Yıl: 19, Skylife, İstanbul, s.18.

Uğurlu, A. & Uğurlu, S. S. (2022). *Anadolu Köy Halılarında Motif Ve Kompozisyon Çözümlemeleri*; Arış Dergisi, Sayı:20-21, s.224.

Yıldırım A. & Genç M. (2022). *Kayaaltı Köyü (Burdur) 'nde Tespit Edilen Döşemealtı Halılarının Tasarım Özellikleri Açısından İncelenmesi*, ISHSR Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi, Cilt: 9, Sayı:90, s. 2820.

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.kayseri.gov.tr/yahyalı> (08.02.2025 tarihinde alınan verilere göre)

<https://islamansiklopedisi.org.tr/hamayli> (06.02.2025 tarihinde alınan verilere göre)

KAYNAK KİşİLER

Abdullah Öztürk, Yahyalı'nın Kirazlı Köyü'nde ikamet etmektedir. 14.10.2000 yılında verdiği bilgilere göre.

Hilmi Dulkadir, 1955 doğumlu, Mersin Eski Halk Eğitim Müdürü, 17.04.2023 tarihinde verdiği bilgilere göre.

Hülya Yanık; 1972 Yahyalı ilçe merkezi doğumlu, ön lisans mezunu. 10.02.2024 tarihinde verdiği bilgilere göre.

Ülkü Karagöz; 1970 tarihinde Yahyalı'nın Seydili Mahallesinde doğmuştur, Ön Lisans mezunu, 09.02.2025 tarihinde verdiği bilgilere göre.

Ümmügülsüm Teke, 1976 doğumlu, Yahyalı'nın Kirazlı Mahallesinde ikamet etmektedir. 11.10.2021 tarihinde verdiği bilgilere göre.

Ümmügülsüm Teke, 1976 doğumlu, Yahyalı'nın Kirazlı Mahallesinde ikamet etmektedir. 09.02.2025 tarihinde verdiği bilgilere göre.